

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja

Vol 7

Årsboken om kulturpolitisk forskning
Cultural Policy Research Yearbook

Nro 1

2023

Kulttuuripolitiikan
tutkimuksen seura
Sällskapet för kultur-
politisk forskning
Society for Cultural
Policy Research

KULTTUURIPOLITIIKAN TUTKIMUKSEN VUOSIKIRJA

2023

JULKAISIJA
KULTTUURIPOLITIIKAN TUTKIMUKSEN SEURA R.Y.

PÄÄTOIMITTAJAT
OLLI JAKONEN, VAPPU RENKO

TOIMITUSKUNTA
RIIE HEIKKILÄ, MIIA HUTTUNEN,
MERVI LUONILA, ALEKSI LOHTAJA,
PAULI RAUTIAINEN

TAITTO
ELISA KRAATARI

SISÄLTÖ

PÄÄKIRJOITUS

Olli Jakonen, Vappu Renko

6 Kulttuuripolitiikan tulevaisuus on politiikan asia

ARTIKKELI

**Milla Lähdeniemi, Anna Anttila, Anu Järvensivu
Sikke Leinikki, Miikka Pyykkönen, Anton Schalin**

10 Apua allianssista?

Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki

ARTIKKELI

**Miia Huttunen, Mikko Jakonen, Kaisu Kumpulainen,
Sanna Vierimaa, Emmi Villman**

25 "Se oli niin selkeesti semmonen tutkijakoulutus"

Alumnien kokemuksia kulttuuripolitiikan yliopisto-opintojen roolista asiantuntijuuden rakentumisessa

KATSAUS

Hanna Tammisto

43 Kulttuuripoliittisen keskustelun kerrokset ja vaikuttamisen ketjut

KATSAUS

Tuulia Hongisto

57 Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja kulttuurinen pääoma opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025

LEKTIO

Olli Jakonen

66 Kulttuuripolitiikkaa strategisessa valtiossa

Taiteen ja kulttuurin ohjaus ja rahoitus hallinnollisena politiikkana

HAASTATTELU

Olli Jakonen & Vappu Renko

72 Esa Pirnes: "Oikeastaan kaikki keskeiset kulttuuripolitiikan perustelut ovat olleet esillä tavalla tai toisella jo hyvin kauan"

82 Vuosikirjan 2023 kirjoittajat

83 Tietoja vuosikirjasta

KULTTUURIPOLITIIKAN TULEVAISUUS ON POLITIIKAN ASIA

Poliittisen puheen lajit kehottaminen tai varoittaminen [...] Neuvoja suuntautuu tulevaan, sillä hän joko neuvoo ryhtymään tuleviin asioihin tai estää ryhtymästä niihin. Aristoteles, 1997 (1358b–1358b15).

Pohjoismaisen kulttuuripolitiikan vakiinnuttua erilliseksi poliittishallinnolliseksi alueeksi suuri osa takavuosisikymmenten poliittisista jännitteistä näyttää haihtuneen tai tyyntyneen, ainakin jos Audunsonin ja muiden (2023) näkemyksiin on uskominen. Suomalainen kulttuuripolitiikka on jo pitkään ollut tunnetusti vakaata ja jopa jähmeää, kuten Pasi Saukkonen (2014) kuvaili lähes vuosikymmen sitten. Saukkosen metaforat vahvasta linnakkeesta, joustavasta sopeutujasta ja seisovasta vedestä ovat edelleen osuvia. Kulttuuripolitiikan rakenteelliset muutokset ovat olleet vähittäisiä, mutta politisoitumisen ja epäpolitisoitumisen prosessit ovat aina eri tavoin läsnä (Keränen, 2014).

Puoluepolitiikassa kulttuuripoliittista konsensusta ovat viime aikoina yrittäneet erityisen näkyvästi murentaa populistiset voimat, erityisesti Perussuomalaiset. Myös muissa Pohjoismaissa populististen puolueiden näkemykset ovat kaikkein selkeimmin poikenneet vakiintuneesta kulttuuripolitiikasta. Aristoteleen hengessä todeten myös kulttuuripolitiikan tulevaisuus on väistämättä poliittista kamppailua – jatkuvaa liikettä ja muutosta, joskus näkyvää, useimmiten huomaamattomia rutiinitoimia. Välillä hyvinvointivaltion institutionaaliset muutokset kuitenkin korvautuvat nopeilla murroksilla (Saari, 2023).

Voisiko nykyinen kasaantuneiden kriisien aikakausi liikauttaa suomalaisen kulttuuripolitiikan rakenteita? Koronapandemian rajoitustoimet vaikuttivat voimakkaasti taide- ja kulttuurialoihin, samalla kun vuosia pelätty rahapelituottojen lasku ja veikkausrahoituksen kriisi isivät päälle. Kulttuuripoliittinen keskustelu on laajentunut yhteiskuntapolitiikkaan (ks. myös Häyrynen 2015). Korona-aikaan baarissa ja supermarketissa sai käydä, mutta taidelaitokset olivat pitkään suljettui-

na. Monet taide- ja kulttuuritoimijat kokivat, että päätöksentekijät eivät täysin ymmärrä taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallista merkitystä. Tätä merkitystä on kuitenkin ainakin puhunnan tasolla korostettu, kun kansallinen turvallisuus on noussut keskusteluun yhä epävakaaammassa maailmantilanteessa. Ukrainassa on sodittu kohta kaksi vuotta, ja Suomi liittynyt NATO:n jäseneksi. Kulttuurille on nähty rooli yhteiskunnan "henkisen kriisikestävyyden" ytimessä (OKM 2022, s. 8).

Petteri Orpon kesäkuussa aloittanut hallitus linjasi ohjelmaansa tulevan hallituskauden kulttuuripoliittikkaa ja päätti käynnistää laajan kulttuuripoliittisen keskustelun ja tulevaisuustyön uuden kulttuuripoliittisen selonteon avulla (Jakonen & Renko, 2023). Samaan aikaan julkinen kulttuurirahoitus on talouskuripoliitiikan uhkaamana leikkauslistalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön budjetista leikattiin kymmenen miljoonaa euroa vuodelle 2023, ja leikkaustavoite seuraavalle vuodelle on jo 25 miljoonaa. Taiteen ja kulttuurin budjettiin säästöjä osui nyt neljä miljoonaa. (OKM, 2023; Sirén, 2023.) Hallitusohjelman tavoitteet työelämän rakenteellisesta uudistamisesta koskevat suoraan myös kulttuurialaa (esim. TAKU, 2023). Hallitusohjelmassa tunnistetut osin ristiriitaiset tavoitteet ja toimenpiteet voivat synnyttää uusia poliittisia kamppailuja eri tasoilla ja paikoissa.

Kulttuuripoliittisen keskustelun keskellä tutkimuksen merkitys korostuu. Käsillä oleva Kulttuuripoliitiikan tutkimuksen vuosikirjan numero tarjoaa monipuolista ja kattavaa tutkimustietoa tietoon perustuvan päätöksenteon tueksi. Vuosikirjan tekstit valottavat kiinnostavasti kulttuurin toimialaan vaikuttavia yhteiskunnallisen toiminnan alueita myös varsinaisen kulttuuripoliitiikan sektorin ulkopuolelta: numeron vertaisarvioituidut artikkelit käsittelevät taide- ja kulttuurialan työmarkkina- ja sosiaalipoliittikkaa sekä koulutuspolitiikkaa.

Vuosikirjan 2023 ensimmäisessä artikkelissa ”Apua allianssista? Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki” Milla Lähdeniemi, Anna Anttila, Anu Järvensivu, Sikke Leinikki, Miikka Pyykkönen ja Anton Schalin tarkastelevat Suomeen esitetyn allianssimallin ympärillä käytävää poliittista kamppailua. Artikkelit purkaa ajankohtaista problematiikkaa eli sitä, kuinka palkkatyön, yrittäjyyden ja niiden välimaastossa olevien sosiaaliturvan yhdistämiseen rakennetaan uusia malleja suomalaisessa työ- ja sosiaaliturvapoliittikassa. Kulttuurialalla kaivataan ratkaisuja alalla pitkään vallinneisiin ongelmiin. Kirjoittajat toteavat, että allianssimallin todellinen potentiaali voidaan todentaa vasta kokeilun kautta.

Vuosikirjan toisessa vertaisarvioidussa artikkelissa ”Se oli niin selkeesti semmonen tutkijakoulutus’ – Alumnien kokemuksia kulttuuripolitiikan yliopisto-opintojen roolista asiantuntijuuden rakentumisessa”, Miia Huttunen, Mikko Jakonen, Kaisu Kumpulainen, Sanna Vierimaa ja Emmi Villman avaavat asiantuntijuuden rakentumista kulttuurialan yliopistokoulutuksessa. Artikkeliki käsittelee havainnollistavasti kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen kykyä tarjota välineitä monipuolisen teoreettisen tiedon ja käytännöllisen osaamisen linkittämiseen sekä osaamisen rakentamiseen opintojen aikana. Kirjoittajien keskeinen johtopäätös on, että kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen tulisi paremmin tunnistaa muuttuvan työelämän mukanaan tuomat vaatimukset asiantuntijuudelle, ja toisaalta ymmärtää asiantuntijuuden eri muotojen tunnistaminen ja kehittäminen itsessään työelämätaidona.

Vuosikirjan katsaukset tuottavat tietoa etenkin politiikan valmistelusta ja valtion kulttuurihallinnon toiminnasta. Hanna Tammiston katsaus ”Kulttuuripoliittisen keskustelun kerrokset ja vaikuttamisen ketjut” tarkastelee työryhmäkeskustelua kulttuuripoliittisista tavoitteista hallitusohjelmaan kohdistuvaa vaikuttamistyötä varten. Katsaus avaa sitä, millaisiin alakohtaisten diskurssien, tiedon lajien ja retoristen perinteiden muodostamiin pitkiin ketjuihin työryhmän jäsenten puheenvuorot kiinnittyvät. Tuulia Hongiston katsaus ”Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja kulttuurinen pääoma opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025” ruotii kriittisesti ministeriön strategian kulttuuripuhuntaa. Katsaus nostaa keskusteluun kulttuurisen pääoman teorian tuomia näkökulmia. Erityisesti keskiössä ovat kulttuurin yhteiskunnalliset vaikutukset yksilön asemaa määrittävänä tekijänä. Hallinnon toimintaa syventävät Olli Jakosen lektio kulttuuripolitiikan ohjauksesta ja rahoituksesta strategisessa valtiossa sekä kulttuuriasianneuvos emeritus Esa Pirneksen haastattelu, joka tarjoaa sisäistä näkökulmaa valtion kulttuurihallintoon.

Käsillä on ensimmäinen allekirjoittaneiden päätoimittama Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja. Kiitämme edeltäjiä hyvästä työstä ja katsomme innolla tulevaan.

Ensi keväänä järjestetään jo kymmenen Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura järjestää päivät 18.–19. huhtikuuta 2024 yhteistyössä Sibelius-Akatemian Arts Management, Society and Creative Entrepreneurship -koulutusohjelman kanssa. Päivien teema on kulttuuripolitiikan tulevaisuudet. Ensi vuonna myös Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja (2024) kytkeytyy

päivien tulevaisuusteemaan. Tulevassa teemanumerossa haluamme jatkaa kulttuuripolitiikan poliittisten vaihtoehtojen punnintaa, niistä käytävien kamppailujen analyysia ja antaa kirjoittajille mahdollisuuden visioida politiikalle myös uusia, vaihtoehtoisia tulevaisuuksia.

Toivotamme antoisia lukuhetkiä ja kirjoitusintoa!

Olli Jakonen ja Vappu Renko,
Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirjan päätoimittajat

Viittaukset

- Aristoteles (1997): *Aristoteles IX – Retoriikka – Runousoppi*. Helsinki, Gaudeamus.
- Audunson, R., Henningsen, E., Larsen, H., Royseng, S. & Ejgod Hansen, L. (2023). Locating the politics of cultural policy. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 26(2), 101–104. <https://doi.org/10.18261/nkt.26.2.1>
- Häyrynen, Simo (2015). *Kulttuuripolitiikan liukuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jakonen, Olli & Renko, Vappu (2023). *Cuporen kulttuuripoliittinen vaalikatsaus, osa 3: Kulttuurivaalien jälkeen*. <https://www.cupore.fi/fi/tietoa/blogi/cuporen-kulttuuripoliittinen-vaalikatsaus-osa-3>
- Keränen, Marja (2014). Onko politiikkaprosessi politiikkaa vai hallintoa? Teoksessa L. Häikiö, & H. Leino (toim.), *Tulkinnan mahti: johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin* (s. 33–55). Tampere University Press.
- OKM (2022). *Kulttuurin aika on nyt ja aina: Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle*. <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-263-764-2>
- OKM (9.10.2023). *OKM:n talousarvioesitys kahdeksan miljardia euroa vuodelle 2024*. <https://okm.fi/-/okm-n-talousarvioesitys-kahdeksan-miljardia-euroa-vuodelle-2024>
- Sirén, Vesa (23.11.2023). Orpon hallitukselta roimat kulttuurileikkaukset – ensi vuonna leikataan vielä enemmän. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010006782.html>
- Saari, Juho (2023). Hyvinvointivaltion mahdollisuudet murroksessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 88(1), 88–93. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146112/YP2301_Saari.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Saukkonen, Pasi (2014). *Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripolitiikan viimeaikainen kehitys*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/pasi-saukkonen-vankka-linnake-joustava-sopeutuja-vai-seisova-vesi>
- TAKU (16.6.2023). TAKU: Hallitusohjelma on taide- ja kulttuurialan kannalta ristiriitainen. *Taide- ja kulttuurialan asiantuntijoiden ammattijärjestö TAKU*. <https://taku.fi/hallitusohjelman-komentointia/>

Milla Lähdeniemi, Anna Anttila, Anu Järvensivu
Sikke Leinikki, Miikka Pyykkönen, Anton Schalin

APUA ALLIANSSISTA?

Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki

Tiivistelmä

Taiteilija-allianssilla pyritään helpottamaan luovien alojen epävarmoissa ja lyhyissä työsuhteissa toimivien freelancereiden työolosuhteita tarjoamalla osin julkisin varoin ammatillista, taloudellista ja sosiaalista turvaa työsuhteiden muodossa. Allianssimallin käyttöönotolle ei ole aikaisemman selvityksen mukaan Suomessa oikeudellisia esteitä, mutta silti mallista ei ole toteutettu edes kokeilua. Tarkastelemme artikkelissamme, millainen Koskisen selvityksessä ehdotettu allianssimalli on ja minkälaista kritiikkiä mallille esitettiin kulttuurialan sidosryhmien edustajilta pyydytyissä lausunnoissa. Tarkastelemme, miten allianssille kohdistettu kritiikki näyttäytyy suhteessa tutkimuksen tunnistamiin taiteen työelämän olosuhteisiin sekä taiteen ammattilaisten näkemyksiin niiden parantamisesta. Empiirisen aineiston analyysimenetelmänä sovellamme sisällyönanalyysiä. Analyysissä oli mukana 33 lausuntoa kulttuurialan edunvalvojilta (n=13), valtionhallinnon edustajilta (n=16), työntekijöiden keskusjärjestöiltä (n=3) ja työnantajien keskusjärjestöltä (n=1). Allianssimallista on esitetty kolmivuotista kokeilua näyttelijöille, tanssijoille ja muusikoille. Lausunnoissa allianssin kokeilemistä pitivät kannattavana kuusi kulttuurialan edunvalvojaa, yksi valtionhallinnon edustaja ja yksi työntekijöiden keskusjärjestö. Vaikka allianssia kritisoitiin, vain viiden kaikista 33 lausunnonantajasta voi tulkita selkeästi vastustavan allianssia tai siitä suunniteltua pilottia. Yksi kulttuurialan edunvalvoja suhtautui kokeiluun kriittisesti, kolme valtionhallinnon edustaa sekä yksi työnantajien keskusjärjestö olivat mallia vastaan. Lausunnoissa näkemykset erosivat erityisesti allianssityön työsuhteeseen, allianssityön sisältöihin ja valintakriteereihin liittyen. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen kulttuurialan edustajaista 54 % ja valtionhallinnon edustajaista 44 % olivat yhteneväisellä linjalla: allianssia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Kulttuurialan edustajien (69 %) mukaan allianssikokeilun onnistuessa malli tulisi harkita laajennettavaksi esittävän taiteen suunnitteluun, sirkustaiteilijoihin, musiikintekijöihin, kirjailijoihin, säveltäjiin ja kuvataiteilijoihin. Kulttuurialalla kaivataan ratkaisuja alalla pitkään vallinneisiin ongelmiin. Kritiikkiä annettiin erityisesti yhdenvertaisuudesta, jonka puute on aito ongelma. Ongelma voisi kuitenkin olla ratkaistavissa kansainvälisiä malleja seuraamalla. Mallin todellinen potentiaali voidaan todentaa vasta kokeilun kautta.

Avainsanat: Allianssimalli, taiteilija-allianssi, kulttuuriala, freelancer

1 Johdanto

Työelämän muuttuessa palkkatyön ja yrittäjyyden rajapintoja rikkovat työnteon tavat ovat yhä useammin nousseet työ- ja sosiaalipoliittiseen keskusteluun. Kun ihmiset koostavat ansiotaan useasta lähteestä, syntyy tilanteita, joihin sen paremmin yrittäjän kuin palkansaajankaan turvarakenteet eivät ole kitkatta sovellettavissa. Riskiksi muodostuu ihmisen putoaminen institutionaalisen turvaverkon raoista. Freelancer luokitellaan itsensätyöllistäjäksi, jonka asema on hyvin lähellä pääasiassa toimeksiantojen pohjalta ammatinharjoittajana toimivaa yksinyrittäjää. Myös freelancer myy omaa työtään asiakkaille ja tekee kustakin tilauksesta erillisen sopimuksen työn hinnan vaihdellessa sopimuskohtaisesti. Freelanceriksi nimitetään lyhyitä työtehtäviä yhdelle tai useammalle työntarjoajalle tekevää henkilöä, joka työskentelee joko palkkatyössä tai palkkiokorvausta vastaan (Bögenhold & Klinglmair, 2016).

Freelancetyön voidaan katsoa lukeutuvan laajempaan kehykseen, monimuotoiseen ansiotyöhön, eli usean työn tekemisen tapaan, joilla viitataan toimeentulon hankkimiseen useista lähteistä joko tietyn hetken tarkastelussa tai pidemmällä työuraperspektiivillä tarkasteltuna. Monimuotoista työnteon tapaa on hankala määritellä ja rajata, sillä se voi tarkoittaa esimerkiksi kokoaikaisen tai osa-aikaisen palkkatyön yhdistämistä toiseen palkkatyöhön, sivutoimiseen yrittäjyyteen, apurahalla tehtävään työhön tai vuokratyöhön (Järvensivu, 2020). Siinä missä 8 prosenttia kaikista suomalaisista työllisistä tekee monimuotoista työtä (Kauhanen, 2022, s. 45), taiteilijoista 56 prosenttia kertoo tekevänsä muutakin palkattua työtä kuin vain taiteellista työtä (Ruusuvirta ym., 2022, s. 25). Keskimäärin noin puolella taiteilijoista tuloista suurempi osa on peräisin muualta kuin taiteilijan työksi määritellystä työstä (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 7). Alle 35-vuotiaista freelancereista 72 prosenttia tekee monimuotoista työtä. Hieman alle puolet alle 35-vuotiaista freelancereista saa päätulonsa taiteellisesta työstä (Pyykkönen ym., 2021, s. 70,72).

Taloustieteilijä ja taidesosiologi Hans Ab-

bing (2004) kuvasi jo 2000-luvun alussa taidealalla tehtävää monimuotoista ansiotyötä hybriditaiteilijuudeksi, jolloin ansioita hankitaan taloudellisten riskien vähentämiseksi myös muilta aloilta. Hybriditaiteilijuus on Abbingin mukaan usein taiteilijan oma valinta ja ansioita hankitaan jopa hyväpalkkaisista ja houkuttelevista töistä taiteellisen työn mahdollistamiseksi (Abbing, 2004, s. 116). Syyt ja motiivit monimuotoisen ansiotyön tekemiseen perustuvatkin taloudellisen pakon lisäksi omiin aktiivisiin valintoihin: vapauksien, mielenkiinnon moninaisuuden ja itsellisyyden sekä merkityksellisen työn tekemisen mahdollisuudet ovat tutkimusten mukaan yksi motivaatiotekijä (Ruusuvirta ym., 2022, s. 26).

Toisaalta yhdistävänä tekijänä monimuotoisen työn tekijöillä on yleensä ansioiden epävarmuus ja tarve kaiken aikaa koostaa tehtäväpalettia uudelleen, mutta tämä ei päde vahvoilla työmarkkinoilla oleviin aloihin (Bambery, 2012; Haapakorpi, 2022; Järvensivu, 2020). Taloustieteilijä David Throsbyn (2010) mukaan taiteilijoiden tekemä monimuotoinen ansiotyö sisältää varsinaisen taiteellisen työn lisäksi taiteelliseen työhön liittyvää työtä (esim. opetus) ja täysin jollakin toisella alalla tehtävät työt (esim. tarjoilu, siivous jne). Syiksi monimuotoiselle ansiotyölle Throsby määrittää: taiteen ammattimaisesta harjoittamisesta saatujen palkkioiden pienuus (vrt. muihin koulutusvaatimuksiltaan vastaaviin ammatteihin), taiteellisten tulojen määrän vaihtelevuus ja se, että taiteilijoiden ajankäyttöä ohjaavat muut kuin rahalliset motiivit (Throsby, 2010, s. 80–81). Taiteen kulttuuriset tuotteet tuottavatkin sekä taloudellista että kulttuurista arvoa, joiden tulisi ohjata poliittista päätöksentekoa (Throsby, 2010, s. 30).

Suomessa on tunnistettu pitkään taiteen tekemisen toimeentuloon synnyttämät ongelmat. Valtion tasolla on tehty useita selvityksiä, kuten Cronbergin (2010) tekemässä selvityksessä kuvataan kulttuurialan työntekijöiden heikkoja toimeentuloedellytyksiä, huonoa sosiaaliturvaa ja huteraa yhteiskunnallista asemaa. Lisäksi on tehty EU-tason selvitys itsensätyöllistäjistä (TEM, 2013), Selvitys sosiaaliturvasta (STM, 2013) ja Työlainsäädännön soveltamisesta (Paa-

netoja & Merk, 2014). Myös Tilastokeskus on tutkinut asiaa, esimerkiksi Itsensätyöllistäjät Suomessa (Pärnänen & Sutela, 2014) ja Yrittäjät Suomessa 2017 (Sutela & Pärnänen, 2018). Muita selvityksiä ovat ainakin Trendityöryhmän loppuraportti 2015 (TEM, 2015), Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa (Löfgren & Hellstén, 2016), Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa (Koramo ym., 2017), Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi (Brunila ym., 2017), Jakamistalous ja alustatyö (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, 2018), Murroksesta uuteen kasvuun Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus (TEM, 2018), Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista (TEM, 2019).

Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terhon vuonna 2017 asettaman työryhmän tehtävänä oli ehdottaa taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiä tavoitteita ottaen huomioon taiteenalojen erilaisuuden (OKM, 2018). Työryhmä totesi taiteen rahoituksen sirpaleiseksi ja suositteli valtion rahoituksen lisäämistä taiteelle. Taiteen ja kulttuurin osuus valtion talousarviosta oli tuolloin 0,8 prosenttia, mutta työryhmä esitti sen nostamista täyteen prosenttiin vuoteen 2023 mennessä. Tavoitteena oli myös kehittää erityisrahoitusmahdollisuuksia ja tukea luovilla aloilla toimivia yrityksiä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Lisäksi työryhmä esitti valtion taiteilija-apurahojen korotusta 31 000 euroon vuodesta 2020 alkaen (Emt). Marinin hallitusohjelmassa korostettiin myös työlainsäädännön uudistamisen tarvetta murroksen näkökulmasta (itsensätyöllistäjät, jakamistalous, uudet työn muodot, osuuskunnat).

Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmä on esittänyt toimenpiteitä uudelle hallituskaudelle taide- ja kulttuurialan elpymiseksi ja huomiota on kiinnitetty freelancereiden vaikeaan asemaan. Työryhmä vaatii julkista valtaa takaamaan freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022). Vaikka perustulo saa laajaa kannatusta taiteen tekijöiden piirissä (Hirvi-Iljäs

ym., 2018, s. 64; Hirvi-Iljäs ym., 2020, s. 106; Ruusuvirta ym. 2022), työryhmä esittää konkreettisia ehdotuksia, kuten apurahojen korotusta ja taiteilijapalkkakokeilua. Orpon hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu: ”Hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyys-turvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään -freelancereiden asemaan.”¹ Myös aikaisemmat politiikkauudistuksia varten tehdyt selvitykset tunnistavat kulttuurialalle tyypillisiä ongelmia ja ovat ehdottaneet tulojen kasvua ja vakiinnuttamista sekä työn kestävyyttä lisääviä toimenpiteitä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Tähän samaan on pyrkinyt puuttumaan myös tässä artikkelissa tarkasteltu allianssimalli (Koskinen, 2019).

Allianssimalli on suunniteltu parantamaan freelancereiden asemaa ja se on osin julkisin varoin tuettu. Malli on käytössä Norjassa ja Ruotsissa, ja kokemukset siitä ovat etupäässä positiivisia (Berge ym., 2021). Taiteilija-allianssia on esitetty myös Suomeen (Koskinen, 2019). Esitys laitettiin jäihin osin sen lausuntokierroksella esiin nousseen kritiikin vuoksi. Viranomais-suunnitelmat kehittää mallia esityksen ja kritiikin pohjalta hautasi ainakin toistaiseksi korona. Keväällä 2022 haastatelimme OKM:n viranhaltijoiden mukaan allianssimallista on kuitenkin herätty jälleen keskustelemaan. Taiteilija-allianssi nousi esiin myös tuoreimmassa barometrikyselyssä yhtenä taiteilijajärjestöjen tukemana mallina freelancereiden työolojen parantamiseksi (Ruusuvirta ym. 2023, s. 109).

Kulttuurialan sidosryhmien edustajille osoitetulla lausuntokierroksella nousi esiin monia suomalaisen kulttuurin kenttään, työolosuhteisiin, kulttuuripolitiikan järjestelmään ja sosiaalipolitiikan käytäntöihin liittyviä haasteita. Tarkastelemme sitä, millaisiin tutkimuksen tunnistamiin taiteen työelämän olosuhteisiin sekä taiteen ammattilaisten näkemyksiin allianssilla pyritään vastaamaan sekä minkälainen on Suomeen ehdotettu taiteilija-allianssi (luku 2.). Keskeisin tutkimuskysymyksemme on: *Millaista kritiikkiä opetus- ja kulttuuriministeriön allianssimalliselvitykselle esitettiin sitä koskevissa lausunnoissa ja miksi* (luku 4)? Tarkastelemme

myös sitä, miten lausunnonantajien näkemykset erosivat toisistaan (alaluvut 4.1. ja 4.2.). Lopuksi käymme läpi sitä, miltä ehdotettu Allianssimalli ja siihen lausunnotkierroksilla osoitettu monipuolinen kritiikki näyttäytyvät taiteen kentän olosuhteiden ja taiteen ammattilaisten kokemusten valossa (luku 5).

Etsimme vastauksia analysoimalla professori Seppo Koskisen vuonna 2019 laatimaa selvitystä allianssimallista (Koskinen, 2019) sekä siitä annettuja sidosryhmien edustajien lausuntoja ja käymme lävitse taiteen alan työntekijöistä viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa tehtyä tutkimusta. Tarkastelemme allianssimallista esitettyjen lausuntojen sisältöä ja luonnetta vasten sitä, mikä taho ne on esittänyt, millä pyrimme selvittämään syitä kritiikkiin.

2 Allianssimalli Koskisen esityksessä ja muissa Pohjoismaissa

Jo 2000-luvun alussa taiteilija-allianssi esiteltiin ratkaisuna taiteilijoiden sosiaaliturvaan. Ruotsin Teatteriallianssin kaltaisen mallin perustamista ehdotti TAISTO II eli taiteilijoiden sosiaaliturvaa pohtiva toimikunta yhteistyössä taiteilijajärjestöjen ja työministeriön kanssa (TAISTO II, 2003). Allianssi ei kytkeydy työttömyysturvaan vaan se saa tukea kulttuuriministeriöltä (Koskinen, 2019, s. 7), ja siksi valtiolle tulisi halvemmaksi tukea alliansseja kuin maksaa allianssissa oleville näyttelijöille työttömyyspäivärahaa (TAISTO II, 2003). Pelkästään teatterialalle kohdistuva allianssi koettiin kuitenkin liian pieneksi ja epäarvoistavaksi. Norjaan perustetun teatteri- ja tanssitaiteen yhteisen allianssin myötä allianssimalli nousi jälleen 2010-luvulla keskusteluihin Suomessakin.²

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosille 2018–2019 asettaman selvityshenkilön, professori Seppo Koskisen, tavoite oli selvittää olisiko Ruotsissa ja Norjassa toimivan taiteilija-allianssin käyttöönotolle olemassa työ- tai sosiaalioikeudellisia esteistä Suomessa. Selvityksen taustalla vaikuttava perusajatus määriteltiin näin:

Taiteilija-allianssin perusajatuksena on pienen-

tää kuilua vakinaisesti työllistettyjen ja freelancerkentän välillä luomalla ammattimaisesti toimiville ja allianssin jäsenyyskriteerit täyttävälle freelancereille ammatillinen, taloudellinen ja sosiaalinen turvaverkko työsuhteiden muodossa. Tavoitteena on lisätä freelancerkentän mahdollisuuksia jatkuvaan ammattimaiseen työskentelyyn.

(Dnro OKM/37/040/2018).

Koskinen totesi selvityksessään, että oikeudellisia esteitä mallin käyttöönotolle ei ole (Koskinen, 2019, s. 10). Koskinen päätyi ehdottamaan kolmevuotista kokeilua, jolle osoitettaisiin 5,5 miljoonaa euroa valtionrahoitusta, ja jossa olisivat mukana näyttelijät, tanssijat ja muusikot (20+20+20). ”Tällainen aloitus olisi Suomessa turvallinen tapa aloittaa allianssitoiminta, kun Ruotsista ja Norjasta on jo kokemuksia heidän malliansa toiminnasta” (Koskinen, 2019, s. 12).

Mallia varten perustettaisiin ammattijärjestöjen ja työnantajapuolen yhteinen allianssiyhtiö, joka kolmen vuoden pilotin aikana tarjoaisi jäsenyyskriteerit täyttävälle freelancereille väliaikaisen työttömyyden sijasta määräaikaisen työsuhteen. Freelancer-määritelmän täyttymiseksi yksittäisten työsuhteiden pituudet eivät saa ylittää kestoiltaan yhtä vuotta edeltävän kahden vuoden aikana. Allianssin työntekijällä on tietty määrä allianssin palkkakuukausia ja noin puolet ajasta työntekijä työskentelee ulkopuolisten toimeksiantajatahojen listoilla. (Koskinen, 2019, s. 19.)

Tarkoitus oli kokeilun avulla kerryttää kokemusta allianssiyhtiön toiminnasta, jonka jälkeen voidaan tarkentaa, täydentää ja tarvittaessa myös muuttaa toiminnan yksityiskohtia (Koskinen, 2019, s. 10). Pilotivaiheen ajan kokemukset tarkentavat sitä, miten malli toimii parhaiten, mutta ainakin alkuun allianssityön määräaikaisuuden perusteena olisi allianssityön toimiminen jokaisen taiteilijan omana kehittämishankkeena. Kyseessä on ehdollinen työn muoto, jossa allianssi tarjoaa olosuhteet ja puitteet työn tekemiselle ja työntekijän velvollisuutena on allianssityön muodossa ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan workshoppeissa, osallistua alan rekrytointitilaisuuksiin, toimia

mentoreina, etsiä uusia töitä ja hakea apurahoja (Koskinen, 2019, s. 20). Velvoitteissa on kaikuja selvityksen teon aikaisesta työttömiä työnhakijoita velvoittaneesta aktiivimallista, jossa työtöimien tuli taloudellisten etuuksien saamiseksi täyttää aktiivisuusehto (Kyyrä ym., 2018).

Tutkimustietoa taiteilija-allianssista toimivuudesta on vähäisesti, mutta Suomeen ehdotettua allianssimallia suunniteltaessa selvityshenkilö on perehtynyt Ruotsin ja Norjan taiteilija-alliansseihin ja selkeä indikaattori taiteilija-allianssin toimivuudesta on niiden vakiintunut asema. Ruotsissa toimintansa on taiteen aloilla vakiinnuttanut kolme allianssia. Teatteriallianssi aloitti vuonna 1999 66:lla näyttelijällä ja määrä on kasvanut 166:een vuoteen 2021 mennessä (Carlson ym., 2012; Teateraliansen, 2022). Tanssiallianssi aloitti vuonna 2006 12:sta tanssijasta kasvattaen määrää 80 tanssijaan vuoteen 2021 mennessä (Dansalliansen, 2022). Muusikkoallianssissa oli jo toisena toimintavuotenaan, vuonna 2009, yli 100 muusikkoa ja sen toiminta on kasvanut vuoteen 2021 mennessä 150 muusikkoon (Sjöström ym., 2010; Musikkalliansen, 2022). Norjan allianssissa yhdistyvät teatteri- ja tanssitaiteen alat. Allianssi aloitti vuonna 2012 kolmen vuoden kokeiluohjelmalla (10 tanssijaa ja 10 näyttelijää). Toiminta vakiinnutettiin vuonna 2016 ja allianssissa toimii nyt jo 56 taiteilijaa (Skuespiller- og dansealliansen, 2022).

3 Aineisto ja metodi

Perustamme käsityksemme taiteen ja kulttuurin työelämän olosuhteista sekä taiteen ammattilaisten näkemyksistä olosuhteiden parantamiseksi aiempaan aiheesta tehtyyn suomalaiseen tutkimukseen (Hirvi-Ijäs ym., 2018; Hirvi-Ijäs ym., 2020; Houni & Ansio, 2013; Jakonen ym., 2021; Jokinen, 2010; Pyykkönen ym., 2021). Varsinaisena empiirisenä aineistomme ovat: (i) professori Seppo Koskisen opetus- ja kulttuuriministeriölle laatima selvitys ”Taiteilija-allianssi Suomeen”, jossa tarkastellaan taiteilija-allianssimallin käyttöönottamista Suomessa; (ii) opetus- ja kulttuuriministeriön esitykseen

pyynnön perusteella tulleet sidosryhmätahojen lausunnot; (iii) muistio Tulevaisuusvaliokunnan kuulemisesta allianssimallia koskien.

Opetus- ja kulttuuriministeriö jätti allianssimallin selvityksestä lausuntopyyntöt 26 toimijalle. Lausuntoajaksi rajattiin 12.2.–29.3.2019, johon myönnettiin pyynnöstä lisäaikaa huhtikuun 2019 loppuun. Lausuntoja saatiin yhteensä 35, joista Taiteen edistämiskeskus Taiken virasto ja eräät sen taidetoimikunnat (tmk) antoivat yhteensä seitsemän lausuntoa ja lisäksi joitakin lausuntoja annettiin myös oma-aloitteisesti (Havu, 2022). Lausuntokierroksen määräaikana annettiin yhteensä 27 lausuntoa. Lausunnot ovat oikeusministeriön ylläpitämässä Lausuntopalvelu.fi-verkkopalvelussa. 10 lisäaikaa saanutta lausuntoa on tallennettu opetus- ja kulttuuriministeriön diaariin ja saatavilla pyynnöstä (Diaarinumero OKM/37/040/2018; Havu, 2022). Aineistokorpus on pituudeltaan yli 19 000 sanaa.

Sisällönanalyysi aloitettiin jakamalla lausuntoja antaneet sidosryhmätahot (35 kappaletta) viiteen ryhmään: valtionhallinnon edustajat (n=16), kulttuurialan edunvalvojat (n=14), työntekijöiden keskusjärjestöt (n=3), työnantajien keskusjärjestö (n=1) tai muun alan edustaja (n=1). FA Finanssiala toteaa lausunnossaan: ”FA ohjasi lausuntopyyntöä Tapaturmavakuutuskeskukselle (TVK), joka on antanut selvityksestä lausunnon. FA yhtyy TVK:n lausuntoon.” ja Teosto Ry: ”Teosto ry on musiikin tekijöiden ja kustantajien tekijänoikeuksia hallinnoiva organisaatio, jonka toiminnalla ei ole välitöntä kosketuspintaa esitettyyn taiteilija-allianssiin [...] Yksityiskohtaisten kommenttien osalta viittaamme jäsenjärjestöjemme antamiin lausuntoihin taiteilija-allianssista.” Näiden pohjalta aineistosta poistettiin kyseiset lausunnot, koska ne viittasivat yksityiskohtaisempien kommenttien osalta jonkin toisen lausunnonantajan lausuntoon (n=2). Lopullisessa analyysissä oli yhteensä 33 lausuntoa. Lausunnonantajat ja -ryhmät on esitelty tarkemmin Taulukossa 1.

Empiirisen aineiston analyysimenetelmän sovellamme sisällönanalyysia, jota ohjaavat artikkelimme taustalla olleet tutkimuskysymykset. Keskeisin tutkimuskysymyksemme on: *Mil-*

Kulttuurialan edunvalvoja	Valtionhallinnon edustaja	Työntekijöiden keskusjärjestö	Työnantajien keskusjärjestö	Muiden alojen edustajat
<ul style="list-style-type: none"> • Finlands svenska författareförening • Forum Artis • Ornamo • Pirkanmaan Tanssin Keskus • Sisä-Suomen tanssin aluekeskus (lisääjalla) • Suomen Kirjailijaliitto ry • Suomen Musiikintekijät ry • Suomen Näyttelijäliitto • Suomen Säveltäjät ry • Suomen Taiteilijaseura • Suomen Teatterit ry • Tanssiteatteri MD • Teatterikeskus ry • Teme ry • Teosto ry 	<ul style="list-style-type: none"> • Eläketurvakeskus (lisääjalla) • Kela, Etuuspalvelujen lakiyksikkö • STM (lisääjalla) • Taike • Taike, Esittävien taiteiden tmk • Taike, Etelä-Savon taide-tmk (lisääjalla) • Taike, Kirjallisuus-tmk • Taike, Pirkanmaan taide-tmk • Taike, Pohjois-Karjalan taide-tmk • Taike, Taiteen moninaisuuden tmk • Taike, Valtion arkkitehtuuri- ja muotoilu-tmk • Taike, Varsinais-Suomen taide-tmk (lisääjalla) • Taike, Visuaalisten taiteiden tmk (lisääjalla) • Tapaturmavakuutuskeskus • Työ- ja elinkeinoministeriö • Valtiovarainministeriö (lisääjalla) 	<ul style="list-style-type: none"> • Akava ry • SAK ry, Työehdot-osasto • STTK ry. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elinkeinoelämän keskusliitto (lisääjalla) 	<ul style="list-style-type: none"> • Finanssiala (lisääjalla)

Taulukko 1: Allianssimallin selvityksen lausuntopyyntöjen antajat.

laista kritiikkiä opetus- ja kulttuuriministeriön allianssimalliselvitykselle esitettiin sitä koskevissa lausunnoissa ja miksi? Tarkastelemme sitä, miten lausunnonantajien näkemykset erosivat toisistaan ja lopuksi käymme läpi, miltä ehdotettu Allianssimalli ja sille annettu kritiikki näyttävät taiteen kentän olosuhteiden ja ammattilaisten kokemusten valossa.

Sisällönanalyyysissä lausunnot redusointiin etsimällä ajatuksellisia kokonaisuuksia sisältäviä analyysiyksiköitä. Aineistoa nousi alkupe-
räisten 9 kysymyksen lisäksi yhteneviä teemoja, joita käytettiin alateemoina redusoitujen ilma-
sujen ryhmittelyssä. Alateemoja tuli yhteensä 15 kappaletta. Analyysiyksiköt värikoodattiin teemojen painotuksen mukaan. Tavoitteena oli selvittää eri tahojen näkemykset allianssista ja niiden suhdetta toisiinsa. Tulokset esitetään tar-

kemmin seuraavassa kappaleessa.

4 Näkemykset allianssista

Opetus- ja kulttuuriministeriön sidosryhmi-
en edustajien antamista lausunnoista haemme
vastauksia tutkimuskysymykseemme, *millaista
kritiikkiä allianssimallille lausunnoissa esitettiin
ja miksi*. Lisäksi tarkastelemme missä teemoissa
lausunnonantajien näkemykset erosivat toisis-
taan (alaluvut 4.1. ja 4.2.)

Lausunnonantajat kommentoivat kokeilta-
vaksi ehdotettua mallia ja sen eri vaihtoehtoja
vastaamalla ministeriössä ennakkoon valmistel-
tuihin kysymyksiin:

1. Miten arvioitte selvityksen tuloksia ja ehdo-

tuksia yleisesti?

2. Miten arvioitte allianssin työsuhdetta, työntekijäasemaa ja työnantaja-asemaa?
3. Miten arvioitte allianssitaiteilijoiden valintaa, työn tekemistä ja työsuhteen päättämistä?
4. Miten arvioitte allianssin suhdetta eläke-, sosiaali- ja työttömyysturvaan sekä verotukseen?
5. Miten arvioitte allianssin vaikutuksia työmarkkinoihin sekä yritysten väliseen kilpailuun?
6. Miten arvioitte allianssin rahoitusta?
7. Miten arvioitte kokeilua, sen mahdollista laajentamista muihin taiteen ammattialoihin ja edellytyksiä pysyväksi järjestelmäksi?
8. Miten arvioitte allianssin suhdetta perustulossa säädettyyn yhdenvertaisuuteen sekä eri työntekemisen muotojen ja alojen tasapuolisuuteen?
9. Mitä muita huomioita teillä on?

Vaikka selvityksen ehdotuksia voi lausunnoissa arvioida yleisesti (1. kysymys) ja lausuja saa tehdä vapaasti omia huomioita (9. kysymys), osuu kritiikki pitkälti opetus- ja kulttuuriministeriön ennakkoon rajaamiin kohteisiin. Herääkin kysymys, ovatko ohjaaviksi ennakkokysymyksiksi tarkoitettut kysymykset hienovaraisesti rajanneet keskustelua.

Ministeriö pyytää kannanottoja paitsi selvityshenkilön ehdottamaan kolmivuotiseen kokeiluun (7. kysymys) myös koko allianssimalliin (muut 8 kysymystä). Lausuntojen pituus ja seikkaperäisyys vaihtelee. Kaikkein eniten kommentoitiin ensimmäistä kysymystä ja vähiten allianssin vaikutuksia työmarkkinoihin ja yritysten väliseen kilpailuun (5. kysymys). Kokeilun mahdollista laajentamista muihin taiteen ammattialoihin ja edellytyksiä pysyväksi järjestelmäksi (7. kysymys) arvioitiin runsaasti. Muidenkin kysymysten kohdalla lausuttiin arvioita nimenomaan kokeilun asetelman pohjalta, kuten Suomen Teatterit ry:n edustaja kiteyttää: ”vaikutukset tulevat näkyviksi vasta, mikäli kokeilu päädytään toteuttamaan”.

Tapaturmavakuutuskeskus TVK:n ja Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry:n edustajat kirjoittivat pisimmät, eli neli- viisivuotiset, vastaukset. Lyhyin lausunto sisältää

vastauksen vain ensimmäiseen kysymykseen: ”Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kannattaa taiteilija-allianssimallin kokeilua kuten Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksessä esitetään”. Taike antaa yhteensä seitsemän lausuntoa (toimikuntien omat lausunnot ja viraston yleinen). Taiken lausunnot vaihtelevat pituudeltaan, mutta lausuntojen monilukuisuus ilmentää asian merkityksellisyttä taiteilijoiden työskentelylle ja toimeentulolle. Lausunnoissa osa kommentoi yhdenvertaisuutta kulttuurialan sisäisenä kysymyksenä, osa taas suhteessa koko työelämään ja työn murrokseen.

Lausuntojen antajat pitivät allianssin kokeilemistä sinänsä kannatettavana, mutta monet huomauttavat, että kolmivuotinen kokeilu kohdennetaan vain esittävään taiteeseen ja siinä tanssin, näyttämön ja musiikin aloille. Kulttuurialan edunvalvojista vain kuusi tahoa toivat lausunnoissaan selkeästi esiin kannattavansa allianssikokeilua. Näiden lisäksi selkeää kannatusta antoivat yksi valtionhallinnon edustaja ja edellä viitattu työntekijöiden keskusjärjestö. Vain yksi kulttuurialan edunvalvojista suhtautui kokeiluun kriittisesti. Analyysissä tarkasteltiin myös kannanottoja allianssimalliin yleisesti: kolme valtionhallinnon edustajaa ja työnantajien keskusjärjestö olivat mallia vastaan. Vaikka allianssia kritisoitiin, vain viiden kaikista 33 lausunnonantajasta voi tulkita selkeästi vastustavan allianssia tai siitä suunniteltua pilottia.

4.1 Näkemykset työsuhteesta ja työn sisällöistä

Eroavaisuus lausunnonantajaryhmien väliltä löytyi työsuhteeseen liittyen. Kulttuurialan edunvalvojista kolmannes (38 %) pitivät ehdotettua työsuhdetta selkeimpänä, kun taas 13 % valtionhallinnon edustajista, yksi työntekijöiden keskusjärjestö ja työnantajien keskusjärjestö suhtautuivat asiaan kriittisemmin. Työsuhteeseen liittyvät huomiot on avattu tarkemmin Taulukossa 2.

Allianssityön johtamisesta ja valvomisesta nousi huoli kolmanneksessa (31 %) valtionhallinnon edustajien lausunnoissa. Kritiikki kohdistui erityisesti allianssityön yrittäjyysmäi-

Kulttuurialan edunvalvojat (13)	Valtionhallinnon edustajat (16)	Työntekijöiden keskusjärjestö (3)	Työnantajien keskusjärjestö (1)
<ul style="list-style-type: none"> +Työmarkkinaosapuolet osakkaana, siksi työehdot varmasti asianmukaiset. + Toimiva ratkaisu siihen, miten järjestetään työsuhde ja kenelle on työstään vastuussa + Työsuhde noudattaa lainsäädäntöä. + Taiteilija selkeästi työsuhteessa allianssiin. + Työsuhde työoikeudellisesti kestävä tapa ratkaista taiteilijan asema ja allianssitulon luonne. 	<ul style="list-style-type: none"> + Sosiaaliturvan näkökulmasta allianssi-työsuhde näyttäytyy normaalina yksityisen alan työsuhteena. + Työsuhde osakeyhtiöön on normaali käytäntö. - Ehdollinen työn muoto vaikuttaa epäselvältä mallilta. - Työoikeudellisen työsuhteen tunnusmerkistön täytyminen epäselvää. 	<ul style="list-style-type: none"> - Huoli siitä, täyttävätkö työsuhteet työsopimuslain mukaisen työsuhteen tunnusmerkistön. Riskinä keinoitekoiset työsuhteet. 	<ul style="list-style-type: none"> - Työnjohto-oikeus ei toteutuisi, eikä oikeusuhdetta voida sen vuoksi pitää työsuhteenä, vaan uudenaikaisena työttömyysetuutena.

Taulukko 2: Työsuhteeseen liittyvät kommentit lausunnonantajaryhmittäin.

syteen, siihen kenen vastuulla työn johto ja valvominen ovat tai toteutuvatko ne ylipäättään. Näiden lisäksi valtionhallinnon edustajilta nousi huomioita mm. työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen riittävyteen, sekä siihen, voidaanko estää allianssitaiteilijan samanaikaisen työttömyysetuuden hakeminen. Kulttuurialan edunvalvojen lausunnoista 23 %:ssa puolestaan kritisoitiin *allianssin hallinnon työläyttä* ja sitä, kuinka paljon hallinto syö varoja budjetista.

Itse *allianssityön sisältöä* kritisoitiin sekä kulttuurialan edunvalvojen lausunnoissa (38 %) että valtionhallinnon edustajien lausunnoissa (31 %). Kulttuurialan edunvalvojen huoli keskittyi kuitenkin taiteellisen työn puolustamiseen kuten esimerkiksi tekijänoikeusasioihin, kun taas valtionhallinnon edustajilla kritiikki kohdistui yleisemmin työn määrittelyyn, apurahatyöskentelyyn ja siihen, että allianssityö ei muistuta perinteistä ansiotyössä tehtävää työtä. Tarkemmat huomiot allianssityöstä on avattu Taulukossa 3.

4.2 Näkemykset valintakriteereistä, rahoituksesta ja yhdenvertaisuudesta

Allianssiin valittujen työntekijöiden valintakriteereistä kulttuurialan edunvalvoilla oli eroavia näkemyksiä, sillä 23 %:ssa lausunnoissa valintakriteereitä kuvattiin selkeiksi ja 15 %:ssa

kritisoitiin niitä. Valtionhallinnon edustajien näkemys valintakriteereistä oli hieman yhteneväisempi: 38 % kritisoitiin niitä. Valintakriteereihin liittyvät huomiot on esitelty tarkemmin Taulukossa 4.

Koskisen ehdotuksessa rahoitus tulisi opetus- ja kulttuuriministeriön budjettiin suunnitellulla lisämäärärahalta tai lisämäärärahoituksen lisäksi budjettiin siirrettäisiin rahoitusta sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön budjeteista (Koskinen, 2019, s. 36). Uusia ehdotuksia rahoituksen toteuttamiseen ei lausunnoissa tullut vaan lisämääräraha sai kannatusta: 77 % kulttuurialan edunvalvoista ja 19 % valtionhallinnon edustajista kannatti lisärahoitusta. Valtionhallinnon edustajista 13 % oli sitä mieltä, että rahoittajana toimisi OKM ja 6 % kannatti STM+TEM -yhdistelmää. Kulttuurialan edunvalvoista 38 % kannatti OKM+STM+TEM -yhdistelmää ja 8 % kannatti STM+TEM -yhdistelmää. 33 % Työntekijöiden keskusjärjestöstä oli sitä mieltä, että allianssin rahoitusosuus on riittämätön. Kulttuurialan edunvalvojen näkemys budjetin riittävydestä oli ristiriitainen: 15 % mielestä esitetty rahoitusmalli on kannatettava, kun taas 23 % kritisoitiin budjettia. Vain yksi valtionhallinnon edustaja totesi allianssimallin olevan rakenteeltaan kallis ja resursseja tuhlaava ratkaisu.

Kulttuurialan edunvalvojat (13)

- "Allianssityö"-termi haastava, mikäli tarkoitus tehdä taiteen alaa yleisesti hyödyttävää taiteellista työtä, eikä niinkään jonkinlaista Allianssiyhtiön omaa, alasta erillistä toimintaa edistävää työtä.
- Työtehtävien kuvaus on hyvin laaja. On turvattava, että oma taiteellinen toiminta omista lähtökohdista säilyy.
- Töiden määräytymisessä tulee huomioida henkilökohtaisen urapolun suunnittelu ja kehittäminen. Ehdotetun työn muodot eivät palvele jokaista taiteilijaa, työn sisällöissä tulisi olla jouston varaa.
- Allianssityön käsite on hieman erikoinen, työoikeudellisesti varmasti tarpeellinen. Ensisijaisena taiteellinen työ ja allianssityö ns. toissijaisena, jolloin varsinaista omaa ammattia vastaavaa työtä ei ole.
- Työehdot voivat olla hankalat: vaikka malli puhuu joustavasta työajasta, se ei välttämättä toteudu, vaan voi yhä jäädä "tavalliseksi" työttömäksi.

Valtionhallinnon edustajat (16)

- Osa kuvatusista työstä jää avoimeksi, muistuttaa yrittäjän väljää työnkuvaa tai rinnastuu aktiivimallin mukaiseen toimintaan, joka työtaturmalain näkökulmasta kuuluu vapaa-ajan toimintaan.
 - Allianssityössä on piirteitä, joiden perusteella vaikuttaa olevan kyse muunlaisesta toiminnasta kuin työsuhteessa tehtävästä työstä.
 - Allianssiyhtiön toimintaohjeissa on vielä tarkemmin määriteltävä (mm. eri aloittain) allianssityön sisältöön luettavat työtehtävät.
 - Apurahojen huomioimista ei ole käsitelty.
 - Työssäolovaatimukset tulisi määritellä jatkovalmistelussa tarkemmin.
- + Lista mahdollisista allianssitöistä on kuvaava.

Taulukko 3: Allianssityöhön liittyvät kommentit lausunnonantajryhmittäin.

Lausunnoissa toistuu pelko ulkopuolelle jäämisestä sekä kokeilussa että varsinaisessa allianssimallissa. Tämä koskee erityisesti yksilötaiteilijoita, kuten musiikintekijöitä (säveltäjät ja sanoittajat) sekä kirjailijoita. Kuten Taiken Kirjallisuustoimikunta lausunnossaan muistuttaa, on hyvin vaikea sovittaa malliin alaa, jossa ei ole olemassa työnantajia tai työpaikkoja. Kulttuurialan edunvalvojilla olikin (69 %) yhteneväisempi näkemys siitä, että allianssikokeilun onnistuessa malli tulisi laajentaa muille taiteen aloille. Laajennusta tulisi lausuntojen mukaan harkita esittävän taiteen suunnitteluun, sirkustaiteilijoihin, musiikintekijöihin, kirjailijoihin, säveltäjiin ja kuvataiteilijoihin. Kuvataiteeseen laajentaminen nähtiin huonona vaihtoehtona (8 %). Valtionhallinnon edustajien puolesta mallin laajentamiseen ei otettu yhtä paljon kantaa: laajentamista muille taiteen aloille kannatti 19 % ja vastusti 13 %. Vastustusta tuli erityisesti laajentamisesta kuvataiteeseen ja kirjailijoille.

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen näkemys oli melko yhteneväinen niin kulttuurialan edunvalvojien (54 %) kuin valtionhallinnon edustajienkin (44 %) kesken: allianssia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Vain yksi kulttuurialan edunvalvoja oli sitä mieltä, että kolmen mukaan otettavan taiteen

alan suhteen malli toimii tasapuolisesti kunkin alan omia erityispiirteitä huomioiden.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Allianssimalli on ollut esillä Suomessa jo lähes 20 vuotta (TAISTO II, 2003), vaikka tutkimustietoa siitä on saatavilla vähäisesti. Koskisen selvitystyössä todetaan, ettei työoikeudellisia ongelmia pilottikokeilulle ole. Malli vaikuttaisi kuitenkin hautautuneen lausuntokierroksen jälkeen, vaikka vain viiden 33:sta lausunnoista voidaan tulkita vastustaneen allianssimallia tai siitä ehdotettua pilottia. Osittainen vaikutus on varmasti ollut koronapandemiallakin, mutta kyse on suuremmasta ongelmatiikasta sen suhteen, kuinka palkkatyön, yrittäjyyden ja niiden välimaastossa olevien sosiaaliturvan yhdistämiseen rakennetaan uusia malleja suomalaisessa työ- ja sosiaaliturvapolitiikassa.

Lausunnoissa otetaan vain varovasti kantaa allianssimallin rahoitusmalliin. Varovaisuus juontanee juurensa pelkoon rahoituksen järjestämisestä ja sen vaikutuksista muihin taiteen alan rahoitukseen. Valtion rahoitus on pitkälti taiteen kentän elinehto, joten on ymmärrettävää, että taidepolitiikan pelätään pelkistyvän

Kulttuurialan edustajat (13)

- + Valintakriteerit vastaavat tarkoitustaan: allianssin tehtävä on tukea freelancereita, jotka voi selkein kriteerein määritellä ammattitaiteilijoiksi
- + Taiteilijajärjestöillä on valintakriteereihin nähden varmasti perusteltuja argumentteja
- + Luotamme, että työntekijäpuolen järjestöjen ehdottamat kriteeristöt toimivat hyvänä pohjana kokeiluvaiheessa
- Vapaan kentän tanssitaiteilijoille 2v 200 työpäivän kokoon saaminen on haaste. Opettaminen ja apurahakaudet tulisi sisällyttää.
- Muusikoiden osalta 10v ammatillisuus on pitkä, koemme tämän syrjivän nuorempia ammatillaisia.

Valtionhallinnon edustajat (16)

- On vaikea mieltää, mitä työtä kirjailijat hakisivat tai miten he hyötyisivät allianssityöskentelystä
- Valintakriteerit ovat työhistorian mittareilla väävät. Ne tukevat taiteilijoita, jotka lukeutuvat oman alansa menestyneimpiin.
- Valintakriteerit suosivat vain hyvin työllistyneitä.
- Ei ole yhdenvertaista, että tarkastelujaksot ovat erilaisia eri taiteenaloilla. Yksi taiteilija voi kuulua useampaan "alaan".
- Valintakriteerit tulisi määritellä tarkemmin.
- Muusikoilta hyväksytään sovitustyö, mutta näyttelijöillä ei käsikirjoitustyötä. On outoa, että satunnaisen opetustyö jää ulkopuolelle. Näyttelijöillä koulutuksesta ei työvuosia kuten tanssijoilla ja muusikoilla?

Taulukko 4: Allianssin valintakriteereihin liittyvät kommentit lausunnonantajaryhmittäin.

pelkäsi budjettipolitiikaksi, jossa unohdetaan taiteen kulttuuriset, sosiaaliset ja henkiset vaikutukset yhteiskunnassa ja keskitytään näiden sijasta rahallisiin resursseihin ja talousarvioihin. Yksi lausunnonantaja toteaaakin: ”jos kokeilu on mahdollista toteuttaa niin, että alan perusrahoitusta ei leikata, kokeilua voidaan pitää kannatettavana.” Kulttuurialan edunvalvojista suurin osa (77 %) kannattikin allianssin toteutusta lisämäärärahoituksella.

Halusimme selvittää, millaista kritiikkiä allianssimallille annettiin ja miksi. Tämän vuoksi analysoimme lausuntoja alan tutkimuksiin ja alan ammattilaisten odotuksiin nähden. Vähintään yhtä mielenkiintoinen vaihtoehto olisi analysoida lausuntoja asiantuntijavallan jäsenyksillä ja teorioilla. Lausunnonantajien valtapositioiden pohtiminen antaisi syvyyttä ymmärrykseen siitä, minkälaisista asiantuntijapositioista ja taustoista lausunnon antajat ovat Koskisen selvitystä kommentoineet ja miten tämä vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

Mallin vastustus oli lausunnoissa voimakasta valtionhallinnon edustajilla. Syynä voi olla kasvava työmäärä säästötoimien ja hankkeistamisen synnyttämien raportointivelvoitteiden vuoksi. Kun työtä on jo valmiiksi liikaa, kaikenlaiset uudet ideat on viisainta torjua työmäärän hallitsemiseksi. Oikea syy vastustukseen löytynee valtionhallinnon edustajien pes-

simistisemmästä suhtautumisesta rahoitukseen: harvat kannattivat lisärahoitusta (19 %).

5.1 Taidekentän odotukset

Miltä Taiteilija-allianssimalli ja sen kritiikki näyttäytyvät kentän toiveiden ja odotusten valossa? Pohdimme seuraavaksi, voisiko allianssimalli olla kauan kaivattu ratkaisu, jolla kulttuurialan freelancereiden asema kohentuisi. Aiempien tutkimusten valossa taiteilijoiden puheessa työnsä motivaatiotekijöistä ja työviitetyvyydestään risteilevät prekarisaation toivotut ja ei-toivotut puolet (esim. Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 49–53). Toivotut puolet liittyvät työhön innostaviin ja ”sytyttäviin” syihin, joista voidaan käyttää esimerkiksi nimitystä ’sisäiset motivaatiotekijät’ (Martela & Jarenko, 2014, s. 59) ja niille perustuvaa työtä voidaan nimittää vaikkapa ’intohtimotyöksi’ (Mannevu, 2019). Näitä painottavat erityisesti freelancerit ja yrittäjät (Pyykkönen ym., 2021). Prekaarit puolet uhkaavat työntää heitä pois alalta, kun taas voimakkaammat miellyttävät puolet sitovat heitä työhön. Intohtimisuus näkyy myös valmiutena tehdä lyhyitä työsuhteita pienellä korvauksella. Nuorista taiteilijoista valtaosa tekisi mieluummin tilapäistäkin työtä kuin nostaisi työttömyyskorvausta (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 84). Tämä korostuu erityisesti freelancereilla ja yrittäjillä (Pyykkönen ym., 2021). Kulttuurialan edunvalvojien allianssityön sisäl-

töä koskeissa lausunnoissa huoli keskittyi juuri taiteellisen työn puolustamiseen: ”Ensimmäisenä taiteellinen työ ja allianssityö ns. toissijaisena”. Allianssimallin perimmäinen ajatus onkin tasapainoinen vuorottelu allianssityön ja taiteellisen työn välillä.

Palkaton työ on muodostunut rakenteelliseksi osaksi taiteen kenttää, ja etenkin nuorten taiteilijoiden odotetaan usein suostuvan palkattomiin työtarjouksiin, koska niiden kautta karttuu näkyvyyttä ja kontakteja (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 64). Allianssimallin avulla taiteellista palkatonta työtä ei suoranaisesti pystytä vähentämään, mutta kaikki se mitä taiteilija on aikaisemmin tehnyt palkatta eli oman ammattitaidon kehittäminen, osallistuminen alan rekrytointitilaisuuksiin, mentorina toimiminen, töiden ja apurahojen hakeminen lukeutuisi allianssimallissa palkalliseksi allianssityöksi.

Usein taiteilijalle voi olla yksinkertaisempaa tehdä palkaton toimeksianto ilman odotettuja tuloja, sillä pienikin tulo voi leikata tukia (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 85). Lisäksi työtulottomina jaksoina ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen tulkitaan helposti virallisissa järjestelmissä työn tekemiseksi, jonka vuoksi taiteilija joutuu käyttämään luovuutta virastoissa asioidessaan (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 134). Valtionhallinnon edustajien kritiikki kohdistuikin juuri allianssityön määrittelyyn, apurahatyöskentelyyn ja sen poikkeavuuteen perinteisestä ansiotyöstä. Se missä allianssityö kuitenkin kiinteästi risteää perinteisen ansiotyön kanssa, on allianssityöntekijän parempi sosiaaliturva verrattuna institutionaalisesti irralliseen freelanceriin. Tuoreessa barometrikyselyssä taiteilijajärjestöt perustelevatkin taiteilija-allianssimallin toteuttamista juuri sillä, että se mahdollistaisi freelancereiden pääsyn työterveyspalveluiden piiriin ja työhyvinvoinnin kannalta freelancereiden asema parantuisi merkittävästi (Ruusuvirta ym., 2023, s. 109).

5.2 Työvoimapolitiikan kysymykset

Palkattoman työn yleisyyden on tulkittu johtuvan osin työvoimapolitiikan kyvyttömyydestä tunnistaa taiteilijoiden vaihtelevia työmarkkina-asemia, moninaisia tulonlähteitä, tulo-

jen epäsuoraa näkökulmaa sekä tarpeita kehittää ja ylläpitää työkykyä ja taitoja myös työtulottomien jaksojen aikana (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 132–133). Allianssimalli tarjoaa mahdollisuuden säännöllisiin palkkatuloihin ja taiteelliseen vapauteen tietyin ehdoin, mutta esitykseen tulleiden lausuntojen kritiikin mukaan ei yhdenvertaisesti. Freelancetyö ei ole kaikilla taide- ja kulttuurialoilla, ammattiteissa tai työuran vaiheissa samanlaista tai yhteismitallista. Joillakin aloilla ja jo etabloituneilla taiteilijoilla satunnaisia työttömyysjaksoja on vain harvoin ja vähän. Tällöin allianssin maksamat jaksot jäisivät lyhyiksi, mutta esimerkiksi tanssi- ja sirkustaitteissa palkallista työtä ei olisi allianssin ulkopuolella paljon edes tarjolla (Tuovinen, 2022). Allianssin saama kritiikki kohdistuu osittain juuri tähän taiteellisen ansiotyön monimuotoisuuden problematiikkaan. Kritiikki antaa viitteitä siitä, että allianssimallia suunniteltaessa ei ole riittävästi huomioitu taiteellisen ansiotyön monimuotoisuutta, josta yhä useammat nykytutkimukset kertovat.

Allianssimallista annettuja lausuntoja tarkastellessa kirkastuu, että mallia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Yhdenvertaisuuden puute on aito ongelma, joka kuitenkin voisi olla ratkaistavissa kansainvälisiä malleja seuraamalla. Ruotsissa ja Norjassa allianssien vakiintunut asema on hyvä indikaattori niiden toimivuudesta. Koskinen on ehdotuksessaan perehtynyt Ruotsin ja Norjan allianssien toimintaan ja hänen ehdotuksensa mukaan allianssi pyritään suunnittelemaan niin, että se ei vääristä työmarkkinoita. Lausunnoissaan kyseiseen asiaan kantaa ottaneet olivat näkemyksen kanssa yhtenäisellä linjalla: allianssin vaikutus työmarkkinoihin jäänee vähäiseksi. Vaikka allianssi ei itsessään välitä taiteen suorittamiseen liittyviä töitä, toimii se kuitenkin turvallisena ja varmasti myös arvostettuna työnantajana, jolla varmasti olisi kysyntää kulttuurialalla. Allianssin valintakriteeristö suosii kuitenkin hakijoita, jotka ovat jo valmiiksi hyvin työllistyneitä omalla alallaan. Ratkaisuna yhdenvertaisuusongelmaan voisi toimia Koskinen ehdotuksessakin ehdotetut määräaika- ja työsuhteet eli allianssityön toimiminen henkilökohtaisena kehittä-

mishankkeena. Osaamisen kehittymisen myötä taiteilija työllistyisi täysipäiväisesti oman alansa töihin ja allianssin ovi aukeaisi uudelle työntekijälle tarjoten yhdenvertaisemman pääsyn allianssiin.

Taiteilijoiden itsensä mukaan suurin ongelma alalla työskentelyssä ovat pienet tulot (Möttönen, 2019). Taiteen ja kulttuurin barometrin mukaan vuonna 2019 hieman yli puolella taiteilijoista kokonaistulot (ennen veroja) olivat alle 20 000 euroa vuodessa ja vain neljännes saavutti yli 30 000 euron vuositulorajan (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 38). Alhaiseen tulotasoon ja työn epävarmuuksiin on alalla otettu pitkään kantaa ja esitetty erilaisia parannusehdotuksia työn kestävyyteen ja kannattavuuteen. Erityisesti on puhuttu apurahajärjestelmien uudistamisesta tukemaan paremmin ammattimaista taidetyön tekemistä (esim. Söderström, 2015). Kysymyksiä herääkin siitä, tuoko allianssimalli juurikaan uutta, koska samalla tavalla apurahat tarjoavat mahdollisuuden taiteen tekoon vain niille harvoille ja valituille, jotka apurahaa osaavat ensin hakea ja sitten onnistuvat apurahoja saamaan.

Olisiko syytä yhdistää apurahat ja allianssimalli jotenkin uudella tavalla? Voisiko esimerkiksi Taike toimia allianssiyhtiön kaltaisena työnantajana taiteilijoille?

Tulisiko katseet kuitenkin suunnata taidepolitiikan ulkopuolelle ja olisiko kaikille kansalaisille taattu perustulomalli parhain tapa yhdistää taiteen teko ja toimeentulo? Perustulo saakin laajaa kannatusta taiteen tekijöiden piirissä (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 64; Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 106; Ruusuvirta ym., 2022), erityisesti niillä sektoreilla, joilla on vähiten työsuhteisia työpaikkoja ja joissa apurahajärjestelmän merkitys on suuri, eli etenkin audiovisuaalisten ja kuvataiteiden sekä kirjallisuuden aloilla (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 108). Freelancereiden ongelmat eivät ole pelkästään kulttuurialan ongelmia ja kokeilusta hyötyisivät muutkin alat. Allianssimallin myötä työttömyyttä pyritään muuttamaan palkalliseksi työksi ja osa rahoituksesta valuisi takaisin valtiolle työttömyysturvameinojen vähenemisenä ja verotulojen kasvuna. Mallin todellinen potentiaali voidaan kuitenkin todentaa vasta kokeilun kautta.

Artikkeli on kirjoitettu osana Työ2030-ohjelman rahoittamaa Freet2030-kehityshanketta (2021–2023) sekä ESR-rahoitteista (Keski-Suomen ELY) Lookout-hanketta (2021–2023).

Lähteet

- Abbing, H. (2004). *Why Are Artists Poor?* Amsterdam: University Press.
- Bamberry, L. (2012). Multiple Jobs Holders in Australia. Motives and Personal Impact. *Australian Bulletin of Labour*, 38(4), 293–314. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.078410099069381>
- Berge, O., Nyborg, H. & Hylland, M. (2021). Telemark Research Institutens verkkosivu. URL: <https://www.telemarkforskning.no/promoteringer/how-has-the-covid-19-pandemic-affected-society/> (haettu 13.4.2022)
- Brunila, A., Argillander, T., Baran, K., Brunila, T., Hiltunen, K., Immonen, V., Jungner, M., Jänicke, T., Kaira, L., Kaivosoja, R., Kuulasmaa, R., Perkiömäki, J., Saarela, A., Saha, H., Salokoski, J., Steinberg, M., Strömberg, E., Tarjanne, P. & Valtonen, A. (2017). Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi: Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina-työryhmän raportti. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 2017(18) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1>
- Bögenhold, D. & Klinglmaier, A. (2016). Independent work, modern organizations and entrepreneurial labor: Diversity and hybridity of freelancers and self-employment. *Journal of Management & Organization*, 22(6), 843–858. <https://doi.org/10.1111/jomg.12111>

- [org/10.1017/jmo.2016.29](https://doi.org/10.1017/jmo.2016.29)
- Carlson, A., Brodén, A., Lodenius, P., Karlsson, M., Steele, A., Zedell, C., Ehn, T. & Berg, B. (2012). Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering. *Riksdagstryckeriet*, 2011(12). <https://www.riksdagen.se/globalassets/06-utskotten--eu-namnden/kulturutskottet/kru-uppfoljning/verksamheten-vid-scenkonstallianserna-en-utvardering.pdf>
- Cronberg, T. (2010). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*, 2010(6). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-930-1>
- Dansalliansen. (2022). *Employment of dancers. Dansallianssen verkkosivu*. URL: <https://dansalliansen.se/english/> (haettu 24.3.2022)
- Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. (2018). Jakamistalous ja alustatyö. *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu*, 3.
- Haapakorpi, A. (2022). Jälkiteollinen yhteiskunta ja monista lähteistä ansainta: tehtävähdistelmät ja tausta erilaisissa ammattiryhmissä. Teoksessa A. Järvensivu & A. Haapakorpi (toim.), *Monimuotoinen ansiotyö; Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan*. Tampere: Tampere University Press (72–116) <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-040-3>
- Havu, P. (2022). Re: Taiteilija-allianssin taustoista ja kommentoinnista. Email (anna.anttila@teme.fi) 21.3.2022.
- Hirvi-Iljäs, M., Rensujeff, K., Sokka, S. & Koski, E. (2018). Taiteen ja kulttuurin barometri 2017. Nuoret taiteentekijät. *Cuporen verkkojulkaisu*, 47.
- Hirvi-Iljäs, M., Sokka, S., Rensujeff, K. & Kurlin, A. (2020). Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. *Cuporen verkkojulkaisu*, 57.
- Houni, P. & Ansio, H. (2013). (toim.): Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. *Työterveyslaitoksen verkkojulkaisu*, 2013a. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-354-7>
- Jakonen, M., Jonker-Hoffrén, P., Kontturi, K.-K. & Tiainen, M. (2021). Taidetyön yhteismuotoutuva todellisuus: Ehdotus monitieteiseksi lähestymistavaksi. *Kulttuurintutkimus* 38(2–3), 96–112.
- Jokinen, E. (2010). *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhannen vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.
- Järvensivu, A. (2020). Multiple jobholders and workplace learning: understanding strange attractor careers. *Journal of Workplace Learning*, 32(7), 501–512. <https://doi.org/10.1108/JWL-04-2020-0051>
- Kauhanen, M. (2022). Monimuotoisen ansiotyön tekeminen rekisteriaineistojen valossa. Teoksessa A. Järvensivu & A. Haapakorpi (toim.) *Monimuotoinen ansiotyö; Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan* (41–71). Tampere: [Tamperepere University Press](https://tamperepere.universitypress.fi/). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-040-3>
- Koramo, M., Keinänen, J., Oosi, O. & Wennberg, M. (2017). Itsensäyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 13.
- Koskinen, S. (2019). Taiteilija-allianssi Suomeen. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-614-0>
- Kyyrä, T., Pesola, H. & Uusitalo, R. (2019). Aktiivimalli ja ansiosidonnainen työttömyysturva. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. *VATT muistiot*, 57.
- Löfgren, M. & Hellstén, H. (2016). Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 40.
- Mannevuori, M. (2019). Neoliberalism in action: The Finnish experiment with basic income. *Theory, Culture & Society*, 36(4), 27–47. <https://doi.org/10.1177/0263276419834066>
- Martela, F. & Jarenko, K. (2014). Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat. *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu*, 2014(3), 14–15.
- Möttönen, S. (2019). Intohimon hinta. *Radiosarja. Yle areena*. <https://areena.yle.fi/audio/1-50283381> (kuunneltu 12.8.2022)
- Musikalliansen. (2022). Om musikalliansen. *Musikalliansen verkkosivu*. <https://musikalliansen.se/content/om-musikalliansen> (haettu 24.3.2022)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat. Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 34. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-598-3>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). Kulttuurin aika on nyt ja aina: Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-764-2>
- Paanetoja, J. & Merk, M. (2014). Työneuvosto työlakien tulkitsijana. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 10.
- Pyykkönen, M., Sokka, S., & Niiniaho, A. (2021). Yrittäjätaiteilijat vapauden, luovuuden ja toimeentulon rajapinnoilla. *Työelämän tutkimus*, 19(1), 57–81. <https://doi.org/10.37455/tt.102880>
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2014). Itsensäyöllistäjät Suomessa. *Tilastokeskuksen verkkojulkaisu*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-514-8>
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin, A. (2022). Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät. *Cuporen verkkojulkaisu*, 69.
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Leppänen, A. (2023). Taiteen ja kulttuurin barometri

-
- ri 2022. Taiteilijoiden työhyvinvointi. *Cuporen verkkojulkaisuja*, 72.
- Sjöström, E., Brilioth Björnstad, L., Kihlberg, J. & Lindal, A. (2010). I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken: Slutbetänkande av Utredningen om en nationell musikplattform. *SOU*, 12.
- Skuespiller- og danseralliansen. (2014). A new organization in Norway improves working conditions for freelance actors and dancers. *Skuespiller- og danseralliansen verkkosivusto*. <https://skuda.no/english> (haettu 24.3.2022)
- STM. (2013). Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti. *Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita*, 34.
- Sutela, H. & Pärnänen, A. (2018). Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-641-1>
- Söderström, H. (2015). Ammattimainen taiteen tekeminen huomioitava apurahajärjestelmän uudistuksessa. *Ornamon verkkosivu*. <https://www.ornamo.fi/artikkeli/uuden-aarella/> (haettu 17.5.2022)
- TAISTO II. (2003). Taiteilijoiden työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan toimenpide-ehdotusten seurantaröyhmän muistio. *Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*, 19.
- Teateralliansen. (2022). The Theatre Alliance – a unique organisation for freelance actors. *Teateralliansen verkkosivu*. <https://teateralliansen.se/teateralliansen-in-english/> (haettu 24.3.2022)
- TEM. (2013). Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys: Sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työo-pimuslainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. *Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja*, 8.
- TEM. (2015). Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*, 2.
- TEM. (2018). Murroksesta uuteen kasvuun Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskausa. *Valtioneuvoston julkaisusarja*, 20.
- TEM. (2019). Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista: Työmarkkinoiden nykytila, kehitysnäkymät ja tavoitetila. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*, 4.
- Throsby, D. (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: University Press.
- Tuovinen, P. (2022). VS: Taiteilija-allianssin muistelu? Email (anna.anttila@teme.fi) 13.4.2022.
-

Loppuviitteet

1. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/> [haettu 2.10.2023].
2. Policy-tutkimuksessa käytettävän policy-transfer -kehikon avulla voisi käsitteellistää sitä, miksi ehdotettu policy-muutos ei edennyt Suomeen ja sitä, millaisia haasteita tällaisten mallien siirtämisessä kontekstista toiseen on.

Abstract in English

Assistance from the Alliance? Possibilities and Critique of the Proposed Model for Enhancing the Working Conditions of Freelance Artists in Finland

The purpose of the Alliance is to enhance the working conditions of freelancers operating in precarious and short-term employment within the cultural sector. The Alliance receives partial public funding and offers professional, economic, and social security in the form of employment opportunities. According to a previous study, there are no legal impediments to the Alliance model in Finland. However, there has not yet been a pilot or trial of the model. In our article, we will examine the proposed al-

liance model by Koskinen and the type of criticism it received from statements requested from representatives of the cultural sector, the government, and trade unions. We will assess how this criticism relates to the circumstances of the arts field and the experiences of arts professionals. Our understanding is rooted in prior Finnish research, and we employ content analysis as the method for analyzing empirical data. The analysis encompasses 33 reports from representatives of the cultural sector (n=13), government representatives (n=16), labor union organizations (n=3), and employers' union organizations (n=1). The proposed three-year pilot trial for actors, dancers, and musicians

has received some support, as has the Alliance model in general. Although criticism was provided regarding the alliance, only five out of all 33 respondents clearly opposed the alliance or the proposed trial. Criticism has been particularly diverse concerning the Alliance employment contracts, the nature of the work, and the criteria used to select employees for the Alliance. In terms of equality and equal rights, both cultural sector representatives (54%) and government representatives (44%) share the perspective that the Alliance is not perceived as promoting equality or equal opportunities. According to representatives of the cultural sector (69%), if

the alliance trial succeeds, the model should be considered for expansion to include performing arts, circus artists, music creators, writers, composers, and visual artists. Solutions are urgently needed to address long-standing issues in the cultural sector. The Alliance has been specifically criticized for its approach to equality, which is indeed a significant concern. This issue could potentially be resolved by studying international models and experiences. To truly assess the model's potential, it must be courageously piloted.

Keywords: Alliance, Cultural sector, Freelance

Kirjoittajat

Lähdeniemi, Milla, TtM, TKI-asiantuntija, Humanistinen ammattikorkeakoulu, milla.lahdeniemi@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Milla Lähdeniemi, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Anttila, Anna, FT, dos. projektipäällikkö, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto ry, anttila.anna@gmail.com Postiosoite: Maurinkatu 2 A 3, 00170 Helsinki

Järvensivu, Anu, FT, dos. tutkimuspäällikkö, Työterveyslaitos, anu.jarvensivu@ttl.fi Postiosoite: Työterveyslaitos, 33032 Työterveyslaitos

Leinikki, Sikke, VTT, tiimivastaava, Huma-

nistinen ammattikorkeakoulu, sikke.leinikki@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Sikke Leinikki, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Pyykkönen, Miikka, YTT, professori, Jyväskylän yliopisto, miikka.m.pyykkonen@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Schalin, Anton, YTM, tutkija, Jyväskylän yliopisto, anton.j.schalin@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Miia Huttunen, Mikko Jakonen, Kaisu Kumpulainen,
Sanna Vierimaa, Emmi Villman

”SE OLI NIIN SELKEESTI SEMMONEN TUTKIJAKOULUTUS”

*Alumnien kokemuksia kulttuuripolitiikan yliopisto-opintojen
roolista asiantuntijuuden rakentumisessa*

Tiivistelmä

2000-luvun työelämän ja koulutuksen haasteena on kyky tunnistaa, tunnustaa ja kohdata erilaisia tiedon ja asiantuntijuuden muotoja. Tämä näyttäytyy erityisen tärkeänä kulttuurialalla, jota leimaa sekä eri sektorirajat ylittävä yhteistyö että hanketyöpainotteinen työelämän rakenne. Työelämän muuttunut todellisuus asettaa haasteita alan asiantuntijoiden kouluttamiselle. Artikkelissa tarkastelemme, kuinka kulttuuripolitiikan alumnit kokevat yliopisto-opintojen roolin asiantuntijuuden rakentumisessa, työelämätaitojen opiskelussa ja työelämään siirtymisen tukemisessa. Artikkelin aineisto koostuu kahdeksan kulttuurialan alumnin teemahaastattelusta. Keskeisenä haasteena asiantuntijuuden rakentumiselle näyttäytyy kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen kyky tarjota välineitä monipuolisen teoreettisen tiedon ja käytännöllisen osaamisen linkittämiseen sekä oman osaamisen rakentamiseen, sanoittamiseen ja tunnistamiseen opintojen aikana. Tulkitsemme tämän osoituksena kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen haasteista tunnistaa muuttuvan työelämän mukanaan tuomat vaatimukset asiantuntijuudelle, ja toisaalta ymmärtää asiantuntijuuden eri muotojen tunnistaminen ja kehittäminen itsessään työelämätaidona.

*Avainsanat: akateeminen asiantuntijuus, työelämätaidot, kulttuuripolitiikan
yliopistokoulutus, kollektiivinen asiantuntijuus*

Johdanto

2000-luvulla keskustelu asiantuntijuuden murroksesta on voimistunut. Erityisesti akateemista asiantuntijuutta on haastettu yhteiskunnassa, mediassa ja sosiaalisessa mediassa niin poliitikkojen, maallikkojen kuin toisten asiantuntijoiden taholta (Collins & Evans, 2008; Jakonen 2017, s. 52–68; Korvela & Vuorelma, 2017; Välvirronen, 2016, s. 11–24). Asiantuntijuuden murroksessa ei kuitenkaan ole kyse vain talou-

dellisista intresseistä, populistisesta politiikasta tai tiedevastaisuudesta. Pitkälle koulutetuissa digitalisoituissa tietoyhteiskunnissa 1900-luvulta peräisin olevat asiantuntijuuden mallit, niiden yhteiskunnalliset asemat sekä työn organisaatio ovat kokonaisuudessaan muutoksessa. (Ball, 2008; Hakkarainen, 2021, s. 23–32; Lamberg, 2014; Susskind & Susskind, 2016.) Vaikka akateemisen asiantuntijuuden asema on edelleen vankka, on sen rinnalle noussut keskustelua myös muunlaisten asiantuntijuuksien

tarpeesta, sekä tiedon- ja ongelmaratkaisun erilaisista muodoista. Asiantuntijuutta koskevat käsitykset ja normit ovat osa yhteiskuntaa ja työelämää, ja yhteiskunnan muuttuessa myös asiantuntijuus ja asiantuntijatyö muuttuvat. (Haapakoski, 2002; Jakonen, 2017, s. 69–85; Susskind & Susskind, 2016.)

Perinteinen akateeminen asiantuntijuus, jonka tuottajana ja uusintajana yliopistot ja korkeakoulut ovat toimineet, hahmottuu tieteenalakohtaisena tietona, joka rakentuu teoreettisen tiedon ja tieteellisen tutkimuksen varaan. Modernin yhteiskunnallisen työn- ja vallanjaon perinteessä akateeminen tieto on usein asettunut hierarkkisesti korkeampaan asemaan työelämässä tarvittavien taitojen ja niihin koulutuksella hankittavan käytännön osaamisen kanssa. Tieteellisen tiedon ja suorittavan työn on nähty olevan kaukana toisistaan. Niitä välittämään on rakennettu erilaisia soveltavia ja pragmaattisia tiedon, opetuksen, koulutuksen ja asiantuntijuuden muotoja. (Jakonen, 2017, s. 32–42; Konttinen, 1991, s. 180–260; Welker 1992.)

Nykypäivän työelämän moniammatillinen todellisuus tiimityö- ja verkostokeskeisytyksensä haastaa perinteisen yliopistokoulutuksen tuottaman käsityksen akateemisesta, usein yksilön älylliseen kyvykkyyteen perustuvasta asiantuntijuudesta. Työelämän murroksessa, jossa myös asiantuntijuuden yhteiskunnallinen asema muuttuu, nousee kriittisen tarkastelun kohteeksi akateemisen koulutuksen kyky tunnistaa ja tunnustaa muunlaista kuin akateemista osaamista ja asiantuntemusta sekä tuottaa työelämässä tarvittavaa monipuolista monimuotoista ja oppivaa asiantuntijuutta. Akateemista asiantuntijuutta ei siis nykykeskusteluissa nähdä enää yksiselitteisesti tiedollisen ja yhteiskunnallisen hierarkian huipulla olevana auktoriteettina, vaan integroituneena osana monipuolista yhteiskunnallista ongelmanratkaisua ja moniammatillista työelämää. (Collings & Evans, 2008; Haapakoski, 2002; Noordegraaf, 2007; Susskind & Susskind, 2016.)

2000-luvun työelämässä edellytettävän monimuotoisen asiantuntijuuden kehittämisen kannalta on olennaista, että asiantuntijuutta ra-

kentava koulutus koostuu tieteellisen tietämisen ja työelämätaitojen välisestä vuorovaikutuksesta (ks. Tynjälä ym., 2020). Keskeinen kysymys on, kuinka akateemisten asiantuntijoiden koulutuksessa voidaan yhtäaikaaisesti edistää sekä tieteellisen ajattelun, monipuolisen asiantuntijuuden tunnistamisen ja kohtaamisen, että yleisten tietotyöhön liittyvien työelämätaitojen kehittymistä. Tämä haaste koskee erityisesti yliopistoa, joissa teoreettis-metodologinen koulutus on keskeisempää kuin ammattikorkeakouluissa jo lainsäädännön kautta. Yliopistojen yliopistolain mukaisena tehtävänä on edistää tieteellistä tutkimusta, sivistystä ja ylintä opetusta (Yliopistolaki §2), kun taas ammattikorkeakoulujen tehtäväksi on määritelty tutkimuksen ja sivistyksen lähtökohdista juuri työelämään ja ammatilliseen asiantuntemukseen, ja sen kehittämiseen tähtäävä korkeakouluopetus (Ammattikorkeakoululaki §4). Molempia koulutusinstituutioita koskevana haasteena näyttäytyy huoli kasvavista paineista korkeakoulutettujen määrän lisäämisestä. Tästä seuraa "tehokkaamman" tutkintojen tuottamisen vaikutus mahdollisuuksiin tukea ja tunnistaa opiskelijoiden asiantuntijuuden kehittymistä riittävässä määrin.

Kulttuuripolitiikan alalla asiantuntijan työ kiinnittyy perinteisesti hallintoon, sekä erilaisiin verkostoihin ja kehittämisprojekteihin. 2020-luvun kulttuuripolitiikan työkenttä sisältää runsaasti erilaisia tehtäviä, kuten koordinoimista, hallinnoimista ja tuottamista, joissa työskennellään hyvinkin erilaisten osajien, ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa. Monipuolinen työkenttä heijastuu opiskelijoiden huolena koulutuksen tarjoamien työelämätaitojen ja osaamisen riittävydestä (Kumpulainen ym., 2020; Pyykkönen ym., 2019). Kulttuuripolitiikan alalla tehtävä monipuolinen työ tarjoaa siksi erinomaiset mahdollisuudet tarkastella, kuinka työelämässä tarvittava ymmärrys asiantuntijuudesta otetaan huomioon alan yliopistokoulutuksessa. Se johtaa myös tarkastelemaan uudelleen asiantuntijuuden ja työelämätaitojen välistä lähtökohtaista vastakkainasettelua. Tässä artikkelissa vastakkainasettelua puretaan esittämällä, että kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen suurin anti työelämätaitoihin voisi

olla kyky vahvistaa teoreettisen ja käsitteellisen asiantuntemuksen antamia edellytyksiä kohdata 2000-luvun työelämän vaatimaa monipuolista, soveltavaa ja osaamisen tunnistavaa asiantuntijuutta.

Artikkeli perustuu Jyväskylän yliopistossa vuosina 2018–19 toteutettuun alumnitutkimukseen, jonka tarkoituksena oli hankkia tietoa uuden Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa -tutkinto-ohjelman (KUMU)¹ kehittämiseen. Yksi tutkimuksen tavoitteista oli selvittää alumnien kokemuksia yliopisto-opintojen aikana karttuneista työelämätaidoista. Tutkinto-ohjelmassa yhdistyvät kulttuuripolitiikan, etnologian ja antropologian oppiaineet, minkä vuoksi osan haastateltavista opiskelutausta on kahdessa viimeksi mainitussa oppiaineessa. Aineistoa analysoidessa nousi esiin erityisesti kulttuuripolitiikkataustaisten alumnien puheessa näkyvä huomio työelämätaitojen ja asiantuntijuuden kytköksistä ja näiden haasteista suhteessa muuttuvan työelämän vaatimuksiin. Tämän huomion pohjalta artikkeli keskittyy tarkastelemaan kysymystä siitä, minkälaisina kulttuuripolitiikan alumnit kokevat yliopisto-opintojen roolin asiantuntijuuden rakentumisessa, työelämätaitojen opiskelussa ja työelämään siirtymisen tukemisessa. Kiinnostuksen kohteena ei siis ole niinkään asiantuntijuus ja sen kehittäminen yksilön oppimisen näkökulmasta, vaan haastateltavien tulkinnat yliopistoinstituution mahdollisuuksista tarjota välineitä monipuolisen asiantuntijuuden kehittämiseen ja tunnistamiseen osana työelämätaitoja suhteessa muuttuvan työelämän todellisuuteen ja vaatimuksiin. Tätä kautta artikkelin laajempänä tavoitteena on avata keskustelua kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksesta ja sen mahdollisista kehittämistarpeista, sekä kiinnittää yleisemminkin huomiota yliopistokoulutuksen ja työelämän väliseen kytkökseen koulutuksessa kehittyvän asiantuntijuuden kysymyksen kautta.

Esittelemme ensin 2000-luvun tietoyhteiskunnan asiantuntijuuteen liittyviä muutoksia. Korostamme, että 2000-luvun digitalisoituvassa tietoyhteiskunnassa asiantuntijuus monimuotoistuu. Aineiston analyysin ja lähdekirjallisuuden ohjaamana lähestymme tässä artikkelissa

asiantuntijuuden monimuotoistumista erityisesti kollektiivisen asiantuntijuuden käsitteellä. Tätä hyödynnämme analyttisenä kattokäsitteenä kuvaamaan oppivaa ja monimuotoista asiantuntijuutta sekä viittaamaan erilaisiin tapoihin ymmärtää asiantuntijuus yhteisön tuottamana tietona ja osaamisena yksilön kognitiivisten kykyjen sijaan (Hakkarainen & Paavola, 2006; Parviainen, 2006; Koivunen, 2009), mutta jonka kuitenkin näemme edellyttävän myös kehitettävissä olevia yksilön kognitiivisia ja sosiaalisia kykyjä. Asiantuntijuus kehittyy siis yhtäältä yhdessä tekemisen ja osallistumisen sekä toisaalta yksilön omaan tiedonhankintaan liittyvien toimien kautta (ks. esim. Hörkkö ym. 2019) suhteessa yhteisöön ja ympäristöön (Pyöriä 2016). Tämän jälkeen esittelemme tutkimusaineistomme ja tutkimusmenetelmät. Artikkelin varsinaiset analyysiluvut vastaavat esittämäämme tutkimuskysymykseen koskien yliopisto-opintojen, työelämän ja asiantuntijuuden suhdetta ja keskittyen haastateltavien kokemuksiin kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen mahdollisuuksista tukea ja tunnistaa asiantuntijuuden kehittymisen prosessia. Nostamme teema-analyysin pohjalta lähempään tarkasteluun kaksi pääteemaa, joista ensimmäisenä käsittelemme asiantuntijuutta ja yleisiä työelämätaitoja, ja toisena asiantuntijaksi kehittymistä opintojen aikana ja niiden jälkeen.

Analyysissämme keskeisiksi tuloksiksi nousivat eri alojen asiantuntijoiden yhteistyötä edistävän soveltamisen, sekä monimuotoisen teoreettisen ja käytännöllisen osaamisen ja oppimisen teemat, jotka mahdollistavat asiantuntijuuden ymmärtämisen ongelmanhahmottamisen ja ratkaisemisen kollektiivisen asiantuntemuksen prosessina. Aineiston analyysin tulokset voidaan tiivistää kolmeen keskeiseen huomioon. Ensiksi, alumnit kokivat yliopisto-opinnoissa tavoitellun asiantuntijuuden rakentuvan teoreettiselta pohjalta alakohtaisen substanssiosaamisen kautta, mikä hahmotettiin käytännön työelämätaitojen vastakohtana. Toiseksi, alumnit näkivät asiantuntijuuden kehittyvän yliopisto-opinnoissa selkeästi opintokaareen sidottuna prosessina. Kolmanneksi, käytännössä varsinaisen asiantuntijuuden koet-

tiin rakentuvan ja syvenevän vasta opintojen jälkeen. Artikkelin päätännössä pohdimme, miltä akateemisen asiantuntijuuden rakentuminen yliopistokoulutuksessa vaikuttaa kulttuuripolitiikan kontekstissa tarkasteltuna, ja kuinka sitä voisi jatkossa kehittää.

Soveltava, osaava ja oppiva kollektiivinen asiantuntijuus

2000-luvulla yliopistoissa on herätty näkemään laaja-alaisen osaamisen merkitys (Isacson, Slotte & Wicström-Grotell, 2020; Ursin, Hyytinen & Silvennoinen, 2021). Yksi tärkeä syy tähän on se, että tarve puhtaasti tieteellisen asiantuntijuuden kouluttamiselle on yhteiskunnassa rajallinen. Vaikka jatkotutkintoon hakeutuneiden määrä on kasvanut koko 2000-luvun ja vuonna 2021 2580 opiskelijaa aloitti tohtorintutkintoon valmistavan koulutuksen, vain 10 % valmistuneista maistereista jatkaa tohtorintutkintoon (Vipunen, 2022). Heistäkin vain osa suuntautuu puhtaasti tieteelliselle uralle. Suurin osa yliopisto-opiskelijoista valmistuu yliopistosta alemmalla tai ylemmällä korkeakoulutuskinnolla, ja suuntaa erilaisiin asiantuntijatöihin. Jos yliopistojen koulutus keskittyy vain alakohdittaisen ja tiedollisesti painottuneen akateemisen asiantuntijuuden tuottamiseen, eivät yliopiston tuottamat asiantuntijat välttämättä saa sellaisia työelämäkompetensseja, joita he tarvitsisivat toimiessaan asiantuntijoiden 2000-luvun työmarkkinoilla. (Nykänen & Tynjälä, 2012.)

Asiantuntijuus voidaan nähdä erityisenä tietotyön mallina, jossa asiantuntijuus kumpuaa niin tiedollisista yhteisöistä ja sosiaalisesta rakenteesta kuin markkinoista ja työmarkkinoista (Scarborough 1996). 2000-luvun käsitys asiantuntemuksesta korostaa, että tieteellisen tiedontuotannon lisäksi tietoa ja asiantuntemusta muodostuu myös erilaisissa muissa yhteiskunnallisissa prosesseissa, kuten työssä, harrastuksissa, koulutuksessa, sekä erilaisissa digitaalisissa ja sosiaalisissa verkostoissa. Näissä prosesseissa korostuvat pelkän staattisen ja yksilön kognitiivisiin kykyihin liittyvän tietämisen lisäksi osaaminen, käytännön kokemus ja taitaminen – sekä tilanteissa muodostuva on-

gelmanratkaisukyky, joka liittyy usein erilaisen teoreettisten, tiedollisten ja käytännöllisten elementtien yhdistelyyn. Nykytyöelämän edellyttämä asiantuntijuuden mukautuva luonne, sekä sektoreiden rajat ylittävien verkostojen ja yhteistyön merkitys asiantuntijuuden muutoksessa merkitsevät perinteiselle akateemiselle asiantuntijatyölle tyypillisen reaktiivisen ja yksilöasiantuntijan tekemän ongelmanratkaisun muuttuvan yhä enemmän proaktiiviseksi, kollektiiviseksi ja yhteisölliseksi prosessiksi. (Jakonen, 2017, s. 73–85; Mäki & Siirilä, 2020; Saaris-to, 2000; Susskind & Susskind, 2016.)

Erilaisten tiimien ja verkostojen merkityksen kasvaminen työelämässä kertoo paljon nykyaikaisesta asiantuntijuudesta. Asiantuntijatyössä tarvittava ongelmanratkaisu on usein niin vaativaa ja monimutkaista, ettei yksikään asiantuntija voi hallinta sitä yksin. Asiantuntijat eivät siis välttämättä ”kanna” mukanaan omilla kognitiivisilla kyvyillään ongelmanratkaisussa käytettävää kirjoista opittua tietoa, mutta he osaavat etsiä, arvioida, soveltaa ja käyttää sitä kulloisenkin tarpeen mukaan. Kompleksisten ongelmien ratkaisussa asiantuntijoiden tulee kyetä ymmärtämään ilmiöt ja ongelmat mahdollisimman monipuolisesti, sekä tunnistamaan erilaiset tiedon ja osaamisen tarpeet, joita ongelmanratkaisuun tarvitaan. (Hakkarainen, 2013; 2017; 2018; Jakonen, 2017; Susskind & Susskind, 2016.)

Työelämäkompetensseja on pyritty viimeisten vuosikymmenten aikana opettamaan ja sisällyttämään yhä enemmän yliopisto-opintoihin. Yliopistoissa opettavia taitoja luokitellaankin eri tavoilla (esim. Billing, 2003; Nykänen & Tynjälä, 2012). Niissä näkyy usein jako akateemiseen tieteenalaoosaamiseen ja geneerisiin työelämätaitoihin, mikä rakentaa vastakkainasettelua tieteellisen osaamisen ja työelämätaitojen välille. Tämä dikotomia antaa ymmärtää, että tutkimuksen tekeminen, tieteellinen ja kriittinen ajattelu eivät olisi osa työelämässä tarvittavaa osaamista, vaan jotain mitä tarvitaan ja jota voidaan kehittää pääasiassa akateemisessa maailmassa. Geneeriset työelämätaidot taas nähdään jonain sellaisena, joka ei suoraan kuulu tieteellisen tutkimuksen

tekemiseen. Kenties tästä dikotomiasta juontuen yliopistomaailmaa leimaa huoli siitä, että työelämäläheisyyden ja työelämätaitojen korostaminen opiskelussa saattaa äärimmillään johtaa tutkimustaitojen merkityksen ohenemiseen ja tieteellisen tason laskemiseen akateemisessa koulutuksessa (Kumpulainen ym., 2020). Näin esitettynä työelämätaidot kuulostavat yliopistomaailmasta irrallisilta ja vierailta suhteessa yliopiston perustehtäviin. Tieteellisen tiedon ja työelämätaitojen erottelu ei kuitenkaan välttämättä ole kestävä ratkaisu tarkasteltaessa yliopistoa nykyaikaisia asiantuntijoita kouluttavana ja heidän monipuolista osaamistaan tuottavana instituutina. Siksi työelämäosaamisen vahvistaminen osana yliopistokoulutuksen kautta rakentuvaa asiantuntijuutta edellyttää sekä työelämäläheisyyden kehittämistä että tieteellisen ja kriittisen ajattelun aseman turvaamista (Kotila & Palonen, 2018; Pyykkönen ym., 2019; Tunstall, 2018).

Yksi mahdollisuus tähän on rakentaa laaja-alaista, monimuotoiseen ja oppivaan asiantuntijuuteen tähtäävää osaamista, joka yhdistää tieteellisen ja käytännöllisen ulottuvuuden. Laaja-alaiseen osaamiseen tähtäävät akateemisten asiantuntijoiden työelämätaidot voidaan luokitella viiteen kategoriaan: 1) akateemiseen tiedonmuodostukseen ja tieteelliseen ajatteluun liittyvät taidot, 2) tiedon integraation taidot, 3) sosiaaliset ja viestintätaidot, 4) itsesäätelytaidot sekä 5) johtamis- ja verkostotaidot. (Nykänen & Tynjälä, 2012.) Nämä osaamisen viisi kategoriaa kuvaavat hyvin monimuotoisen ja oppivan asiantuntijuuden edellyttämiä ulottuvuuksia. Lisäksi nykyaikaiselle asiantuntijatyölle on olennaista kyky yhdistää Tynjälän (2020) erittelemaa neljää erilaista asiantuntijuuden elementtiä eli 1) käsitteellistä ja teoreettista ymmärrystä, 2) käytännöllistä osaamista, 3) itsesäätelytaitoja ja tietoja sekä 4) sosiokulttuurista tietoa. Nämä erottelut luovat nähdäksemme hyvän pohjan tunnistaa yliopisto-opetuksessa erilaisia asiantuntijatyön muotoja ja erilaisia 2000-luvun asiantuntijatyyppejä, sillä asiantuntijatyö Parviaisen (2006) mukaan ”edellyttää nykyisin kykyä tehdä yhteistyötä sekä toisten asiantuntijoiden että ’maallikoiden’, kuten asiakkaiden tai poti-

laiden kanssa.”

Nykytyöelämän asiantuntijuudelle asettamia monimuotoisen ja oppivan asiantuntijuuden vaatimuksia voidaan tarkastella kollektiivisen asiantuntijuuden käsitteen kautta. Kollektiivisen asiantuntijuuden keskeinen ajatus on, että tietoa tai asiantuntijuutta ei voida muodostaa tai käyttää yksin. Nyky-yhteiskunnan kompleksisten ongelmien ratkaisussa asiantuntijuutta ei voida myöskään kiinnittää tiettyihin yksilöihin, vaan tieto ja ongelmanratkaisu rakentuvat erilaisissa yhteisöllisissä, käytännöllisissä prosesseissa. Siksi nykyaikaisessa asiantuntijatyössä teoreettinen ymmärrys, erilaisten tietomuotojen ja asiantuntijuuksien tunnistaminen ja tieteellisen tiedon soveltaminen muuttuu yhä keskeisemmäksi osaamisalueeksi. Osaavan ja soveltavan akateemisen asiantuntijatyön edellytys puolestaan on jatkuva oppiminen ja kyky reflektoida teoreettisesti tehtyä työtä. Asiantuntijaksi oppiminen vaatiikin kykyä kasvaa oppivaksi asiantuntijaksi, kuten Mäki (2020) korostaa. Oppimisen edellytys on kyky huomata, huomioida ja hyväksyä omat tiedolliset, taidolliset ja osaamiseen liittyvät puutteet sekä kyky havaita toisten osaamista, tietoa ja taitoja. Tällöin yksi kollektiivisen asiantuntijuuden rakentumisen edellytys on asiantuntijoiden kyky tunnistaa ja tunnustaa monipuolisesti erilaista osaamista, tietoa ja taitoasiantuntemusta – jota syntyy erilaisissa yhteiskunnallisissa instituutioissa ja prosesseissa.

Käytännön toimintana kollektiivinen asiantuntijuus kerää yhteen asiantuntijajoukon kulloisenkin aihepiirin mukaisesti, ja tuottaa tarpeen- ja tilanteenmukaista tietoa, joka yhdistää universaalia tieteellistä tietoa, ongelmaan liittyvää spesifiä ja kokemuksellista tietoa, sekä esimerkiksi aikaisempia ongelmanratkaisumalleja. Kollektiivinen asiantuntijuus välittää ja soveltaa tietoa, mutta myös tuottaa omaehtoisesti sopivia tiedon ja asiantuntemuksen komponentteja tarpeen mukaisesti. Kollektiivinen asiantuntijuus siis korostaa kaikelle nykyaikaiselle työelämälle ja tuotannolle olennaisia kysymyksiä kompleksisesta mutta tehokkaasta organisaatiosta, työnjaosta, kommunikaatiosta ja johtamisesta. (Parviainen, 2006; Hakkarainen, Lallimo & Toikka,

Alumni	H1	H2	H3	H4	H5	H6	H7	H8
Etnologiasta /antropologiasta valmistunut	✓	✓	✓	✓	✓			
Kulttuuripolitiikasta valmistunut						✓	✓	✓
Tavoitteellista opiskelua tiettyyn ammattiin	✓	✓				✓		✓
Täydennyskoulutusta JYUn ulkopuolelta	✓	✓		✓			✓	✓
Useampi työharjoittelu opintojen aikana	✓				✓	✓		
Työnsaanti opintojen jälkeen on ollut vaikeaa		✓	✓	✓				

Taulukko 1: Alumniin tausta

2012; Hakkarainen, 2013; Lelebina & Gand, 2018; Friedrich, Vessey, Schuelke, Ruark & Mumford, 2009.)

Kollektiivisen asiantuntijuuden kulkemiseksi voidaan siis määrittellä asiantuntijuuden ymmärtäminen yhteisöllisesti rakentuvana prosessina, joka pohjaa tiedon soveltamiseen, osaamiseen ja oppimiseen. Nämä kollektiivisen asiantuntijuuden vaatimukset näkyvät erityisen selvästi kulttuuripolitiikan alalla, jonka toimintakentää leimaa yhtäältä taide- ja kulttuurikentän hallinnon ja toimijoiden rajat ylittävä monialainen yhteistyö ja kommunikaatio eri alojen asiantuntijoiden kanssa, sekä toisaalta kehittämis- ja hanketyöpainotteinen, usein sarjaan lyhyitä määräaikaista työsuhteita pohjaava prekaarin työelämän rakenne. Aineistomme analyysissä tutkimme, kuinka kulttuuripolitiikan alumnit kokivat yliopisto-opintojen roolin asiantuntijuuden rakentumisessa, työelämätaitojen opiskelussa ja työelämään siirtymisen tukemisessa.

Aineisto ja metodit

Artikkelin aineistona toimivat alumnihaastattelut (N=8) tehtiin syksyn 2018 ja kevään

2019 aikana. Etnologian ja antropologian (nykyisin myös kulttuuripolitiikan) opiskelijoiden ainejärjestö NEFA-Jyväskylä ry tiedotti tutkimuksesta jäsenistölleen Facebook-ryhmiensä kautta. Muutama haastateltava löytyi myös professoreiden kontaktien kautta. Haastatelimme yhteensä kahdeksan alumnia, jotka olivat valmistuneet joko etnologiasta/antropologiasta tai kulttuuripolitiikasta 2000-luvun puolella. Haastattelut kestivät 45 minuutista 150 minuuttiin. Kolme haastattelusta tehtiin Skypen kautta ja viisi haastattelua kasvokkain joko Jyväskylässä tai Helsingissä.

Haastattelut olivat luonteeltaan puolistrukturoituja ja niissä käytettiin samaa haastattelurunkoa. Aluksi keskusteltiin opintojen taustasta, jonka jälkeen siirryttiin pohtimaan työuraa ja tarvittavia työelämätaitoja. Seuraavissa osioissa keskusteltiin yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta ja KUMU-tutkinto-ohjelman kehittämisestä. Haastattelujen yhteydessä alumneille annettiin nähtäväksi 25 erilaisen työelämätaidon lista. Alumneja pyydettiin miettimään, mitä työelämätaitoja he olivat oppineet opintojensa aikana ja mitä taitoja he olisivat toivoneet oppineensa. Samalla alumnit pohtivat, millaisia työelämätaitoja nykypäivän työelämässä tarvi-

taan ja miten näitä taitoja voisi oppia.

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti haastattelut perustuivat haastatelluiden kokemuksille ja muistoille. Kokemuksilla viitataan haastateltavien elämyksiin, tuntemuksiin, ajatuksiin, taitoihin ja kykyihin (Kukkola, 2018). Taidot ja kyvyt tulivat erityisesti esille haastateltavien muistoissa siitä, mitä he olivat oppineet yliopisto-opinnoissaan ja yliopiston ulkopuolella työelämässä, harjoitteluissa, harrastuksissa sekä vapaaehtoistyössä. Litteroituja sivuja tuli yhteensä yli 100, joten aineistoa tarkasteltiin niin, mikä kulloisellekin kysymyksenasettelulle oli olennaista. Sen jälkeen samantyylliset ilmiöt yhdisteltiin (Ks. Alasuutari, 2012). Teemoiteltu data auttoi vertailemaan haastateltujen kokemuksia ja tarkastelemaan kokemusten moninaisuutta. Aineisto analysoitiin reflektiivisen temaattisen analyysin keinoin, mikä mahdollisti aineiston laadullisen tulkinnan suhteessa asiantuntijuuden teoretisointeihin ja käsitteellistykseen (Braun & Clarke, 2022).

Yliopisto-opinnot, työelämä ja asiantuntijuus

Tarkastelemme aineistomme avulla, kuinka kulttuuripolitiikan alumnit kokivat yliopisto-opintojen roolin asiantuntijuuden rakentumisessa, työelämätaitojen opiskelussa ja työelämään siirtymisen tukemisessa. Aineistosta tunnistettiin asiantuntijuuden rakentumisen kannalta olennaisina nähtyjä sisällöllisiä elementtejä lähtien liikkeelle konkreettisemmista työelämätaidoista ja edeten kohti abstraktimpaa ymmärrystä asiantuntijuuden rakentumisen osa-alueista. Haastatteluissa emme kysyneet suoraan asiantuntijuudesta ja sen rakentumisesta, vaan keskityimme haastateltujen näkemyksiin konkreettisista työelämätaidoista. Työelämäosaaminen linkittyy kuitenkin suoraan asiantuntijuuden rakentumisen prosessiin, mikä mahdollistaa yliopistokoulutuksen tarjoamien työelämätaitojen tai niiden puutteen tarkastelun suhteessa kollektiivisen asiantuntijuuden kehittymiseen. Työelämäosaaminen ja kyky soveltaa näitä taitoja voidaan nähdä konkreettisena polkuna kohti monimuotoista

ja oppivaa asiantuntijuutta, ja asiantuntijuuden tunnistaminen ja kehittäminen näin ollen itsessään ensiarvoisen tärkeänä työelämätaimana. Erityishuomio analyysissä asetuu haastateltavien kertomiin kokemuksiin yliopiston tarjoamista mahdollisuuksista asiantuntijuuden kehittymiseen ja tunnistamiseen suhteessa työelämän vaatimuksiin. Pääpaino analyysissä on kulttuuripolitiikan alumnien kertomuksilla, mutta näiden rinnalla ja näitä tukemassa hyödynnetään myös etnologiasta ja antropologiasta valmistuneiden haastateltavien vastauksia.

Asiantuntijuus ja yleiset työelämätaidot

Kysyttäessä opinnoissa karttuneista työelämätaidoista, koettiin opintosisällöt puutteellisina. Alumnit kuvasivat yliopisto-opintojen kautta kertyneitä työelämätaitojaan pääosin suhteessa käytännöllisiin taitoihin. Erilaisten asiantuntijuusmuotojen tunnistaminen yhtenä kollektiivisen asiantuntijuuden ehtona näyttäytyi alumnien puheessa neuvotteluna akateemisen asiantuntijuuden ja “kentän” asiantuntijuuden välillä. Aineistosta nousee esiin näkemys asiantuntijuudesta ja työelämätaidoista toisistaan erillisinä, joskin osittain limittyvinä osaamisalueina. Alumnien puheessa hahmottuu selkeänä ajatus siitä, että yliopistossa opetetaan pääasiassa tutkijan taitoja, kun taas työelämätaidot hankitaan jostain muualta, kuten vaikkapa opintojen aikana tehtävästä järjestötyöstä. Erillisiä osaamisalueita keskeisempänä määrittävät siis osaamisalueiden väliset suhteet (ks. Hakkarainen & Jääskeläinen, 2006).

Samoin kuin haastateltavien puheessa, yleisillä työelämätaidoilla viitataan yleensä koulutuksen tuottamaan, spesifistä oppialasta riippumattomaan tietotaitoon, johon liitetään oletusosaamisen sujuvaan siirrettävyyteen kontekstista toiseen huolimatta siitä, että myös generiset työelämätaidot ovat käytännössä sekä konteksti- että alapidonnaisia (Nykänen & Tynjälä, 2012). Yleisiä työelämätaitoja koettiin kertyneen opintojen aikana tehtyjen muiden töiden, vapaaehtoistyön ja luottamustoimien sekä harjoitteluiden kautta, mutta ei varsinaisissa yliopisto-opinnoissa. Opintojen aikana kertyneen

työkokemuksen kerrottiin parantavan merkittävästi työllistymismahdollisuuksia valmistumisen jälkeen. Sisällöstä riippumatta töiden koettiin näyttävän mahdolliselle työnantajalle, että ”tolta ainakin hommat hoituu” (H4). Opin-
tojen aikainen työnteko myös opetti työelämän lainalaisuuksia, jotka eivät yliopisto-opintojen kautta olleet tulleet tutuiksi.

Haastatelluista kaikki kertoivat tehneensä vapaaehtoistöitä opintojen aikana. Erilaisten palkattomien töiden tekemistä pidettiin tyypillisenä kulttuurialle. Ne nähtiin paikkana esitellä omaa osaamista ja asiantuntemusta sekä keinona viestittää omasta aktiivisuudesta tuleville työnantajille sekä kartuttaa työkokemusta ja työelämätaitoja. Vapaaehtoistöissä hankitun kokemuksen kuvattiin näyttävätyvän työnantajan silmissä jopa yhtä arvokkaana kuin palkkatöistä saatu kokemus. Erityisesti yhdistystoiminta ja luottamustoimet kuvattiin myös arvokkaana mahdollisuutena kerryttää Nykäsen ja Tynjälän (2012) tunnistamia johtamis- ja verkostotaitoja sekä sosiaalisia ja viestintätaitoja.

Varsinaisista opintosisällöistä harjoittelun kuvattiin olevan tärkeässä asemassa työelä-
töiden rakentumisessa. Harjoittelu näyttävätyivät alumnien haastatteluissa jopa muita opintoja ratkaisevammassa roolissa. Ne koettiin tilaisuutena rakentaa verkostoja ja todistaa oma osaamisensa niissä tapauksissa, joissa haastateltava oli työllistynyt suoraan harjoittelussa saatujen kontaktien kautta, sekä niissä, joissa harjoittelu toimi osoituksena työelämäosaamisesta täysin toiselle työnantajalle. Haastateltavat painottivat, etteivät yliopisto-opinnot yleisesti ”anna sitä lopullista silausta ikipäivänä” (H5), toisin kuin harjoittelujen kautta hankittu kokemus käytännön työelämästä. Toisaalta voidaan esittää, että harjoittelut itseasiassa tarjoavat paikan teoreettisen osaamisen soveltamiselle ja esimerkiksi harjoitteluraportit välineen tämän oppimiselle ja arvioinnille, sillä asiantuntijuuteen liittyy myös oman toiminnan reflektoinnin ulottuvuus ja oman osaamisen asemointi (Rouhelo & Trapp, 2013). Tässä suhteessa verrattiin yliopistoa ja ammattikorkeakouluja, ja ammattikorkeakoulusta valmistuneiden koettiin tuntevan kentän paremmin ja olevan tämän myötä

etulyöntiasemassa työmarkkinoilla juuri pakollisten harjoitteluiden ja niiden mukanaan tuomien työelämäkontaktien suuren määrän takia.

Opiskelijavaihdoista haastateltavat eivät kokeneet olleen mainittavaa hyötyä työelämätaitojen kartuttamisessa. Vastajat kuitenkin tunnustivat vaihdon vaikutuksen itsenäisyyden ja itsesäätelytaitojen kerryttäjänä, mikä näyttävätyy olennaisena osasena sekä asiantuntijuuden (Tynjälä ym., 2020) että yleisten työelämätaitojen (Nykänen & Tynjälä, 2012) rakentumisessa. Toinen tärkeä itsesäätelytaitojen kasvattaja oli alumnien mukaan maisterintutkimus, joka monelle opiskelijalle on ainoa pitkäjänteinen prosessi, jonka loppuunsaattamisesta opiskelija on itse vastuussa. Itsesäätelytaidot näyttävätyivät sekä työelämätaitojen että asiantuntijuuden suhteen gradun tekemisen merkittävimpänä antina. Projektinhallintataitojen lisäksi gradun koettiin opettaneen perusteet tutkimuksen tekemisestä sekä tiedonhankinnasta, mutta kasvattaneen myös viestintätaitoja.

Erilaiset opintojen aikana tehdyt työelämä-
lähtöiset projektit puolestaan kuvattiin keinona saada työkokemusta, kasvattaa verkostoja ja päästä käsiksi työelämän käytänteisiin, kun taas yliopisto-opetus koettiin vain tutkimukseen valmistavaksi:

tää on just se, minkä takia mä hankkiudu in projekteihin eli siellä sai niitä työelämätaitoja, mitä ei opinnot tai opinnohjaus sillon oikeestaan niinku antanu. Eliikkä tota kyl mä koin sen sillä tavalla, et se oli niin selkeesti semmonen tutkijakoulutus, että ne ilman niitä projekteja niin sitä ois ollu aika kuutamolla sitten työelämän edessä, ku mä kuitenkin koko ajan halusin semmisiin konkreettisiin töihin (H3).

Projektit, kuten myös harjoittelu, paikkasivat alumnien puheiden mukaan muuten työelämätaitojen, kuten koordinointi- ja projektinhallintataitojen, osalta vaillinaisia opintosisältöjä. Opetussuunnitelman täydentämistä toivottiin tältä osin esimerkiksi valinnaisen projektiosaimiseen liittyvän sivuainekokonaisuuden kautta. Tutkijantaitojen painottuminen yliopistopohjaisen asiantuntijuuden keskiössä nostaa esiin

kysymyksen siitä, hahmotetaanko spesifi tutkijan pätevyys riittävänä ”virallisena” asiantuntijana toimimiseen ilman vaatimusta erillisistä, yleisimmistä työelämätaidoista tai erityisosaamisesta. Kiinnostavaa tästä näkökulmasta on huomio siitä, että vaikka myös kulttuuripolitiikan alalla yliopisto tuottaa virkahenkilöitä, se ei kuitenkaan varsinaisesti kouluta näihin tehtäviin.

Vastauksista nousi esiin ajatus siitä, että erilaiset projektit voivat toimia keinona keskustella teoreettisen osaamisen ja käytännön työelämän tarpeiden välillä esimerkiksi tutkimustiedon konkretisoinnin ja popularisoinnin kautta. Projektien koettiin opettavan kykyä kääntää oma akateeminen tieto ja osaaminen yleiskielelle. Projektit työelämälähtöisyydessään toimivat keinona kartuttaa tiedon integraatiotaitoja, jotka vastauksissa muuten asemoitiin ongelmaksi yliopistokoulutus pohjaisen asiantuntijuuden rakentamisessa. Työelämälähtöiset projektit näyttäytyivät alumniin puheessa ensisijaisena keinona linkittää yhteen muuten erillisinä nähdyt ajatukset asiantuntijuudesta spesifinä teoreettis pohjaisena osaamisena ja käytännön kautta hahmotetut työelämätaidot kiinnittäen huomion dialogisuuden merkitykseen asiantuntijuuden rakentumisessa. Tästä näkökulmasta asiantuntijuuden keskiöön asettuvatkin sekä tarve että kyky ylittää rajoja, ja rakentaa siltoja monialaisesti ja yhteisöllisesti (ks. Onnismaa, 2013), tarjoten näin käytännön työkaluja kollektiivisen asiantuntijuuden kehittymiselle.

Asiantuntijuus sen akateemisessa muodossa ymmärrettiin rakentuvaksi alakohtaisen osaamisen kautta ja sen koettiin käytännössä rakentuvan opintosisällöllisten valintojen kautta saavutettavalle teoreettiselle pohjalle. Juuri näistä syistä osa haastateltavista halusi pitää yllä rajaa yliopiston ja esimerkiksi ammattikorkeakoulujen välillä keskittäen huomion siihen, ettei yliopisto-opintojen tarkoitus lähtökohtaisesti olekaan tiettyyn ammattiin valmistaminen. Samalla haluttiin erottaa toisistaan yliopiston tarjoaman sivistyksen itseisarvo ja nyky-yliopistomaailmalle tyypillisenä nähty talouspuhe, joista jälkimmäiseen liitettiin vahva työelämäpainotus opinnoissa:

[...] jos kaikessa sit taas siin opiskelmissä on semmonen kauheen niinku työelämäorien-toitunu klangi niin se on kuitenkin vasta sitä opiskelua ja sitä pohjaa niin, ettei siit tuu semmonen valmennusohjelma-filis (H7).

Vastauksissa kiiteltiin yliopiston yleissivistävää roolia ja opintojen parhaaksi anniksi tässä suhteessa koettiin opintojen tarjoama laaja ymmärrys ihmisistä ja yhteiskunnista, sekä kokonaisnäkemys kulttuurialasta ja sen ilmiöistä. Tämän ymmärryksen puolestaan koettiin olevan ensiarvoisen tärkeää ja tarjoavan välineet aktiiviselle toimijuudelle työelämässä. Teoreettisen pääoman nähtiin tuottavan asiantuntijuutta ja osaamista sekä kentällä toimimiseen että sen muuttamiseen. Oman alan teoreettisen osaamisen merkityksestä kysyttäessä yksi kulttuuripolitiikan alumni takertui termiin ”oma ala”, sillä se määrittää vahvasti sitä, mitä pitäisi osata ja kuinka paljon:

Huhuh, mikä on oma ala? Tutkijana ei varmaan oiskaan riittävä. Onko gradu tutkimus? Ei – sehän on kirjallisuuskatsaus nykyään. Teoreettinen osaaminen – aina vois olla enemmän, mutta se on sitä priorisointia et mihin halutaan laittaa. Ok ja sit taas tullaan siihen, että jos on 5-vuotinen maisteriohjelma niin se on ihan eri asia kuin et käydä 2-vuotinen tommonen erillinen maisteriohjelma. Silti mä en koe, että se ois puute tai este millekään. Joka tapauksessa jos sä haluat jatkaa jatko-opintoihin niin kylsä sen verran tiedät, että sä osaat niinku tiedät, mistä puhut tyyppisesti. Sitä vois olla enemmän, omalla kohalla vois olla enemmän. Mun mielestä tää on ihan hyvin hanskassa ollu, ainakin tässä meidän kulttuuripolitiikan maisteriohjelmassa. (H6)

Kulttuuripolitiikan työkentän monimuotoisuutta ja sen asiantuntijuudelle asettamia haasteita kuvaten kulttuuripolitiikan alumnit vaikuttivat keskittyvän laaja-alaisemmin pohtimaan yhtä lailla projektiosaamisen, verkostotaitojen ja esimerkiksi taloushallinto-, organisointi-, koordinointi- ja lakitieteellisen osaamisen merkitystä osana pätevoitymistä oman alansa

asiantuntijaksi. Pelkkä teoriaso ei kuitenkaan alumniin puheen mukaan riittä, sillä sen hahmottaminen osana omaa asiantuntijuutta edellyttää kykyä kommunikoida ja sanoittaa omaa osaamistaan:

[...] jos miettii sitä, että tää on pääasiassa sel-lanen koulutus, joka tähtää asiantuntijatyöhön eli täst koulutuksesta tulee myös aika pitkälti generalisteja eli teoreettinen osaaminen on tosi tärkeä, mutta se mitä siinä on kaikista tärkeintä on se kyky soveltaa sitä teoriaa. Sitä meille ei opetettu [...] (H1).

Teoreettisen osaamisen hahmottaminen osana työelämän tarpeita nähtiin haastavana, mutta samaan aikaan tunnistettiin teoreettisen ymmärryksen rooli oman ajattelun muokkaajana. Akateemisen asiantuntijuuden ytimen muodostava teoreettinen tieto tulisikin ehkä nähdä opetuksessa yhtenä työelämätaimana ja akateemisen osaamisen ulottuvuutena.

Ristiriita akateemisen asiantuntijuuden ja käytännön työelämätaimien välillä vaikuttaa alumniin puheessa sijoittuvan pääasiassa käsitteelliselle tasolle. Käytännössä haastateltavilla näkyy olevan kyky yhdistää nämä kaksi tasoa. Haastateltavain osasta on tunnistettavissa useita tilanteita, joissa alumni kertovat navigoivansa teoreettisen tiedon ymmärryksen ja kentän välillä, ja tätä kautta näkevät pystyvänsä vaikuttamaan kentän toimintaan. Näistä vastauksista kuuluu usko siihen, että yliopisto-opintojen kautta rakentuva asiantuntijuus tuo parhaassa tapauksessa mukanaan mahdollisuuden rakentaa oma työnkuvansa ja roolinsa työelämässä, mutta myös välineet vaikuttaa yhteiskuntaan laajemminkin.

Haastateltavilta kuitenkin vaikuttaa puuttuvan kyky ja välineet käsitteellistää tämä prosessi, mistä puolestaan on tunnistettavissa selvä aukko yliopiston roolissa kulttuuripolitiikan asiantuntijoiden kouluttajana. Akateemisen asiantuntijuuden kriittinen tarkastelu suhteessa työelämätaimoihin osoittaa, että käytännössä nämä elävät rinnakkain osana yliopistossa kätutettua osaamista, mutta yliopistokoulutuksen kautta saatavat välineet tunnistaa, sanallistaa ja

siirtää tämä vuoropuhelu käytäntöön ovat puutteelliset. Asiantuntijuus edellyttää kykyä oman osaamisen ja sen puutteiden tunnistamiseen ja sanoittamiseen (Mäki, 2020), mikä on olennainen osa akateemisiin työelämätaimoihin liittyvää itsesäätelykykyä (Nykänen & Tynjälä, 2012), kuten yksi kulttuuripolitiikan alumni kiteyttää:

Tota, ainaki jostain näistä asioista on kyllä, on taitoa, mutta joo oman osaamisen tunnistaminen ja kuvaaminen, se on vissiin aika yleinen ongelma. Että vaikka niinku aattelee, että joo osaan ja tiiän kaikkee juttuja, mutta sitten se, miten sen niinku voi sanallistaa jollekin toiselle on ehkä vähän haastavaa (H7).

Oman osaamisen tunnistaminen edellyttää reflektiotaitoja, joilla on suora vaikutus myös tulevaan työllistymiseen (Kurlin, ym., 2018). Toinen kulttuuripolitiikan alumni kertoo oman osaamisen tunnistamisen merkityksestä erityisesti suhteessa työelämän vaatimuksiin:

Ei oo mitään merkitystä tehdä joku cv vaan niinku ihan oikeasti se pitäis olla silleen, että hahmotellaan, ett millaisia tarpeita sillä niinku niillä kentillä, missä vois kuvitella työllistyvänsä ja vaikei vois kuvitella työllistyvänsä, on. Et musta tuntuu, että se on myös tärkeä, että se ei oo vaan se, että sä osaat ja tunnistat, että mulla on tämmösiä taitoja, mitäs sitten? Vaan että sä tajuut mihin sä tarjoat niitä ja niinku miten sä sitten verbalisoit ja formalisoit sen sun osaamisen juuri siihen kyseiseen tarpeeseen sopivaksi (H6).

Oman osaamisen tunnistaminen ja reflektiotaidot osana akateemista asiantuntijuutta näyttäytyvät merkittävässä roolissa alan työelämässä, jota leimaa työkenttien ja -tehtävien monimuotoisuus. Tämä puolestaan asettaa haasteita kulttuuripolitiikan yliopistopedagogiikan kehittämiselle. Nykyaikaisen kollektiiviseen asiantuntijuuteen linkittyvien työelämävalmiuksien ja muiden asiantuntijuuden peruselementtien oppimisen tulisikin sisältyä yliopistotasoihin perusopintoihin.

Nykänen ja Tynjälän (2012) jaottelun mu-

kaisten akateemiseen tiedonmuodostukseen liittyvien taitojen sekä tiedon integraation taitojen välillä siis nähtiin selkeä kuilu. Teoreettisen osaamisen merkitys käytännön työelämässä hahmotettiin selkeämmin, kun puheeksi tuli tutkijan erityinen rooli erilaisten asiantuntijatyyppejen joukossa. Osa haastateltavista sijoitti teoreettisen tiedon ja työelämän tarpeiden yhteensovittamisen ongelmat osaksi akateemisen maailman ja kentän välisen vuoropuhelun puutetta ja harmitteli, etteivät yliopisto-opinnot tarjoa välineitä tällaisen dialogin käymiseen. Toisin sanoen akateemisen tason asiantuntijuuden kumppaniksi kaivattiin yleisempiä työelämätaitoja. Kuten Tynjälä ym. (2020) esittävät, korkeatasoisen asiantuntijuuden kehittämisen edellytyksenä on kyky luoda yhteyksiä näiden välille. Toisaalta teoreettisen osaamisen ja laajan sivistyksen merkitystä korostettiin itseisarvona – myös työmarkkinoilla. Erityisen tärkeää tämän nähtiin olevan yhteiskunnallisen vaikuttamisen kontekstissa, toistaen näin yliopistokoulutuksen laissa määritettyä perustehtävää ja sen merkitystä.

Monimuotoisen ja oppivan asiantuntijuuden kehittyminen opintojen aikana ja niiden jälkeen

Vaikka asiantuntijuuden rakentuminen onkin pitkä ja jatkuva prosessi, yliopisto-opintojen rooli tämän prosessin keskeisenä alkusysäyksestä tunnustettiin selvästi alumnihaastatteluissa. Asiantuntijuuden ja työelämätaitojen kehittymistä yliopisto-opinnoissa kuvattiin prosessiluonteisena, joskin opintokaareen sidottuna. Prosessin luonnollisena päätepisteenä nähtiin kuitenkin vielä tässä vaiheessa tutkinnon valmistuminen. Yliopistokoulutuksen kautta rakentuvalla asiantuntijuudelle hahmotettiin näin selkeä alku ja loppu. Yliopisto-opintojen alkutaivalta määrittä oma kiinnostus alaan työelämäpätevyuden hankkimisen sijaan. Osalla haastatelluista tämä johti epämääräiseen hapuiluun ja ammatilliseen erikoistumiseen tähtäävät valinnat jäivät myöhemmäksi. Toiset taas näkivät opintopolun päässä konkreettisemmän työelämätaivoitteen. Keinot tavoitteen saavuttamiseksi

kuitenkin hakivat muotoaan pitkään. Erilaiset harhapolut näyttäytyivät aineistossa enemmän sääntönä kuin poikkeuksena. Hankaluudet hahmottaa yliopistokoulutuksen kautta hankittava työelämäpätevyys kuvattiin henkilökohtaisista syistä johtuvina, ja perusteluna toimi yliopiston rooli yleissivistävänä koulutusorganisaationa. Näissä vastauksissa opintojen alkuaikojen motivoiva tekijä oli mahdollisuus kasvattaa omaa ymmärrystään maailmasta konkreettisemmän työelämäpätevyuden saavuttamisen sijaan.

Opintojen edetessä syyksi hahmottuivat itsestä irralliset, erityisesti tutkintorakentamiseen ja yliopisto-organisaatioon sidotut tekijät, kuten riittävän ja jatkuvan tuen ja ohjauksen puute esimerkiksi vapaasti valittavien opintojen suhteen heti opintojen alusta lähtien. Tuen ja opinto-ohjauksen tarve kasvoi, kun ymmärrys omien valintojen merkityksestä vahvistui. Yliopiston mahdollisuudet ja jopa henkilökunnan pätevyys valintojen tekemisen tukemisessa nähtiin suhteellisen heikkona, erityisesti kun keskiöön asettui ohjaus työelämätaitojen kasvattamisessa: "[...] yliopiston henkilökunta ei ehkä oo parhaita asiantuntijoita siitä, et millasta niinku työelämäohjausta sitten niinku opiskelijoille" (H4).

Konkreettisella tasolla tukea olisi kaivattu esimerkiksi sen hahmottamisessa, minkälaisia työpaikkoja valmistuneille voisi olla tulevaisuudessa tarjolla sekä tulevaa työllistymistä tukevien verkostojen ja suhteiden luomisessa. Asiantuntijuuden rakentuminen erilaisissa työyhteisöissä ja asiantuntijaverkostoissa siis tunnustettiin, mutta käytännön välineet tähän liittyvän osaamisen rakentamiseen nähtiin puutteellisina. Varsinaisen ohjauksen puutteellisuutta paikattiin ottamalla oppia vanhemmista opiskelijoista ja hakemalla roolimalleja akateemisesta henkilökunnasta. Tämä näkyi vastauksissa, joissa haastateltavan opintoja oli alusta asti motivoinut kiinnostus tutkijan uraan. Näissä vastauksissa heijastui ymmärrys asiantuntijuudesta yhteisöllisissä prosesseina rakentuvana, kun taas työelämässä toimimisen konkreettiset työkalut ja niihin liittyvä osaaminen hahmotettiin vahvemmin yksilön kykynä, kiinnittäen huomion erityisesti kollektiivisen

asiantuntijuuden periaatteiden ja käytännön työelämätaitojen välillä näyttäytyvään erotte- luun. Alumniin puheesta kuuluu ymmärrys asiantuntijuudesta verkostoissa rakentuvana kykynä, joka kehittyy suhteessa yhteisöön (ks. Hakkarainen, Lallimo & Toikka, 2012), vaikka suoranaiset keinot tämän sanoittamiseen olivatkin osin vaillinaiset. Osaamista ja sen tarvetta voidaan siis tunnistaa, vaikka varsinaiset taidot koostuisivat vielä sanoittamattomasta tietotai- dosta. Vaikka oman osaamisen käsitteellistäminen jää tällöin melko yleiselle tasolle, osataan silti hahmottaa, minkälaisissa muodoissa ja tilanteissa tavoiteltu asiantuntijuus näyttäytyy. (Hakkarainen & Jääskeläinen, 2006.)

Konkreettisten puutteiden, kuten ohjauksen vähäisyyden, lisäksi kritiikkiä sai osakseen opin- tojen aikainen ilmapiiri, jonka koettiin vähätel- vän valmistuvan mahdollisuuksia hyödyntää yliopistossa hankkimiaan taitoja käytännön työelämässä ja jopa työllistymisen todennä- köisyyttä. Näin lohduton kuva opiskelijoiden työelämäpätevyvyydestä vaikuttaa kiinnostavalta suhteessa siihen, että osa haastatelluista koki jo opintojensa aikana olleensa enemmän ammatti- laisia kuin opiskelijoita. Tämä kumpusi opinto- jen aikana tai niitä ennen hankitusta työelämä- tunteuksesta, ei niinkään yliopisto-opintojen mukanaan tuomasta asiantuntijaidentiteetistä. Tästä näkökulmasta haastateltavat korostivat tarvetta tunnistaa myös asiantuntijuuden eri muotoja ja koulutuksen tarjoaman muodollisen pätevyuden ulkopuolisia väyliä sen rakentami- seen. Opiskelija- ja asiantuntijaidentiteettien limittymistä ei haastateltavien mukaan siis tun- nisteta: "[...] seki oli ehkä vähän, että vois sa- noo jopa vanhanaikainen käsitys, et opiskelija on niinkun semmosessa tiettyssä laatikossa niin pitkään, kunnes se sen maisterinpaperin saa käteen" (H7). Vaikka 2000-luvulla tunnistetaan yhä paremmin myös työssä, harrastuksissa ja sosiaalisessa elämässä rakentuva monimuotoi- nen ammattilaisuus ja asiantuntijuus (Collin, 2010; Elfving & Kärkkäinen, 2018; Zechner, 2014; Peltomäki, Harjumäki & Husman, 2002; Haapamäki 2002; Raatikainen & Rantala-Neno- nen, 2021), kulttuuripolitiikan yliopistokoulu- tusta tämä trendi ei näytä tavoittaneen.

Lisäksi haastatteluissa esitettiin mahdollis- ten työnantajien suuntaan toivomus siitä, että myös opiskelu itsessään osattaisiin ymmärtää työkokemuksena erityisesti sitä kautta karttu- vien projektitaitojen osalta, jotka kulttuuripoli- tiikan alumnit kuitenkin kertoivat hallinneensa suhteellisen hyvin jo ennen opintojaan. Asian- tuntijuus ei siis ole pelkästään koulutuksen ja sitä seuraavan työelämän itsestään selvä tuotos, vaan muuntuva toimijuus, jota kehitetään ja jossa opitaan pitkin työuraa. Tähän pohjaava ajatus jatkuvan oppimisen ja asiantuntijaroo- lien kehittymisen merkityksestä pitäisi pystyä tunnistamaan yliopistokoulutuksessa. Yksi kes- keisimmistä osaamisen kehittämisalueista sekä opiskelijan että koulutusorganisaation näkökul- masta on opiskeluaikana ja tutkinnon jälkeen juuri asiantuntijuuden kollektiivinen, yhteisöl- linen luonne. Opiskelijan näkökulmasta tämä tarkoittaa ymmärrystä siitä, että oman osaami- sen kehittäminen on sidoksissa sekä yksittäisiin työelämäorganisaatioihin että laajempiin ver- kostoihin. Koulutusorganisaatioiden kannal- ta puolestaan olisi olennaista tunnistaa, kuin- ka jo opiskeluaikana kehittyvät kyvyt toimia erilaisissa työtilanteissa yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa rakentavat asiantunti- juudelle välttämätöntä osaamista suhteuttaa ja käyttää omaa asiantuntemustaan yhdessä mui- den asiantuntijoiden kanssa.

Koska yhteiskunta ja sen mukana työelä- män tarpeet muuttuvat koulutusjärjestelmää nopeammin, tämän fokuksen voidaan nähdä tukevan joustavuuden ja adaptiivisuuden kehit- tymistä asiantuntijan ominaisuutena eli kykyä luovia eri asiantuntijuuden alueiden välillä, toi- mia muuttuvissa työelämätilanteissa, jäsentää ongelmia ja tunnistaa mahdollisuuksia (ks. Pa- lonen ym., 2013). Alumnit kuitenkin pohtivat, kuinka esimerkiksi nämä vaatimukset kiteyt- täviä ongelmanratkaisutaitoja voisi edes konk- reettisesti yliopistossa opettaa:

Mutta joo, ongelmanratkaisutaidot, uskon, että on hyvä tiedostaa, että on ihan ok problemati- soida asioita, mutta että sit ne pitää myös osata ratkaista tai luo lisää kitkaa omaan elämäänsä ja niitten viitekehysten ympärille, mitä siellä jo

on. Mutta hirveen kiinnostuksella kuulen, että jos ongelmanratkaisutaidoista on jotain opintoja, että miten se käytännössä toteutetaan. (H6)

Yksi haastatelluista kuitenkin esitti ratkaisuna akateemisen tiedon ja ongelmanratkaisukyvyyn välisen yhteyden hahmottamiseksi sitä, että pyrittäisiin ymmärtämään, miten erilaisia analyttisiä työkaluja ja menetelmiä voitaisiin soveltaa käytännön työelämässä eteen tulevien ongelmien ratkaisuun.

Osalla haastateltavista ei vielä valmistumisensa jälkeenkään ollut selkeää käsitystä omasta asiantuntijuudestaan tai itselle sopivista työpaikoista. Tämä johti siihen, että valmistuttaessa maisterintutkinnon ajateltiin pätevöittävän vaativimpiinkin asiantuntijatehtäviin. Yliopisto-opintojen tuloksena rakentunut ymmärrys työmarkkinoista johti siis toisinaan tilanteeseen, jossa maisterinpätevyys nähtiin automaattisena asiantuntijuuden takeena haettavista työtehtävistä riippumatta. Tämä harhaluulo kuitenkin karisi nopeasti kokemuksen karttuessa. Usea haastateltavista vahvasti asiantuntijuuttaan ja työelämävalmiuksiaan esimerkiksi täydennyskoulutuksen tai työelämävalmennuksen kautta.

Valmistumisen jälkeistä työuraa kuvailtiin silppuiseksi ja epävarmaksi. Monen siirtymää yliopistosta työelämään määrittivät määräaikaisuudet ja projektiluonteisuus. Osana paikoin takkuista siirtymävaihetta oma asiantuntijuus alkoi kirkastua ja samalla kasvoi ymmärrys siitä, minkälaisiin tehtäviin oma pätevyys voikaan taipua. Asiantuntijuuden hahmotettiin rakentuvan tutkinnon lisäksi myös työelämässä hankittujen taitojen kautta. Tämän myötä kehittyi ymmärrys siitä, että asiantuntijuuden rakentuminen jatkuu myös valmistumisen jälkeen ja samalla opintojen aikana jyrkkänä nähty raja opintojen aikaisen ja niiden jälkeisen ajan välillä haalistui. Valmistumista ei enää nähty itsestään selvänä takeena sille, että oppiminen olisi ohi ja tutkintotodistus tekisi haltijastaan valmiin sanan varsinaisessa merkityksessä: "[...] kyl se on niinku semmonen prosessi enemmänkin se työelämässä oleminen" (H7).

Asiantuntijuuden rakentumisen ei siis enää nähty selvärajaisesti alkavan yliopistoon men-

täessä eikä päättyvän sieltä lähtiessä. Sen sijaan asiantuntijuuden nähtiin kehittyvän vähitellen sekä koulutuksen että työelämän tarjoamien yhteisöllisten oppimisen, osaamisen ja soveltamisen kehyksissä. Oppivan, kollektiivisen asiantuntijuuden perustan ja periaatteiden voidaan siis esittää hahmottuneen hitaasti yliopisto-opintojen edetessä. Yliopisto hahmottui haastatteluissa päällisin puolin organisaationa, jonka läpi kuljetaan. Toisaalta alumnien puheesta kuuluu ajatus siitä, että yliopisto asiantuntija- ja asiantuntijakouluttajaorganisaationa pysyy mukana myöhemminkin. Haastattelujen pohjalta vaikuttaisi kuitenkin siltä, että asiantuntijuuden kehittymisen prosessiluontoisuus sisäistetään vasta valmistumisen jälkeen.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa tarkastelimme kulttuuripolitiikan alumnien kokemuksia yliopisto-opintojen roolista asiantuntijuuden rakentumisessa, työelämätaitojen opiskelussa ja työelämään siirtymisen tukemisessa. Aineiston analyysin tulokset voidaan tiivistää kolmeen keskeiseen huomioon. Ensiksi, alumnit kokivat yliopisto-opinnoissa tavoitellun asiantuntijuuden rakentuvan teoreettiselta pohjalta alakohdaisen substanssiosaamisen kautta, mikä hahmotettiin käytännön työelämätaitojen vastakohtana. Toiseksi, alumnit näkivät asiantuntijuuden kehittyvän yliopisto-opinnoissa selkeästi opintokaareen sidottuna prosessina. Kolmanneksi, käytännössä varsinaisen asiantuntijuuden koettiin rakentuvan ja syvenevän vasta opintojen jälkeen.

Kulttuuripolitiikan korkeakoulutetut osajat spesifinä kollektiivisen asiantuntijuuden muotonaan korostavat huomiota siitä, kuinka 2000-luvun työelämän, koulutuksen ja yhteiskunnan yhtenä keskeisimpänä haasteena on kyky tunnistaa, tunnustaa ja kohdata erilaisia tiedon ja asiantuntijuuden muotoja. Kulttuuripolitiikan yliopisto-opintojen kautta rakentuva asiantuntijuus, jos jokin, edellyttää vuoropuhe-
luja ja perinteisten selittämisen- ja ymmärtämistapojen jatkuvaa haastamista, sekä oman tiedon ja

tieteenalan selitysvoiman rajallisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä.

Vaikka pienehkön aineiston pohjalta onkin haastavaa esittää johtopäätöksiä tai kehittämisehdotuksia, nostaa aineiston analyysi esiin selviä ongelmakohtia asiantuntijuuden kehittymisen ja kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen välisessä suhteessa. Tässä artikkelissa tarkastellut muuttuneen ja muuttuvan asiantuntijuuden haasteet kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen kontekstissa voidaan aineiston analyysin pohjalta kiteyttää kahdella eri tasolla. Yhtäältä voidaan esittää yliopisto-opintojen roolin asiantuntijuuden rakentumisen ja sitä kautta työelämään siirtymisen tukemisessa olevan melko rajallinen. Yliopisto-opinnoista tavoitellun asiantuntijuuden ymmärrettiin pääosin rakentuvan alakohtaisen substanssiosaamisen kautta ja sen koettiin käytännössä rakentuvan teoreettiselle pohjalle niiden vastapariksi nostettujen käytännön työelämätaitojen sijaan. Toisaalta asiantuntijuuden kehittymistä yliopisto-opinnoissa kuvattiin alumnahaastatteluissa vahvasti opintokaareen sidottuna prosessina, vaikka käytännössä asiantuntijuuden koettiin rakentuvan vasta opintojen jälkeen.

On siis selvää, että tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja tarjoamaan uusia tiedon rakentamisen ja välityksen malleja ja tapoja kulttuuripolitiikan alan korkeakoulutettujen asiantuntijuuden tukemiseksi ja tunnistamiseksi. Staattinen, yksilöllisenä kognitiivisena ominaisuutena nähty korkeakoulutuksen kautta hankittu asiantuntijuus menettää vähitellen merkitystään ja sovellettavuuttaan työelämässä. Siksi myös tutkinnon jälkeiseen asiantuntijuuden kehittämiseen vaaditaan ratkaisuja, jotka tukevat asiantuntijuuden jatkuvaa kehittymistä monimuotoistuvassa työelämässä. Näiden haasteiden keskiössä on aineiston analyysin perusteella erityisesti monipuolisen käsitteellisen tiedon ja käytännöllisen osaamisen linkittäminen, sanoittaminen ja tunnistaminen.

Tämä näyttäytyy erityisen selvästi haasteltavien viittauksissa kahden korkeakoulun malliin. Alumniin puheessa toistuva tuttu dikotomia teorian ja käytännön välillä tarjoaa mahdollisuuden pohtia, minkälaisia asiantuntijuuk-

sia yliopistot ja ammattikorkeakoulut tuottavat ja mikä on näiden kahden välinen roolijako. On huomattava, että nykyaikaisen tietoyhteiskunnan asiantuntijoilta vaatima osaaminen ei ole niinkään tietyn käytännön työn tekemistä tai laitteen käyttämistä, vaan myös abstraktia, teoreettista ja menetelmällistä tiedontuotantoon ja soveltamiseen liittyvää osaamista. Yliopistokoulutuksen kautta hankitut asiantuntijuuteen liitetyt ja usein käytännön työstä etäisiksi nähdyt teoreettiset ja menetelmälliset taidot tulisi-kin tunnistaa suoremmin tietotyön tekemisen ennakkoehtoina ja työvälineinä. Nykyaikaisen asiantuntijuuden edellyttämiä työelämätaitoja ei siis ole välttämätöntä ymmärtää ainoastaan konkreettisina, tieteelle ja tutkimukselle ulkoisina "välineinä", jotka tulisi opettaa tieteellisen sisällön lisäksi - ja toistaa näin teoreettisen ja käytännöllisen työn vastakkainasettelua. Asiantuntijuuden lähestyminen teoreettisella ja tiedon tuotannollisella tasolla saattaakin olla yliopistokoulutuksen ammattikorkeakoulumaailmasta erottava tekijä. Vaikka yhteistyötä näiden kahden instituution välillä tulisikin ehkä olla enemmän, työelämän vaatimukseen vastamaan kykenevien asiantuntijoiden kouluttaminen ei edellytä tämän duaalimallin purkamista tai kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen kehittämistä ammattikorkeakoulujen suuntaan. Kaikki työelämä ei ole "käytännön työtä", eikä ratkaisu voi olla se, että myös yliopistokouluteuista tehdään "ammatintekijöitä".

Aineiston pohjalta merkittävimpänä kipupisteinä näyttäytyy yliopistojen kyvyttömyys tarjota opiskelijoille välineitä ja tukea oman asiantuntijuuden monipuoliseen rakentamiseen, tunnistamiseen ja sanoittamiseen jo opintojen aikana. Tiedemaailman ulkopuolella muodostuvaan tietoon ja asiantuntemukseen tulisi siksi akateemisessa koulutuksessa kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tätä varten yliopiston henkilökunta tarvitsisi syvempää ymmärrystä asiantuntijuudesta ja sen muodoista, mikä puolestaan edellyttää tiiviimpiä suhteita yliopiston ulkopuolisiin tahoihin. Toisaalta voidaan esittää, että yliopistoissa opiskelijoita kohdellaan liikaa edelleen jonkinlaisena tabularasana, joiden olemassa olevaa työkokemusta ei

tunnisteta tai osata integroida oppimisprosessiin. Haastateltavat korostivat tarvetta tunnistaa asiantuntijuuden eri muotoja ja koulutuksen tarjoaman muodollisen pätevyyden ulkopuolisia väyliä sen rakentamiseen. Näin ollen aineisto vahvistaa ajatusta siitä, että asiantuntijuus tulisi myös yliopistokoulutuksessa ymmärtää jatkuvasti ja yhteisöllisesti kehittyvänä kollektiivisena toimijuutena.

On kuitenkin huomattava, että yliopisto ei pysty edes kouluttamaan valmiita asiantuntijoita, sillä asiantuntijuus on kumuloituva prosessi, kuten artikkelimme aineisto osoittaa. Työelämävalmiuksia pitää toki pystyä opettamaan yliopistossa enemmän, mutta ei ainoastaan yliopiston sisällä. Vaikka yliopistokoulutus nähdäänkin pääosin tutkijakoulutuksena, myös yleisten työelämätaitojen opetukselle ja tunnistamiselle on yliopistomaailmassa selkeästi tilaa – erityisesti tarkasteltuna suhteessa Nykäsen ja Tynjälän (2012) erottelemiin akateemisiin työelämätaitoihin. Tutkimuksessa tämä mahdollisuus siis tunnistetaan, mutta kuten aineistomme analyysi osoittaa, käytännössä näiden taitojen opettaminen on suhteellisen vähäistä.

Kulttuuripolitiikan yliopisto-opetuksessa voidaan siis tunnistaa selvä aukko monipuolisen asiantuntemuksen kehittämisen välineiden sekä erilaisten asiantuntijuuksien tunnistamisen tukemisessa. Koska aineistosta nousee vahvasti ajatus asiantuntijuuden ja työelämätaitojen kehittymisestä vasta työelämään siirtymisen jälkeen, yhteydet yliopiston ulkopuoliseen maailmaan opintojen aikana saattaisivat olla asiantuntijuuden kasvun kannalta jopa keskeisempiä. Yksi mahdollinen ratkaisu tähän saattaisi olla aineistossa työelämätaitojen karttumisen kohdalla olennaisiksi nostettujen harjoittelujen ja/tai työelämäprojektien lisääminen. Toisaalta voidaan kuitenkin esittää perusteltu huoli siitä, mikä on alakohtaisen substanssiosaamisen paikka, jos yleisiin työelämätaitoihin keskitytään korkeakoulutuksessa liikaa. Yliopisto-opintojen kautta hankittava osaaminen ja asiantuntemus tulisikin siis hahmottaa omana, spesifinä työelämätaitojen muotonaan. Toisaalta alumniin puheessa kaikuva huoli siitä, että myös yliopistokoulutuksen läpäisee uuslibe-

raali, talous- ja tuottavuuskeskeinen työelämämantra antaa viitteitä siitä, että työelämätaitojen opetuksen roolia, muotoa ja merkitystä kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksessa tarkastelevalle tutkimukselle on todellinen tarve. Näiden ongelmakohtien ratkaiseminen on haastavaa, sillä kasvavat paineet saada opiskelijat tekemään tutkinnot mahdollisimman nopeasti on ristiriidassa asiantuntijuuden teorioiden kanssa. Koska asiantuntijuuden kehittyminen on pitkä, läpi elämän jatkuva yhteisöllinen prosessi, paineet valmistua nopeasti eivät välttämättä tue tätä. Erityisen ongelmallisena tämä näyttäytyy tarkasteltaessa aineistossakin keskeiseksi nousevien itsesäätytaitojen kehittymistä. Opintojen suorittaminen usein nopeassa, ylhäältä käsin sanellussa tahdissa ei ole omiaan mahdollistamaan näiden erityisesti asiantuntijuuden kehittämisen ensivaiheiden kannalta olennaisien taitojen rakentumista.

Tässä artikkelissa esitettyä ajatusta kollektiivisen, oppivan ja monimuotoisen asiantuntijuuden tunnistamisen ja kehittämisen ymmärtämisestä työelämätaidona tukee keskeisimmin kolme seikkaa. Ensiksi, merkittävä osa korkeakoulutetuista ihmisistä työskentelee muualla kuin tutkimuksen parissa, minkä vuoksi korkeakoulut tuottavat itse enimmäkseen muuta kuin suoraan tieteelliseen tiedonmuodostusprosessiin kytkeytynyttä työvoimaa. Tieteellinen tieto vaikuttaa yhteiskunnassa siis nimenomaan sen soveltajien, jakajien ja välittäjien kautta, jotka myös jatkuvasti tuottavat uutta tietoa ja kehittävät asiantuntemustaan. Toiseksi, korkeakoulutettujen suuri määrä väestössä tarkoittaa sitä, että akateemisen asiantuntijuuden tiedonmuodostukseen ja asiantuntemukseen liittyviä tapoja käytetään monissa muissakin yhteyksissä. Kansalaisyhteiskunnan toiminnassa syntyvä ja muodostuva tieto voi antaa virikkeitä ja ideoita myös tieteelliselle tiedonmuodostukselle. Akateemista asiantuntijuutta ei siksi tulisi nähdä muusta yhteiskunnasta erillisenä, vaan siihen integroituneena prosessina. Kolmanneksi, myös akateemisen asiantuntijuuden ja tieteellisen tiedonmuodostusprosessin ulkopuolella muodostuu ja syntyy asiantuntemusta, joka yliopistokoulutuksen saaneiden asiantuntijoiden tulisi

kyetä tunnistamaan.

Alumnien kuvaama kulttuuripolitiikan yliopistokoulutuksen keskeisin haaste liittyy kyvyttömyyteen tarjota välineitä monipuolisen teoreettisen tiedon ja käytännöllisen osaamisen linkittämiseen. Opiskelijoiden mukaan tämä koskee erityisesti oman asiantuntijuuden rakentamista, sanoittamista ja tunnistamista opintojen aikana. Alumnit näkevät nämä tekijät keskeisinä haasteina, jotka vaikuttavat koulutuksen kykyyn valmistaa opiskelijoita muuttuvien

työelämän vaatimusten kohtaamiseen. Parempi tuki näiden tekijöiden tunnistamiseen voisi vahvistaa korkeakoulutettujen valmiuksia reagoida työelämän muutoksiin sekä oman pohjakoulutuksensa että työelämässä tapahtuvan oppimisen kautta. Vain näin voidaan synnyttää monipuolisia, oppivia ja osaavia kollektiivisen asiantuntijuuden sommitelmia erilaisten ongelmien ratkaisemiseksi myös kulttuuripolitiikan alan työelämässä.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2012) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Ball, Stephen J. (2008). Performativity, privatisation, professionals and the state. Teoksessa B. Cunningham (toim.) *Exploring Professionalism*. Bedford Way Papers.
- Billings, D. (2003). Generic Cognitive Abilities in Higher Education: An international analysis of skills sought by stakeholders. *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 33(3), 335–350.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022) Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative psychology* (Washington, D.C.) 9 (1), 3–26
- Collin, K. (2010). *Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus: Koulutuksen ja työelämän näkökulma*. Helsinki: WSOY.
- Collins, H., & Evans, R. (2008). *Rethinking Expertise*. Chicago: University of Chicago Press.
- Elfving, E., & Kärkkäinen, S. (2018). Sosiaalityön asiantuntijuus vastaanottopalveluissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen Aikakauslehti*, 26(4), 361–369.
- Friedrich, T., Vessey, W., Schuelke, M., Ruark, G. & Mumford, M. (2009). A framework for understanding collective leadership: The selective utilization of leader and team expertise within networks. *The Leadership Quarterly* 20 (2009) 933–958.
- Haapakoski, A. (2002). Suuren ja pienen tarinan välissä – uusien asiantuntijaryhmien ammatillisen tiedon rakentuminen. Teoksessa: I. Pirttilä & S. Eriksson (toim.) *Asiantuntijoiden areenat* (105–118). Jyväskylä: Sphi
- Hakkarainen, K. & Paavola, S. (2006). Kollektiivisen asiantuntijuuden mahdollisuuksia ja rajoituksia – kognitiotieteellinen näkökulma. Teoksessa J. Parviainen (toim.) *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampereen yliopistopaino, 21
- Hakkarainen, P. & Jääskeläinen, P. (2006). Osaamisesta ammatinhallintaan. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Hakkarainen, K., Lallimo, J. & Toikka, S. (2012). Kollektiivinen asiantuntijuus ja jaetut tietokäytännöt. *Aikuiskasvatus* 32: 4., 246–256.
- Hakkarainen, K. (2013). Mapping the research ground: Expertise, collective creativity, and shared knowledge practices. Teoksessa H. Gaunt & H. Westerlund (toim.): *Collaborative Learning in Higher Music Education* (13–26). Surrey, UK: Ashgate.
- Hakkarainen, K. (2017). Kollektiivinen luovuus, yhteisöllinen oppiminen ja itsensä ylittäminen. *Aikuiskasvatus* 31 (1), 47–56.
- Hörkkö, E., & Silvennoinen H. & T. Järvinen (2019). Henkilöstön suosimat työssä oppimisen muodot. *Hallinnon tutkimus*, 38(2), 73–88.
- Isacsson, A., Slotte, S. & Wicström-Grotell, C. 2020: Future work skills in higher education. Learning to be an international intrapreneur. Teoksessa K. Mäki (toim.) *Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva? Korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen*, (52–63). Haaga-Heliana julkaisut 10/2020.
- Jakonen, M. (2017). *Vastatieto. Tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä*. Helsinki: Suomen Eduskunta.
- Koivunen, N. (2009). Collective expertise: Ways of

- organizing expert work in collective settings. *Journal of Management & Organization* Vol. 15, issue 2, 258–276.
- Konttinen, E. (1991). *Perinteisesti moderniin. Profioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Vastapaino. Tampere.
- Korvela, P. & Vuorelma, J. (2017). *Puhun niin totta kuin osaan*. Docendo. Jyväskylä.
- Kukkola, J. (2018). Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus IV. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Kumpulainen, K.; Fingerroos, O.; Pyykkönen, M. & Vierimaa, S. (2020). Miten työelämälaheisyys saadaan opetus suunnitelmatalolta osaksi käytännön opetusta? Esimerkinä kulttuurialan koulutus. Teoksessa A. Virtanen, J. Helin & P. Tynjälä (toim.) *Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa* (132–136). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-951-39-8414-4>
- Kurlin, A., Suorsa, O., Carver, E. & Taulu, H. (2018). Yliopistojen maisteri- ja tohtoriuraseurantakyselyiden 2017 tulokset. Yliopistojen työelämä- ja urapalveluiden Aarresaari-verkosto. https://www.aarresaari.net/download/89/uraseurantajen_2017_raportti/pdf.
- Lelebina, O. & Gand, S. 2018: Beyond “Hero-based” Management: Revisiting HRM Practices for Managing Collective Expertise. *Relations industrielles / Industrial Relations*, 73(1), 39–66.
- Mäki, K. (2020). *Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva? Korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen*. Haaga-Helina julkaisut 10/2020.
- Mäki, K. & Siirilä, J. (2020). Löytävätkö korkeakoulu ja työelämä toisensa korkeakouluopinnoissa? Teoksessa K. Mäki (toim.) *Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva? Korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen*, (103–111). Haaga-Helina julkaisut 10/2020.
- Noordegraaf, M. (2007). From “Pure” to “Hybrid” Professionalism. Present – Day Professionalism in Ambiguous Public Domains. *Administration and Society*, 39 (6), 761–785.
- Nykänen, S., & Tynjälä, P. (2012). Työelämätaitojen kehittämisen mallit korkeakoulutuksessa. *Aikuiskasvatus*, 32 (1), 17–28. [doi:10.33336/aik.93966](https://doi.org/10.33336/aik.93966)
- Onnismaa, J. (2013). Ohjausdialogin laatu korkeakoulujen työelämälahtöisessä täydennyskoulutuksessa. Teoksessa A. Rouhelo & H. Trapp (toim.) *Tulevaisuuden asiantuntijuutta rakentamassa*, (28–44). FUTUREX – Future Experts -hanke. Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- Palonen, T., Boshuizen, H., Hytönen, K., Hakkarainen, K. & Lehtinen, E. (2013). Nousevat ja nopeasti muuttuvat asiantuntijuuskäytännöt ja niihin kouluttautuminen. Teoksessa A. Rouhelo & H. Trapp (toim.) *Tulevaisuuden asiantuntijuutta rakentamassa*, (16–27). FUTUREX – Future Experts -hanke. Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- Parviainen, J. (2006). *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampere: Tampere University Press. Print.
- Peltomäki, P., Harjumäki, P. & Husman, K. (2002). Muuttuva auttamistyön asiantuntijuus – kriisityön ja työterveyshuoltotoiminnan tarkastelua. Teoksessa I. Pirttilä & S. Erikson (toim.) *Asiantuntijoiden areenat*. Jyväskylä: SoPhi.
- Pyykkönen, M., Kumpulainen, K. & Vierimaa, S. (2019). Työn muutoksen haasteet kulttuurialan korkeakoulutuksen työelämäpedagogiikalle. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 4/2019, 45–61.
- Pyöriä, P. (2006). Tietoyhteiskunta, tietotyö ja asiantuntijuus. Teoksessa: Parviainen J. (toim.) *Kollektiivinen asiantuntijuus*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Raatikainen, E. & Rantala-Nenonen, K. (2021). Transversaaliset taidot ammatillisen kasvun jäsentäjänä. Teoksessa M. Jakonen, P. Houni, A. Mutanen, I. Halonen & P. Aali (toim.) *Työn järjestyksiä*. Jyväskylä: YFI julkaisuja 11. Jyväskylän yliopisto.
- Rouhelo, A. ja Trapp, H. (toim.) (2013). *Tulevaisuuden asiantuntijuutta rakentamassa*. FUTUREX – Future Experts -hanke. Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- Saaristo, K. (2000). *Avoimien asiantuntijuuksien ympäristökysymys ja monimuotoinen экспертиisi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Scarborough, H. (1996). Understanding and managing expertise. Teoksessa H. Scarborough (toim.) *The Management of Expertise* (23–47). Basingstoke: Macmillan.
- Susskind, R. & Susskind, D. (2016). *The Future of the Professions. How technology will transform the work of human experts*. Oxford: Oxford University Press.
- Tynjälä, P. (2008) Työelämän asiantuntijuus ja korkeakoulupedagogiikka. *Aikuiskasvatus* 28 (2) <https://doi.org/10.33336/aik.93812>
- Tynjälä, P., Virtanen, A. & Helin, J. (2020). Työelämäpedagogisia malleja. Teoksessa A. Virtanen, J. Helin & P. Tynjälä (toim.) *Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa* (15–21). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-951-39-8414-4>
- Ursin, J., Hyytinen, H. & Silvennoinen, K. (toim.) (2021). *Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi: Kappas!-hankkeen tuloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:6.

Vipunen 2022: Opetushallinnon tilastopalvelu. Opetushallitus ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.

Väliverronen, E. (2016). *Julkinen tiede*. Helsinki: Gaudeamus. State University of New York Press. New York.

Welker, R. (1992). *The Teacher as Expert. Theoretical and Historical Examination*.

Yliopistolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>

Zechner, M. (2014). *Hyvinvointitieto: kokemuksellista, hallinnollista ja päätöksentekoa tukevaa?* Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 15.

Loppuviitteet

1. Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa -tutkinto-ohjelman sivusto: <https://www.jyu.fi/fi/tule-opiskelemaan/tutustu-aloihimme/yhteiskunta-historia-ja-filosofia/kulttuurit-ja-yhteisot-muuttuvassa-maailmassa> (haettu 23.11.2023).

Abstract in English

"It was so clearly a researcher training": Alumni experiences on the role of cultural policy university studies in the construction of expertise

One of the central challenges of working life and education in the 21st century is the ability to recognize, acknowledge, and encounter different forms of knowledge and expertise. This is particularly evident in the cultural field, which is characterized by both the cooperation of actors beyond the fields of art and culture and a project work-focused working life structure, posing challenges for the training of experts. In this article, we examine the experiences of cultural policy alumni regarding the role of university studies in developing their expertise, studying working life skills, and supporting the transition to working life. The data for the ar-

ticle consists of thematic interviews with eight alumni who studied subjects relevant to the cultural field. Based on the data, the key challenge for building expertise appears to be the inability of university education in cultural policy to offer tools for students to link versatile theoretical knowledge and practical competence, and thus for building, articulating, and identifying their own expertise already during their studies. We interpret this as an indication of the challenges of university education in cultural policy to recognize the demands for expertise brought about by the changing working life and to understand the identification and development of different forms of expertise as a working life skill in itself.

Keywords: academic expertise, workplace skills, university education in cultural policy, collective expertise

Kirjoittajat

Miia Huttunen, YTT, kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, miia.j.huttunen@jyu.fi

Mikko Jakonen, YTT, Yhteiskuntapolitiikan professori, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, mikko.jakonen@uef.fi

Kaisu Kumpulainen, YTT, kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja, Yhteiskuntatieteiden ja filo-

sofian laitos, Jyväskylän yliopisto, kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Sanna Vierimaa, YTM, suunnittelija, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Oulun yliopisto ja väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, sanna-mari.vierimaa@oulu.fi.

Emmi Villman, FM, Kotoutumisohjaaja, Jyväskylän kaupunki, emmi.villman@jyvaskyla.fi

Hanna Tammisto

KULTTUURIPOLIITTISEN KESKUSTELUN KERROKSET JA VAIKUTTAMISEN KETJUT

Tiivistelmä

Kolmitasoinen analyysi purkaa kulttuuripoliittisesta keskustelusta eroteltavia paikallisia ja historiallisia kerroksia, vallankäyttöä erilaisina puhuntoina ja ajan-kohtaisten politiikkatavoitteiden kehystyksinä. Aineistona on taiteen ja kulttuurin asiantuntijoista koostuvan työryhmän keskustelu siitä, miten sosiaalinen kestävyys on mielletävissä kulttuuripoliittisena tavoitteena. Pyrkimyksenä on kuvata, miten yhteinen tilannekuva ja yhteisymmärrys tilanteessa luodaan. Taiteen ja kulttuurin toimijoiden keskinäinen kulttuuripoliittinen keskustelu on erityisen kiinnostava tutkimuskohde ajassa, jossa moninaisen sektorin toimintaympäristö ja jokapäiväiset rakenteet, edunvalvonnan painopisteet ja julkisen rahoituksen kriteerit ovat aktiivisessa muutoksessa ja moniäänisen poliittisen kamppailun kohteena. Analyysi jakautuu vuorovaikutuksen tilanteellisen dynamiikan ja työryhmän jäsenten puheenvuorojen analyysiin; yksittäisten ilmaisujen ja niiden retoristen tehtävien analyysiin; sekä keskustelua kehystävän laajemman kulttuuripoliittisen keskustelun, eri taiteenlajien ja toimialojen arkisen todellisuuden ja olosuhteiden analyysiin. Tuloksena on kuvaus siitä, millaisiin alakohtaisten diskurssien, tiedon lajien ja retoristen perinteiden muodostamiin pitkiin ketjuihin työryhmän jäsenten puheenvuorot kiinnittyvät.

Avainsanat: kulttuuripoliittinen keskustelu, kriittinen diskurssianalyysi, vuorovaikutusjärjestys, vuorovaikutuksen ketjut

Tutkimusasetelman tausta

Sekä julkishallinnon että edunvalvonnan osallistava ja laajapohjainen valmistelu tuottaa jatkuvasti uusia puhetapoja ja yhteiskunnallisia avauksia. Kyse on myös kulttuuripoliitiikan tutkimuksessa hiljalleen yleistyvistä tutkimuskohteista. Samaan aikaan suomalainen taiteen ja kulttuurin kenttä on ollut kuluneet vuodet myllerryksessä. Korona-pandemian hillitsemistoimet ja Veikkausvoittovarojen viimeaikainen väheneminen ovat vaikuttaneet kentän toimintaympäristöön ja rahoitusjärjestelmään. Juuri nyt on erityisen kiinnostavaa tarkastella, millaisista tekijöistä vallitseva kulttuuripoliittinen keskustelu koostuu. Kulttuuripoliitiikan tutkimus kohdistuu usein politiikkatavoitteiden

ja niiden toimeenpanon tarkoituksenmukaisuuden ja vaikuttavuuden tarkasteluun. Taiteensosiologian ja kulttuurintutkimuksen näkökulmista politiikka, politiikan tekeminen ja poliittinen toiminta ovat ymmärrettävissä virallisia päätöksenteon prosesseja laajemmaksi kamppailuksi tai neuvotteluksi yhteisistä merkityksistä.

Yhteinen tilannekuva ja yhteinen ymmärrys rakennetaan – mistä tahansa aiheesta, missä tahansa seurueessa – aina monitahoisessa neuvottelun prosessissa, jossa teemme tilanteellista valintaa sen suhteen, millaista kieltä käytämme ja miten reagoimme toisten valintoihin; jossa tapahtuu aina myös ei-kielellistä vuorovaikutusta; jossa pyrimme vaikuttamaan toisiimme ja vaikutumme toisistamme. Persoonallisten pu-

hetyyliä ja huolella valmisteltujen puheenvuorojen taustalla vaikuttaa monenlaisia sosiaalisia koodeja ja kulttuurisia odotuksia, ajan mittaan käyttökelpoisiksi tunnistettujen kuvauksien, kielenkäytön tapojen ja diskurssien muodostamia tulkintaresursseja. Neuvotteluun osallistuminen edellyttää siten monenlaista kielitaitoa, kulttuurista osaamista sekä sosiaalisten koodien ja kontekstien tuntemusta. Esittelemäni teoreettis-metodologinen viitekehys mahdollistaa sekä vuorovaikutukseen liittyvien kulttuuristen odotusten, rakenteellisten valta-asetelmien ja ainutkertaisen tilanteellisen dynamiikan että laajemman kulttuurisen kontekstin, siinä vaikuttavien historiallisten diskurssien ketjujen ja niiden ylläpitämisen erityisen sosiaalisen järjestyksen tarkastelun.

Katsaus pohjaa kulttuurintutkimuksen ja taiteensosiologian pro gradu -tutkielmaan¹, ja kohdistuu taiteen ja kulttuurin kenttään. Taiteensosiologian parissa *taiteen ja kulttuurin kentällä* viitataan erityiseen yhteiskunnan alueeseen, aluetta ohjaavaan sektoripoliittikkaan ja julkiseen hallintoon, kokoelmaan toimialoja tai taiteenlajeja, joista alue koostuu sekä näiden toimijoihin ja arkisiin rakenteisiin. Tarkastelun kohteena ovat moninaiset osatekijät, joista kulttuuripoliittisen keskustelun kerrokset ja vaikuttamisen ketjut muodostuvat. Kolmitasoinen analyysi tarkastelee (1) tapoja, joilla valmisteluun osallistuvat asiantuntijat tulkitsevat, perustelevat ja kehystävät sosiaaliseen kestävyteen liittyviä politiikkatavoitteita; (2) neuvotteluna ja kaupankäyntinä ymmärrettyä vuorovaikutusta, jonka tuloksena työryhmän jakama tilannekuva ja ymmärrys syntyvät sekä sitä, (3) miten tietty asiantuntijuuden ja edunvalvonnan kulttuuri ja toisaalta laajempi poliittisen päätöksenteon perinne kuuluvat keskustelussa. Ymmärtääkseni, millaisesta asennoitumisesta ja asemoitumisesta käsin työryhmän jäsenet teemaa käsittelevät, vertailen keskenään erilaisia äänenpainojen, sanavalintojen ja politiikkatavoitteiden kehysten yhdistelmiä. Asetan tarkastelemani ainutkertaisen kohtaamisen ja keskustelun myös sille omansalaiset raamit tai reunaehdot antavaan kontekstiin: kokoustilaa ja -tilannetta ympäröivään laajempaan kulttuuripoliittiseen ja yhteis-

kunnalliseen todellisuuteen.

Aineisto ja yhteistyökumppani

Aineistona on etukäteen valmisteltu, syksyllä 2021 tallennettu osin strukturoitu keskustelu, jossa taiteen ja kulttuurin kentän asiantuntijoista koostuva työryhmä työsti yhdessä ajankohtaisen kulttuuripoliittisten tavoitteiden kehystystä hallitusohjelmaan kohdistuvaa vaikuttamistyötä varten. Keskustelua viritti ja työskentelyä fasilitoi työryhmän koollekutsuja, KULTA ry, kulttuuri- ja taidealan kattojärjestö. Moninaisen kentän taakseen kokoavan edunvalvojan jäsenistö koostuu rekisteröidyistä yhdistyksistä ja säätiöistä, edunvalvonta- ja työnantajajärjestöistä sekä muista alan asiantuntijaorganisaatioista ja instituutioista.

KULTA ry antoi syksyllä 2021 kolmelle asiantuntijoista koostuvalle pienryhmälle tehtäväksi koostaa työryhmissä keskustellen selkeän esityksen kentän toimijoiden yhteisistä eduskuntavaali- ja hallitusohjelmateemoista. Työryhmät tapasivat ensimmäisen kerran vuoden 2021 marras–joulukuussa ja jatkoivat työskentelyään kevään 2023 eduskuntavaaleihin saakka. Työryhmien teemoina olivat eri toimialojen ja taiteenlajien taloudelliset toimintaedellytykset, lasten ja nuorten kulttuuri sekä sosiaalinen kestävyys. Tutkimus kohdistuu sosiaalisen kestävyden teemaa työstäneen työryhmän työskentelyyn. Työryhmä koostui taiteen ja kulttuurin kentän edunvalvonta- ja asiantuntijaorganisaatioiden edustajista. Työryhmän jäsenet edustivat niin perinteisempiä kuin marginaalisempia kulttuurimuotoja, sekä julkisella että yksityisellä sektorilla pääosin toimivia toimialoja, paitsi valtiosuuksin tuettuja myös järjestelmän ulkopuolisia taiteenlajeja.

KULTA ry alusti työskentelyä kehystämällä sitä, mitä *sosiaalinen kestävyys* voisi merkitä kulttuuripoliittisena tavoitteena. Teemaa käsiteltiin yhtäältä taiteen ja kulttuurin kentän yhteisten yhdenvertaisuustavoitteiden, toisaalta yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta. Kentän yhdenvertaisuustavoitteiden tulisi Kattojärjestön mukaan kattaa jatkossa sukupuolten

välisen tasa-arvon ja kulttuurisen moninaisuuden ohella reilut työehdot ja asialliset palkkiot kaikille kentän ammattilaisille ja osaajille. Samaan aikaan monikulttuurisuus ja tasa-arvo tunnustetaan järjestössä myös yleisötyöhön liittyväksi kysymykseksi. Kattojärjestö näkee elävän paikalliskulttuurin ja monipuoliset kulttuuripalvelut paitsi paikallisina pitovoimatekijöinä ja kuntien profiloitumisen välineinä, myös osana tulevaisuuden aluekehittämistä ja aluepolitiikkaa. Jotta kulttuuriosallisuus olisi kaikille aidosti mahdollista varallisuudesta riippumatta, kuluttajahintoja tulisi KULTA ry:n pääsihteerin mukaan subventoida jatkossakin.

En voinut koronapandemian hillitsemistoi-
mien vuoksi osallistua työryhmän tapaamiseen, joten tapaamisen fasilitaattori tallensi keskustelun puolestani. Pyöreän pöydän keskustelun kuvaaminen yhdellä puhelimella osoittautui hankalaksi, joten vaikka tallenne onkin videotiedosto, kamera on tallentanut tilanteesta ainoastaan äänen ja kokoushuoneen katon. Ja siten tallenne on käytännössä videon sijaan nauhoite keskustelusta. Tein nauhoitteesta jälkikäteen myös yksityiskohtaisen litteraatin. Sovimme tutkimukseen osallistujien kanssa, että he esiintyvät tutkimuksessa nimettöminä, eikä aineistoa avata muiden tutkijoiden käytettäväksi. Vaikka en tutkijana osallistunut aineiston tallentamiseen, voidaan perustellusti olettaa, että yhteistyön valmistelu ja yhdessä etukäteen käydyt keskustelut vaikuttivat siihen, millaiseksi aineisto muodostui. Työryhmän tapaaminen alkoi tutkimuseettisistä syistä tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden yhteisellä läpikäynnillä sekä suostumuksen antamisella tutkimukseen osallistumiselle sekä tutkimusaineiston dokumentoinnille, käsittelemiselle ja arkistoinnille. Kun varsinainen työskentely alkoi, kaikki läsnäolijat olivat jo hyvin tietoisia siitä, että pöydällä ollut puhelin tallensi koko ajan ja että kaikkea tilanteesta tapahtuvaa tullaan myöhemmin analysoimaan tutkimustarkoituksessa. On selvää, että asetelma loi tilanteeseen oman jännitteensä ja vaikutti jossain määrin myös varsinaiseen keskusteluun.

Kulttuuripoliittisen diskurssin ajankohtaiset piirteet

Vallitsevan kulttuuripoliittisen puhunnan ja diskurssin taustalla vaikuttavat osaltaan historiallinen tilanne, jossa koronapandemian hillitsemiseksi toteutetut sulkutoimet vaikuttavat yhä kentän toimijoiden arkisiin olosuhteisiin; yleisesti suomalaiselle kulttuuripolitiikalle ja taidehallinnolle tyypilliset piirteet; jo pidempään kestänyt kentän paikallisen rahoituspuolel-
jan heikentyminen; sekä kentän edunvalvonnan erityinen rakenne. Suomalaiselle kulttuuripolitiikalle ja taidehallinnolle on ominaista hallinnon hajauttaminen sekä asiantuntijoiden vertaispäätöksiin kohdistama rahoitus. (Jakonen & Sokka, 2021, s. 288, 302.) Virallisen kulttuuripolitiikan ydin muodostuu kansallisten taide- ja kulttuurilaitosten rahoituksesta, valtion taide- ja taiteilijatukijärjestelmästä sekä kulttuurin valtionosuusjärjestelmästä (Saukkonen, 2014, s. 27). Rahoitusjärjestelmän ulkopuolelle jäävät taiteenlajit², toimialat ja tekijät toimivat monessa mielessä kulttuuripolitiikan marginaalissa. Lisäksi kentän kolmannen sektorin rooli korostuu. Se tuottaa huomattavan määrän palveluista mutta myös tietoa sektorin toimintatavoista ja käytännöistä (Ruusuvirta & Saukkonen, 2015, s. 355). Sekä viranhaltijoiden työ että kentän edunvalvonta on perinteisesti järjestetty taiteenlaji- ja toimialarajojen mukaisesti.

Kulttuuripoliittinen vaikuttamistyö eroaa jonkin verran lobbauksesta muilla sektoreilla ja toimialoilla. Euroopan komission ohjaus on väljää, joten vaikuttamistyö kohdistuu pääosin kansalliseen lainsäädäntöön. Hiljattain taiteen ja kulttuurin asiantuntijat ovat tosin kehottaneet Euroopan komissiota omaksuma-
an pitkäjänteisemmän ja systemaattisemman lähestymistavan kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon. Erityisesti epävarmoihin työoloihin on asiantuntijoiden mukaan puututtava nyt. Tämä saattaa edellyttää yhteisiä unionin tason vähimmäisvaatimuksia palkkaukselle ja työehdoille. (Yenbou & Sánchez Amor, 2022.) Taiteen ja kulttuurin kentässä on monessa mielessä kyse varsin ainutlaatuisesta kentästä, jolla on esimerkiksi ympäröivää yhteiskuntaa pidemmät perin-

teet freelancereina ja yksinyrittäjinä toimimiseen. Silti juuri freelancerien ja yksinyrittäjien asema kentän työmarkkinoilla on perinteisesti ollut heikko.

Valtionosuusjärjestelmän tai apurahajärjestelmän pariin kuuluvien edunvalvojen vaikuttamistyö eroaa jonkin verran toisistaan. Esimerkiksi Suomen Teatterit ry³ on esittävien taiteiden työnantajajärjestö ja Teme⁴ esittävien taiteiden sekä elokuva- ja televisioalan ammattiliitto. Ensimmäinen on satavuotias, jälkimmäinen 50-vuotias. Molemmat neuvottelevat työehtosopimuksista ja tarjoavat jäsenilleen neuvontaa muun muassa sopimusasioissa. Vuonna 1965 perustettu Suomen Sinfoniaorkesterit ry⁵ on sinfonia- ja kamariorkesterien työnantajajärjestö. Yhdistys muun muassa lobbasi 1990-luvun alussa Suomeen orkesterilain. Muusikkojen liitto⁶ on sekä valtionosuuslaitoksilla että musiikin vapaalla kentällä työskentelevien muusikoiden edunvalvoja. Vuonna 1917 perustettu ammattiliitto on tehnyt poliittista vaikuttamistyötä muun muassa tekijänoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Taidejärjestelmälle on ominaista jatkuva muutos. Kukin aikakausi on tuonut mukanaan uudet taiteenlajit, joiden aseman vakiintuminen on ottanut yleensä aikansa. Monien taiteenlajien kohdalla järjestäytyminen ja edunvalvonta muotoutuu yhä. Temen jäsenjärjestö, Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat⁷ (STST) on tanssi- ja sirkustaiteilijoiden, koreografien ja alan opettajien ammattiliitto. Organisaatio lobbasi Tanssin taloa jo 1990-luvulla. Sirkustaiteen toimintaedellytyksiä se on pyrkinyt kehittämään viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Vaikka nykytanssi ja -sirkus eivät enää ole uusia taiteenlajeja, esimerkiksi vakituksia alojen työnantajia ei oikeastaan ole. Zodiak – Uuden tanssin keskus⁸ on perustettu vuonna 1997 ja Cirko – Uuden sirkuksen keskus⁹ vuonna 2004. Nykytanssille ja -sirkukselle omistautuneet yhdistykset antavat kulttuuripoliittisia lausuntoja, järjestävät tapahtumia, tarjoavat esitystiljoja ja residenssejä. Zodiak tarjoaa jäsenilleen myös uniikkia osatuotantotukea. Merkittävä osa alojen taiteilijoista sinnittelee silti yhä epävarmoissa ja epäselvissä työolosuhteissa. STST:n

verkkosivun mukaan taustalla ovat puutteelliset työelämärakenteet yhdessä vääristyneiden toimintatapojen ja puhumattomuuden kulttuurin kanssa.

Kun ministeriö valmistelee uutta lainsäädäntöä tai vanhan uudistamista, se asettaa usein työryhmän selvittämään eri alojen toimintaympäristössä ja -edellytyksissä tapahtuneita muutoksia. On merkityksellistä, mitkä tahot noissa työryhmissä on edustettuina. Esimerkiksi muutaman vuoden takaista esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistusta valmisteli kaksi työryhmää. Jälkimmäisessä eli lakiesityksen muotoilleessa työryhmässä oli virkakunnan ja valtion taidehallinnon ohella edustettuina perinteisten valtionosuusalojen edustajat eli Suomen teatterit ja Teme sekä Suomen Sinfoniaorkesterit ry ja Muusikkojen liitto. Siitäkin huolimatta, että uudistuksen yhtenä tavoitteena oli avata järjestelmää uusille taiteenaloille ja toimijoille. Työryhmä kuuli muuta kenttää verkkoavoriivissä ja sidosryhmätilaisuuksissa. (OKM, 2020.) Lisäksi lakiesitys oli perinteiseen tapaan lausuntokierroksella kaikkien kentän toimijoiden kommentoitavana. Ensimmäisessä uudistusta valmistelleessa työryhmässä oli valtionosuuksista nauttivien toimijoiden, taideyliopistojen ja säätiöiden, Kuntaliiton ja Sitran ohella myös yksi vapaalla kentällä toimiva tapahtumajärjestäjä ja yksi sirkustaiteilija (Sitra, 2017). Ensimmäisen työryhmän ehdotuksen mukaisesti lain nimi muutettiin *Teatteri- ja orkesterilaista (730/1992) Laiksi esittävän taiteen edistämisestä* (1082/2020).

Koronapandemian puhkeaminen joulukuussa 2019 lamautti suomalaisen taide- ja kulttuurielämän. Lomautukset, irtisanoutumiset sekä jatkuva epävarmuus toimeentulosta leimasivat erityisesti vuosia 2020 ja 2021. Kirjastot, museot ja klubit, teatterit ja harrastustilat sulkiivat ovensa. Esitykset, tapahtumat ja näyttelyt siirtyivät toistaiseksi määrittelemättömään tulevaisuuteen. Kuntien velkaantuminen vaikeutti kulttuurin toimijoiden toimintaedellytyksiä jo ennen pandemiaa. Vuoroin höllennetyt ja kiristetyt toimet vahvistivat siis jo olemassa olevia vaikeuksia. Erityisesti taiteen vapaalla kentällä töiden ja tilausten äkillinen loppuminen ro-

mahdutti laajojen toimijajoukkojen tulot. Moni tapahtuma-alalla toimiva mikroryittäjä siirtyi jo ensimmäisten poikkeustoimien aikaan muihin tehtäviin, muille aloille. Rajoitus- ja sulkutoimien taloudellisten ja kulttuuripoliittisten vaikutusten selvitystä vaikeuttaa niiden kietoutuminen muihin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin ja muutoksiin. Vaikutuksien arvioidaan silti ulottuvan pitkälle tulevaisuuteen. (ETV, 2020; Jakonen ym., 2020; OKM, 2017; Valtioneuvosto 2020; Wirén ym., 2020.)

Vuorovaikutuksen rituaalit, ketjut ja ulottuvuudet

Käyttäytymisemme sekä muodollisissa että arkisemmissa vuorovaikutustilanteissa noudattelee yleensä tuttuja tapoja ja totuttuja tyylejä. Sitä, mistä aiheista, millaisissa tilanteissa ja kenen kanssa keskustelemme ohjaavat omalle kulttuurillemme tyypilliset koodit ja normit, sosiaaliseen viitekehikseemme ja rooliimme yhdistetyt käyttäytymisodotukset sekä tiettyihin tilanteisiin vakiintuneet kohteliaat eleet ja vuorovaikutuksen rituaalit. Kaikille tuttujen vuorovaikutuksen rakenteiden noudattaminen turvaa tietyn ennustettavuuden ja mielekkyyden. Vakiintuneet tavat ja roolit auttavat paitsi koordinoimaan kanssakäymistä ja valitsemaan kuhunkin tilanteeseen sopivan kielen, myös tulkitsemaan muiden käyttäytymistä. Erving Goffman (1974/1986) kutsuu tällaisia rituaaleja ja rakenteita, ääneen lausumattomia odotuksia *vuorovaikutusjärjestykseksi*. (Goffman, 1974/1986, s. 564–567; 2012, s. 57, 309–312, 325, 330.)

Tietynlainen vuorovaikutustilanne siis orientoi tuottamaan tietynlaista puhetta. Toisaalta se, mitä tilanteessa sanotaan ja mitä sillä tarkoitetaan, kiinnittyy aina monenlaiseen aiemmin ääneen lausuttuun. Kyse ei ole pelkästään pääsystä käsiksi tiettyyn kieleen vaan myös siitä, millaista todellisuuskäsitystä tällä kielellä voidaan tuottaa – millaisia vaikutuksia kielenkäytöllä on laajemmin yhteiskunnalliseen todellisuuteen. (Briggs, 1998, s. 540–542.) Saksalais sosiologi Niklas Luhmannin (2013)

teoria *vuorovaikutuksen ketjuista* pohjaa ajatukselle siitä, että tiettyyn toimintakulttuuriin vakiintuvat käytännöt määrittelevät lopulta sitä, millainen vuorovaikutus sen puitteissa on mahdollista. Ajan kuluessa säännöllisesti toistuvat vuorovaikutustilanteet ja puheteot kiinnittyvät toisiinsa siten, että tuloksena on kompleksinen nippu erilaisia ketjuja. Ketjuissa toisiinsa kiinnittyy esimerkiksi alakohtaista puhuntaa ja diskursiivisia käytäntöjä, erilaisia tapoja tuottaa ja jäsentää tietoa, tieteellisiä paradigmoja ja ajankohtaisia kehystyksiä. (kts. Cooren & Seidl, 2020; Luhmann, 2013.)

Iris Marion Youngin (2000) mukaan kaikki vuorovaikutus tapahtuu kolmella ulottuvuudella. Hän viittaa vuorovaikutuksen *rituaalisella ulottuvuudella* vuorovaikutuksen kohteliaisiin rituaaleihin ja muiden ihmisten kohtaamiseen, *retorisella ulottuvuudella* erilaisiin tapoihin virittää keskustelua sekä tietynlaisen tilanteellisen dynamiikan tuottamiseen suosimalla tiettyä kieltä ja *narratiivisella ulottuvuudella* keskustelijoiden esiin tuomista kokemuksista yhdessä keskustellen luotuihin tulkintoihin. (Young, 2000, s. 52–53, 65.) Myös kriittistä diskurssianalyysiä edustava analyysi on tyypillisesti kolmitasoinen. Analyysin kohteena oleva teksti kiinnitetään yhtäältä tiettyihin retorisiin erityispiirteisiin ja vakiintuneisiin vuorovaikutuksen rakenteisiin, toisaalta laajemmin jaettuun merkityksiin ja mentaaliin malleihin ja lopulta tiettyyn yhteiskunnallis-poliittiseen, tieteelliseen ja historialliseen kontekstiin. (kts. Alvesson & Kärreman, 2000; van Dijk, 2001; Wodak, 2001.) Tällaiselta teoreettiselta pohjalta jaan analyysin kolmeen tasoon.

Keskustelun kolme ulottuvuutta – metodologinen kehys

Tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu erityisesti siihen, miten samalla kentällä toimivat tahot jakavat ja omaksuvat merkityksiä. Taus-talla on myös ajatus siitä, että juuri eri toimijoiden välinen moniääninen ajatustenvaihto tuottaa tietyllä yhteiskunnan alueella ajan mittaan muotoutuvalla toimintakulttuurille tyypillistä

puhetta sekä sille ominaista kieltä ja sanaston. Käytännössä kokonaiskuvan kokoaminen edellyttää aiemmin mainittujen vuorovaikutuksen eri ulottuvuuksien tarkastelua samanaikaisesti sekä erikseen että suhteissa toisiinsa. Siinä missä työryhmän jäsenten käyttämät retoriset tekniikat ja strategiat kiinnittyvät erilaisiin alakohdiksiin diskursseihin ja tiedon lajeihin, retoriisiin perinteisiin ja vuorovaikutuksen rituaaleihin, heidän keskinäistä vuorovaikutustaan suuntaa myös tietty tilanteellinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti.

Esittämiemme sosiaalisten roolien välillä on aina omanlaisensa suhde. Vuorovaikutuksen osapuolten keskinäisistä statuksista kielii esimerkiksi se, kuinka paljon kukin on äänessä ja kuuntelee muita, se, kenelle kukin puheenvuoronsa osoittaa ja kenet sivuutetaan ehkä kokonaan. Kun johdattelimme muita läsnäolijoita tiettyyn ajatuksenkulkuun tai kevennämme tilannetta hausalla anekdootilla, otamme aina myös tietyn statuksen suhteessa heihin. Oma vuorovaikutusstatusta rakennetaan puheen ohella myös sanattomin viestein ja kehollisin ilmaisin, esimerkiksi erilaisin asennoin, äännähdyksin ja naurahduksin. Se, miten tiettyssä tilanteessa esiinnyimme vaikuttaa ratkaisevasti myös siihen, millainen käyttäytyminen, reagointi ja tunneilmaisu on muille mahdollinen tai järkevää samassa tilanteessa. (kts. Goffman, 1974/1986.) Improvisaatioteatterin parissa on kehitetty ajattelua matalammasta ja korkeammasta statusilmaisusta välineeksi erilaisten roolien välisten suhteiden tunnistamiseen ja purkamiseen (kts. Johnstone, 1979; Routarinne, 2007). Ymmärtääkseni työryhmän jäsenten välisiä tilanteellisia suhteita, erottelin tätä ajattelua mukaillen aineiston puheenvuoroista korkealle, neutraalille ja matalalle statusilmaisulle tyypillisiä piirteitä.

Ensimmäisellä analyysin tasolla syvennyin vuorovaikutuksen sosiaaliseen ulottuvuuteen. Valtaosaa vuorovaikutukseen liittyvistä valinnoistamme ohjaavat kieleemme, kulttuuriimme ja rooliimme liittyvät tavat. Totumme kommunikoidaan tiettyissä tilanteissa tietyllä tavalla, koska se on kohteliasta tai se palvelee jollain tavalla omia intressejämme. Osoitamme esi-

merkiksi kiinnostuksemme tai sarkastisen asennoitumisestamme hyödyntämällä hienovaraisia muutoksia äänen korkeudessa, soinnissa ja voimakkuudessa, puheen rytmissä ja nopeudessa. Olemme kyvykkäitä muuttamaan omaa ilmaisuamme tarpeen mukaan asiallisemmaksi, leikkisämmäksi tai hienostuneemmaksi. Viestimme juuri kuultavin äännähdyksin kuuntelevamme ja huomioivamme sen, mitä toinen sanoo. Jokaisella kulttuurilla on oma tunnusmerkistönsä myös korkeammalle ja matalammalle sosiaaliselle statukselle. Arvioimme muiden puhetapaa ja äänenkäyttöä asemoidaksemme heidät tietynlaiseen yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen taustaan. (kts. van Dijk, 2001; Goffman, 2012; Stevanovic, 2016.) Syvennyin mikrotason analyysissa työryhmän jäsenten statusilmaisuuksiin, käytännössä puheen prosodisten eli akustisten ja musiikillisten piirteiden vaihteluun sekä muihin ei-sanallisiin mikrooleisiin.

Toisella analyysin tasolla keskityin keskustelijoiden kielenkäyttöön ja sanavalintoihin. Turvaudumme erilaisiin retoriisiin keinoihin ja argumentoinnin tekniikoihin perustellaksemme näkemyksemme, vedotaksemme tiettyyn elämäntyyliin tai oikeuttaaksemme käyttämäämme kuvastoa – mutta myös luodaksemme uusia kontakteja tai tutkiaksemme erilaisia vaihtoehtoisia tulkintoja ja näkökulmia. Arvioimme muiden suosimien ilmaisujen ja fraasien perusteella heidän yhteiskunnallista ja kulttuurista taustaansa. Samaan aikaan luomme koko ajan tietynlaista todellisuutta tekemillämme kielellisillä ja retorisisilla valinnoilla. (kts. Goffman 2012; Kakkuri-Knuutila, 2015; Suoninen, 2014.) Mesotason analyysissa erottelin puheenvuoroissa käytettyjä kieliä ja erilaisia ilmaisuja sekä niille annettuja retorisia funktioita. Vertailin keskenään erilaisia äänenpainojen, sanavalintojen ja politiikkatavoitteiden kehystämisten yhdistelmiä tunnistaakseni työryhmän jäsenten hyödyntämät retoriset tekniikat ja strategiat.

Kolmannella analyysin tasolla tarkastelin vuorovaikutuksen kulttuurista ulottuvuutta, yhtäältä sidosryhmä- ja työryhmätyöskentelyä – toisaalta ajankohtaista keskustelua kulttuuripoliittisista tavoitteista sekä tähän keskusteluun vaikuttavia tekijöitä. Valtava määrä erilaisia

kontekstuaalisia tekijöitä vaikuttaa tulkintoihimme, asenteisiimme ja muistikuihimme. Jokainen sanavalintamme kertoo tietynlaisesta todellisuuskäsityksestä, maailmankuvasta ja ihmiskäsityksestä. Otamme osaa keskusteluihin aina erilaisten ryhmien jäsenenä, kuten vanhempina ja rehtoreina, lainsäätäjänä ja aktivisteina – samaan aikaan erilaisten yhteiskunnallisten instituutioiden, kuten perheen, oppilaitoksen, eduskunnan tai feministisen liikkeen viitekehystä käsin. Myös puheen kantama epäsuora informaatio, kuten erilaiset intressit, vakaumukset ja arvot liittyvät vuorovaikutuksen kulttuuriseen ulottuvuuteen. (kts. Alvesson & Kärreman, 2000; Jokinen & Juhila, 1999; van Dijk, 2001; Wodak, 2001.) Käytännössä keskityin taiteen ja kulttuurin kentälle, yleisesti asiantuntijatyöhön ja lainsäädäntövaikuttamiseen sekä suomalaisen kulttuuripoliittiseen keskusteluun liittyviin vakiintuneisiin diskursiivisiin käytäntöihin ja kulttuuriin konventioihin viittaaviin tekijöihin. (kts. esim. Jakonen & Sokka, 2021; Kraatari, 2017; Saukkonen, 2014). Heijastelin havaintojani ja tulkintojani myös tietoihin työryhmän jäsenten taustaorganisaatioista sekä taiteen ja kulttuurin kentän yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista.

Keskustelun eri ulottuvuuksien erottelun jälkeen nivoin niitä jälleen toisiinsa suhteut-

tamalla aineistosta tunnistamiani kohteliaita eleitä puheenvuoroissa hyödynnettyihin retoriisiin tekniikoihin ja strategioihin sekä tiettyyn kokonaiskontekstiin. Erityisesti ainutkertaiselle kohtaamiselle raamit antavan laajemman kontekstin, toisin sanoen kokoustilaa ja -tilannetta ympäröivän kulttuuripoliittisen todellisuuden, historiallisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden mallintaminen on mahdollista juuri kulttuurintutkimukselle tyypillisin välinein – kokoamalla yhteen erilaisia havaintoja myös tutkimuskohteen ympäristöstä. (kts. esim. Bloom & Golden, 1982.)

Koska en voinut koronapandemian hillitsemistoimien vuoksi osallistua työryhmän tapaamiseen, sovelsin kulttuurintutkimukselle ja antropologiselle tutkimukselle tyypillistä kentätutkimuksen ja osallistuvan havainnoinnin lähestymistapaa etänä. Tein paljon analyysin kannalta olennaisia havaintoja myös tapaamisista edeltävistä ja seuraavista kulttuuripoliittisista debateista eri alustoilla. Kokosin tutkimuskohteen kontekstia, kulttuurista ja yhteiskunnallista ympäristöä siitä tuntemuksesta ja ymmärryksestä, jota olin paitsi opintojeni aikana myös niitä aiemmin kentällä toimiessani karttanut. Täydensin tätä kuvaa myös eri toimijoiden kulttuuripoliittisista ulostuloista, päätöksistä, artikkeleista ja selvityksistä rakentamallaani käsityksellä. Toki poliittista diskurssia kehystävää

	Mikrotaso	Mesotaso	Makrotaso
Vuorovaikutuksen ulottuvuus	sosiaalinen eli rituaalinen	kieellinen eli retorinen	kulttuurinen eli kontekstuaalinen
Analyysin kohde	kohteliaat rituaalit, mikroeleet	sanavalinnat ja ilmaisut, ja niiden retoriset funktiot	vuorovaikutuksen eri kontekstit
Menetelmät	prosodiikan ja status-ilmaisun analyysi	retorinen analyysi	etnografinen tutkimus, kehysanalyysi
Teoreettinen kehys	vuorovaikutuksen rituaalit	vuorovaikutusjärjestys ja -rakenne	vuorovaikutuksen ketjut

Taulukko 1. Teoreettinen ja metodologinen kehys.

laajempaa yhteiskunnallista kontekstia ja ympäristöä on ylipäättään mahdotonta havainnoida sellaisenaan yksittäisessä vuorovaikutustilanteessa.

Tutkimustulokset – kulttuuripolitiikan uudelleen kehystämisen virittäminen

Statusilmaisu osoittautui varsin käyttökelpoiseksi käsitteeksi kuvata tekemiäni havaintoja. Vaikka työryhmän jäsenten ilmaisu olikin valtaosin varsin neutraalia, korkealle ja matalalle statukselle tyypillisen ilmaisun tunnistaminen toi tärkeää tietoa tilanteellisesta dynamiikasta ja työryhmän jäsenten siinä ottamista rooleista, mutta myös työryhmän jakamasta huumorista ja asemoitumisesta laajempaan poliittiseen keskusteluun. Äänessä selvästi kuuluvaa lämpöä ja innostusta, sarkasmia ja ironiaa, hymyä ja naurua käytettiin tulkintani mukaan hyvän hengen, leppoisan tunnelman ja ylipäättään yhteisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Yhden rento suhtautuminen omaan statukseen ja toisen omien aitojen reaktioiden näyttäminen muille auttoi kaikkia työryhmän jäseniä selvästi vapautumaan jännitteisessä tilanteessa.

Työryhmän jäsenten ilmaisu on pääosin varsin neutraalia. Jokainen varioi silti jonkin verran myös matalalle ja korkealle tyypilliseksi miellettyjen piirteiden kanssa. Suurimman osan kohdalla korostuu selvästi puhekielisen ilmaisun ja runsaan puheen musiikillisuuden luoma kontrasti tutkimustietoon ja tilastoihin, akateemisiin diskursseihin ja ajankohtaisiin yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin viittaamiseen. Statusilmaisun nostoilla, kuten viipyilevämmällä puherytmillä, selkeämmällä artikulaatiolla ja muodollisemmalla ilmaisulla vahvistetaan yhteistä uskottavuuttaan ja tehostetaan yhteistä viestiä. Statusilmaisun laskuilla, kuten muiden kuuntelemisella ja oman puheenvuoron odottamisella sekä huumorin, erityisesti ironian hyödyntämisellä taas kevennetään tunnelmaa, annetaan tilaa muille ja rohkaistetaan kollegoita. Monissa puheenvuoroissa yhdistyy elementtejä statusilmaisun eri kategorioista. Työryhmän jäsenet toivat esimerkiksi varsin painavaa semanttista sisältöä esiin humoristisin sanankääntein, toisaalta näennäisen vakavan puheenvuoron rivien väleissä on luettavissa voimakasta ironiaa.

Aineiston retorinen analyysi tarjosi vihjeitä työryhmän jäsenten käyttämien kielten ja ilmaisujen retorisisista funktioista. Mikroanalyysissa

	Korkea statusilmaisu	Neutraali statusilmaisu	Matala statusilmaisu
Kieli	Tieteenala-, taiteenlaji- ja toimialakohittaiset sanastot	Yleiskielinen ilmaisu, selkokieline jäsentely	Puhekielinen sanasto, murteet ja slangit
Akustiset nyanssit	Kuuluva äänen voimakkuus, tavallista matalampi äänenkorkeus	Tasainen äänen voimakkuus, korkeus ja väri	Runsas äänen korkeuden, värin ja voimakkuuden variointi
Musiikilliset nyanssit	Korostuneen rauhallinen rytmi, huolellinen artikulaatio, painokas intonaatio	Tasainen rytmi ja intonaatio	Korostuneen nopea rytmi, vaihteleva intonaatio
Mikroeleet	Tilan ja ajan ottaminen, selvien taukojen pitäminen, kommentti-puheenvuorojen ottaminen	Muiden kuunteleminen ja omien sanojen puntarointi	Tilan ja ajan antaminen muille

Taulukko 2. Mikrotason havainnot.

Retoriset välineet	Kielet	Ilmaisut	Sanavalinnat
Retoriset tekniikat	Statusilmaisun laskeminen	Statusilmaisun nostaminen	Uusien kehystysten kokeileminen
Retoriset funktiot	Tunnelman keventäminen, omien ja yleisön tunteiden sanoittaminen, muiden rohkaiseminen	Vakiintuneiden kehystysten hyödyntäminen ja muuntaminen yhteisten näkemysten tehostamiseksi	Asemoituminen julkiseen keskusteluun
Retoriset strategiat	Yhteishengen luominen, yhteisen tilannekuvan aistiminen, kentän asiantuntijakielen ja -kulttuurin uusintaminen	Ajankohtaisten politiikkatavoitteiden, toimenpiteiden ja niiden kehystysten kontekstointi	Julkiseen keskusteluun vaikuttaminen, omien tavoitteiden lähestyttävämmäksi tekeminen

Taulukko 3. Mesotason havainnot.

erottelemieni nyanssien ja mikroeleiden yhdistelmät kertoivat, millaisin tekniikoin työryhmän jäsenet asemoivat itseään paitsi tilanteessa myös laajempaan julkiseen keskusteluun – ja millaisin strategioin he luovivat vakiintuneessa kulttuuripoliittisessa diskurssissa. Puheenvuoroista erottuu erityisesti kuusi retorista funktiota. Työryhmän jäsenet pyrkivät aistimaan yhteistä tilannekuvaa, tehostamaan esiin tuomaan havaintoja, keventämään tunnelmaa, vahvistamaan yhteishenkeä, rohkaisemaan toisiaan sekä tunnustelemaan kollegoittensa reaktioita uusiin kulttuuripoliittikan kehystyksiin. Jotka ovat tuttuja sekä jokapäiväisestä elämästä että tutkimuskirjallisuudesta. Retorisia funktioita hyödynnettiin erilaisina yhdistelminä palvelemaan klassisia retorisia tarkoituksia – yhteisen uskottavuuden vahvistamista ja yhteisen kielen rakentamista.

Työryhmän yhteisinä retorisina strategioina näyttäytyvät ajankohtaisten kulttuuripoliittisten tavoitteiden ja toimenpiteiden konkretisoiminen; edunvalvontaan, lainsäädäntövaikuttamiseen ja poliittiseen päätöksentekoon vakiintuneiden diskurssien uusintaminen; etäiseltä tuntuvan politiikkatavoitteen tai abstraktille tasolle jäävän kehystyksen tekeminen lähestyttävämmäksi; lopulta myös laajempaan kulttuuripoliittiseen keskusteluun vaikuttaminen.

Elementtejä kaikista yhdistellään lähes jokaisessa puheenvuorossa. Vakiintuneita kulttuuripoliittikan kehystyksiä hyödynnetään varsin luovasti palvelemaan omia intressejä. Huumoria hyödynnetään moninaisin tavoin: leppoisan tunnelman luomiseen, yhteisen tilannekuvan aistimiseen, yhteishengen vahvistamiseen ja yhteisen ymmärryksen rakentamiseen. Tutuksi tullutta poliittista jargonia uusinnetaan, jotta tietty keskustelu voidaan käydä, jotta tiettyyn keskusteluun voidaan ottaa osaa. Samaan aikaan tietyllä kulttuurisella ja kielellisellä tunteuksella vahvistetaan toki myös työryhmän ja vaikuttamistyön uskottavuutta.

Keskustelun kontekstuaalinen analyysi tuotti niin ikään monenlaista tietoa. Yhtäältä tunnistin tilanteeseen liittyviä elementtejä, kuten työryhmätyöskentelyyn vakiintuneen rakenteen ja nauhurin aiheuttaman jännittyneen virityksen. Heijastelin havaintoja myös taustatietoihin koronapandemian seurauksista taiteen ja kulttuurin kentällä toimiviin organisaatioihin ja tekijöihin; eri taiteenlajien ja toimialojen väliin eroihin paitsi toiminnan jatkumisen ja kehittämisen edellytyksissä, myös diskurssiivisissa kulttuureissa ja edunvalvonnan tavoissa. Ymmärtääkseni yhtäältä tarkastelemani keskustelun taustalla vaikuttavia intressejä, näkökulmia ja todellisuuskäsityksiä, toisaalta aineiston kult-

tuuripoliittisen keskustelun kantamia laajempia yhteiskunnallisia merkityksiä luin puheenvuoroja myös yleisemmällä tasolla suomalaisen edunvalvonnan perinteen, tietynlaisen poliittisen päätöksenteon perinteen ja demokraattisen perinteen näkökulmista.

Se, miten kukin työryhmän jäsenistä keskustelun teemaa lähestyi ja jäseniä vaikuttaa vaihtelevan kunkin taustaorganisaation ja sen edustaman taiteenlajin tai toimialan mukaan. Osa edustaa toimialaa tai taiteenlajia, jolla on alueellisesti kattava verkosto valtionosuuksista nauttivaa kulttuurilaitoksia. Heille esimerkiksi saavutettavuus on ennen kaikkea infrastruktuurin esteettömyyteen ja selkokieliseen viestintään liittyvä kysymys. Osan edustamat toimijat pohtivat kiertuetoiminnan ja digitaalisten palveluiden lisäämistä. Osalle kysymys näyttöytyy sellaisista näkökulmista kuin, millaisille väestöryhmille tietyn lajin tai alan tekijyys on saavutettavaa tai kuka voi vaikuttaa oman alansa toimintaedellytyksiin, rakenteisiin ja näkyisiin. Tapa, jolla asiantuntijat sanoittavat omien toimialojen ja taiteenlajien toimijoiden arkista kokemusta tuo arvokasta ymmärrystä siitä, millai-

sista arvoista työryhmän teemassa käytännössä on kyse.

Tietyn puhunnan tai reaktion syvempi merkitys kävikin useimmiten ilmi vasta kentän olosuhteisiin tai kansallisen järjestelmän erityispiirteisiin liittyvän taustatiedon valossa. Jotta onnistuin arvioimaan, mitä kussakin puheenvuorossa itse asiassa argumentoidaan ja millaisiin perusteluihin, minun oli tunnistettava myös laajemmat kulttuuripoliittiset puhunnat, joihin työryhmän jäsenet puhetaan kiinnittävät. Esimerkiksi kansainvälisten sopimusten sekä Unescon ja Euroopan neuvoston kulttuuripoliittisten ohjelmien määrittelemä kulttuuripoliittinen¹⁰ kuultaa monin paikoin kansallisissa, alueellisissa ja paikallisissa politiikkatavoitteissa, analyysin perusteella myös toimiala- ja taiteenlajikohtaisessa edunvalvonnassa sekä eri toimija- ja yleisöryhmien ajatuksissa. Varsinaisen keskustelun ohessa sivuttiin muitakin ajankohtaisia keskusteluja esimerkiksi ajankohtaisista kehityskuluista ja muutoksista toiminnan edellytyksissä. On selvää, että samalla kentällä toimiminen tuo yhteiseen työskentelyyn myös paljon hiljaista tietoa toisten toimialoista ja

Ainutkertainen kohtaaminen ja tilanteellinen dynamiikka	Keskustelun taustalla vaikuttavat intressit	Jaetut tarinat ja vakiintuneet kuvastot
Tilanteellinen konteksti: työryhmätyöskentelyyn vakiintuneet käytännöt ja rakenteet, nauhurin luoma jännitys, työryhmän jäsenten ottamat roolit	Retorinen perinne, poliittinen perinne, kentän edunvalvontaan vakiintuneet diskursiiviset käytännöt	Kulttuuripoliittisen keskustelun kantamat laajemmat yhteiskunnalliset merkitykset
Kokemusperäinen hiljainen tieto toisten edustamista taiteenlajeista ja toimialoista	Tiettyyn aikaan, paikkaan ja yhteyteen sidonnainen puhe	Eri taiteenlajien ja toimialojen keskinäinen hierarkia julkisen kulttuuripolitiikan kohteina
Eri taiteenlajien ja toimialojen toiminnan ja toiminnan kehittämisen edellytykset	Kentän edunvalvontaan liittyvät erityiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset piirteet	Unescon ja Euroopan neuvoston linjaaman kulttuuripolitiikan kantama maailmankuva ja todellisuuskäsitys

Taulukko 4. Johtopäätökset makrotason havainnoista.

asiantuntemuksesta.

Kulttuuripoliittinen keskustelu ja vaikuttamisen uusi kulttuuri

Analyysin kohdistaminen vuoroin laajempiin kokonaisuuksiin, vuoroin pienempiin yksityiskohtiin tukee mahdollisimman tasapainoisen kokonaiskuvan luomista. Tällainen vuorovaikutuksen eri ulottuvuuksilla liikkuminen osoittaa, millainen suhde ihan tavallisilla ja jokapäiväisillä tavoilla ja tottumuksilla on niitä ympäröiviin laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja olosuhteisiin. Analyysin pohjalta vaikuttaa siltä, että tilanteelliseen diskursiiviseen tyylilajiin ja vuorovaikutuksen kulttuuriin vaikuttaa erityisesti kolme tekijää. Työryhmän yhteinen ääneen lausuttu tehtävä, tunnistaa kentän eri toimijoille yhteiset tavoitteet, toiveet ja tarpeet suuntaa odotetusti aineiston keskustelua. Toisaalta keskustelussa tilanteellisesti syntyvä yhteisymmärrys ja puhunta näyttäytyvät monin tavoin tiettyyn aikaan, paikkaan ja yhteyteen sidonnaisina. Lisäksi keskustelua voidaan tulkita pyrkimyksenä tuoda laajempaan poliittiseen keskusteluun mukaan uusia ääniä, kieliä ja tarinoita.

Kaikesta päätellen työryhmä pyrkii tuottamaan mahdollisimman relevanttia ja huolellisesti taustoitettua vaikuttamispuhetta, jonka perusteluina hyödynnetään pääosin tutkimustietoa, kentän arjessa tehtyjä havaintoja ja ajankohtaisia politiikkakehystyksiä. Keskeinen tutkimustulos on kuva kentän sosiaalisesta rakenteesta. Etujärjestöjen kulta-aikana perustetuilla ja valtionosuuslaitoksia edustavilla edunvalvojilla on varsin vakaa asema esimerkiksi sektoriministeriön keskeisinä sidosryhminä. Uudemmissa, taiteen vapaalle kentälle sijoituvia taiteenlajeja tai toisaalta markkinaehtoisemmin toimivia aloja edustavilla taustaorganisaatioilla on ymmärrettävästä vähemmän samaa pääomaa. Asetelma on kehittynyt ajan mittaan tiettyjen historiallisten, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen kehityskulkujen myötä nykyiseen muotoonsa. Siten toimialojen ja taiteenlajien keskinäisen hierarkian kuvaus paljastaa jotain

myös laajemmin yhteiskunnassa vaikuttavasta sosiaalisesta rakenteesta ja sille ominaisista epäsymmetrisistä valta-asetelmista.

Erityisen kiinnostavaa on havaita, että juuri vuorovaikutuksen mikrososiologiset havainnot toimivat vihjeinä tutkimuksen keskeisiin makrososiologisiin havaintoihin. Tutkimuksen perusteella hyvin hienovaraiset sävyt ja yksittäiset sanavalinnat tuovat viestiin laajemman kontekstinsa sekä siihen liittyviä mielikuvia ja konnotaatioita. Esimerkiksi työryhmän jakamat sarkastiset havainnot ajankohtaisista politiikkatavoitteista ja niiden vakiintuneista kehyksistä kielivät kulttuuripoliittikan asemasta laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa.

Samaan aikaan jokainen keskustelun puheenvuoro käytetään myös tietystä roolista käsin, tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Taiteen ja kulttuurin kentän toimijoiden yhteiskunnallisista asemista muodostuu hyvästä yhteishengestä huolimatta selkeä valtarakenne, sosiaalinen rakenne ja hierarkia, joka juontaa tietynlaiseen kansalliseen kulttuuripoliittikkaan ja hallinnon kulttuuriin, tietynlaiseen rahoituspohjaan, vakiintuneisiin rahoituksen kanaviin, instrumentteihin ja kriteereihin. Tältä pohjalta tutkimuksen kohteena oleva keskustelu voisi noudatella toisenlaistakin sävyä ja rakennetta. Esimerkiksi siten, että selkeintä yhteiskunnallista painoarvoa nauttivien alojen asiantuntijat dominoisivat keskustelua, marginaalisempien alojen edustajien jäädessä taka-alalle. Onkin kiinnostavaa nähdä, miten työryhmä toimii epäsymmetrisen yhteiskunnallisen asetelman tuoman lähtökohdan kanssa. Tulkintani mukaan työryhmä kääntää potentiaalisen haasteen määrätietoisesti yhteiseksi voimavarakseen.

Konsensusta ei silti haeta yhteisen tilannekuvan moniäänisyyden kustannuksella, vaan esimerkiksi työryhmän teemaa sosiaalista keskeytyttä tarkastellaan keskustelun aikana aidosti erilaisista näkökulmista. Vaikuttaa siltä, että aidosti jaetun tilannekuvan tuottamiselle jää enemmän tilaa juuri siksi, että tilanteellinen valtakamppailu onnistutaan pitämään minimissään. Syvällisempää yhteisymmärrystä tuotetaan asettumalla toisen asemaan, eläytymällä

toisen tilanteeseen ja pyrkimällä ymmärtää tuosta kokemuksesta muodostuvaa tapaa tarkastella jaettua todellisuutta ja yhteisiä olosuhteita.

Tutkimuksen kontribuutio

Jaettu yhteiskunnallinen todellisuus koostuu eri tekijöiden, lähtökohtien, arvojen, politiikkatavoitteiden ja tilannekuvien rinnakkaisesta vaikuttamisesta. Siitä, miten ajankohtaisia kulttuuripoliittista keskustelua tulkitaan ja millaisia diskursiivisia käytäntöjä, retorisia perinteitä tai kulttuurisia odotuksia keskusteluun ketjuuntuu, on tutkimuksen perusteella mahdollista tuottaa varsin kiinnostavaa tietoa yhdistelemällä erilaisia analyysimenetelmiä. Luhmannin teoria vuorovaikutuksen ketjuista kuvaa varsin osuvasti sitä, miten diskursiivisen toiminnan kiinnittyminen edeltäviin puheenvuoroihin ja teksteihin myös määrittää tulevia puheenvuoroja ja tekstejä.

Kriittinen diskurssianalyysi vaikuttaa pätevältä välineeltä paitsi erilaisten diskursiivisten kerrosten myös moninaisten vuorovaikutuksen ketjujen tarkastelemiseen. Tutkimuksen perusteella se soveltuu hyvin käytettäväksi yhdessä erilaisten tieteellisten lähestymistapojen ja asetelmien kanssa. Tutkimustulosten perusteella

vaikuttaa siltä, että politiikan – erityisesti kulttuuripoliitiikan – tutkimus voisi tulevaisuudessa hyötyä virallisen politiikan laajapohjaisessa valmistelussa tai julkishallinnon osallistavassa kehittämisesä piilevän politiikan tutkimuksesta.

Nykyiset poliittiset yhteisöt koostuvat moninaisista elämäntyyleistä ja viitekehyksistä, ja uusista versioita vanhoista luokkastatuksista. Siten diskursiivisen vallankäytön ymmärtäminen edellyttää tulevaisuudessa yhä moninaisempien kulttuuristen tekijöiden, lähtökohtien, kokemusten ja arvojen, mielikuvien, politiikkatavoitteiden sekä tilannekuvien hahmottamista. Vallitsevan ajattelun mukaisesti laajojen kollektiivisten kysymysten ratkomisen yhdessä edellyttää aidosti mukaan ottavan ja moniäänisen poliittisen kulttuurin rakentamista. Jos poliittisen päätöksenteon prosessit ja rakenteet muuttuvat tulevina vuosikymmeninä inklusiivisemmiksi, politiikan tutkimuksen fokusta olisi syytä suunnata virallisten päätöksenteon prosessien kehittämisen ja politiikkatoimien vaikutusten arvioinnin ohella myös laajempaan kamppailuun tai neuvotteluun yhteisistä merkityksistä. Kulttuuripoliitiikan tutkimuksen parissa tulisi jatkossa tutkia enemmän myös sitä, millaisesta politiikasta ja vallankäytöstä laajempi kulttuuripoliittinen keskustelu koostuu.

Kirjallisuus

- Alvesson, M. & Kärreman, D. (2000). Varieties of Discourse: on the Study of Organizations Through Discourse Analysis. *Human Relations*, 53, 1125–1151. DOI: [10.1177/0018726700539002](https://doi.org/10.1177/0018726700539002)
- Bloome, D. & Golden, C. (1982). Literacy Learning, Classroom Processes, and Race: A Microanalytic Study of Two Desegregated Classrooms. *Journal of Black Studies*, 13:2. 207–226. DOI: [10.1177/002193478201300205](https://doi.org/10.1177/002193478201300205)
- Briggs, C. L. (1998). Notes on a “confession”: On the construction of gender, sexuality, and violence in an infanticide case. *Pragmatics*, 7 (4), 519–546. DOI: [10.1075/prag.7.4.04bri](https://doi.org/10.1075/prag.7.4.04bri)
- Cooren, F. & Seidl, D. (2020). Niklas Luhmann’s radical communication approach and its implications for research on organizational communication. *The Academy of Management Review*, 45 (2), 479–497. DOI: [10.5465/amr.2018.0176](https://doi.org/10.5465/amr.2018.0176)
- Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary Critical Discourse Analysis: A Plea for Diversity. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 95–118). Sage Publications. DOI: [10.4135/9780857028020.n5](https://doi.org/10.4135/9780857028020.n5)
- ETV, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta (2020). *Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/jul->

-
- [kaisut/Documents/tuvj_1+2020.pdf](#)
- Goffman, E. (1986). *Frame analysis: an essay on the organization of experience* (Uusintapainos). Northeastern University Press. (Alkuperäisteos julkaistu 1974)
- Goffman, E. (2012). *Vuorovaikutuksen sosiologia* (suom. K. Koskinen). Vastapaino. (Alkuperäiset artikkelit ilmestyneet eri julkaisuissa vuosina 1955–1982)
- Jakonen, O., Luonila, M., Renko, V. & Kanerva, A. (2020). Katsaus koronan vaikutuksista taiteen ja kulttuurin alojen toimintaedellytyksiin ja kulttuuripolitiikkaan Suomessa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2020*, 5 (1), 50–59. DOI: [10.17409/kpt.100430](#)
- Jakonen, O. & Sokka, S. (2021). ”Meillä ei ole politiikkaa valtionavustuksissa!” Virkakunnan valta kulttuurihallinnon valtionavustujärjestelmässä. *Politiikka*, 63 (3), 285–310. DOI: [10.37452/politiikka.101896](#)
- Johnstone, Keith (1979). *Impro: Improvisation and the Theatre*. London: Faber and Faber.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54–97). Vastapaino.
- Kakkuri-Knuuttila, M.-L. (2015). Retoriikka. Teoksessa M.-L. Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* (s. 233–272). Gaudeamus.
- Kraatari, Eliza (2017). *Suosituksista dialogisiin käytäntöihin: kulttuuritoiminta politiikkadokumenteissa ja asiantuntijoiden tulkinnoissa*. Jyväskylän yliopisto, YFI-julkaisuja – YFI Publications 3.
- Luhmann, N. (2013). *Introduction to systems theory*. Cambridge Polity Press.
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020). *Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:16. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162070/OKM_2020_16.pdf
- Routarinne, Simo (2007). *Valta ja vuorovaikutus. Statusilmaisun perusteet*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ruusuvirta, M. & Saukkonen, P. (2015). Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori. Teoksessa R. Mitchell, A. Kangas & I. Heiskanen (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö* (s. 354–374). Tietosanoma.
- Saukkonen, P. (2014). *Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripolitiikan viimeaikainen kehitys*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.
- Sitra (2017). *#KulttuuriVOS Teesit ja rahoituksen periaatteet. Esittävien taiteiden ja museoiden rahoitusjärjestelmän uudistustyön ensimmäinen vaihe*. Helsinki: Sitran julkaisut. https://www.sitra.fi/app/uploads/2017/02/KulttuuriVOS_teesit_ja_rahoituksen_periaatteet-2.pdf
- Suoninen, E. (1999). Vuorovaikutuksen mikromaijeman analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 101–125). Vastapaino.
- Stevanovic, M. (2016). *Prosodia*. Teoksessa M. Stevanovic, C. Lindholm & I. Arminen (toim.), *Keskusteluanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* (s. 81–95). Tamper: Vastapaino.
- Valtioneuvosto (2020a). *Koronapandemian vaikutukset kulttuurialalla. Raportti kyselyn vastauksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-902-8>
- Wirén, M., Westerholm, T. & Liikamaa, A. (2020). *Tapahtumateollisuuden toimialatutkimus 2020*.
- Wodak, Ruth (2001). *The Discourse-Historical Approach*. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 63–94). Sage Publications.
- Yenbou, S. & Sánchez Amor, N. (2022). *Parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan mietintö Euroopan uuden kulttuuriohjelman ja kansainvälisiä kulttuurisuhteita koskevan EU:n strategian täytäntöönpanosta* (2022/2047(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-g-2022-0279_FI.html
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford University Press.
-

Loppuviitteet

1. Tammisto, Hanna (2021). ”Se on nimittäin just näin!” Analyysi siitä, kuinka kulttuurin ja taiteen kentän vaikuttamispuhetta luodaan ja kehystetään keskustelevalle valmistelussa. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/29279>
2. Taiteenlajeja ovat esimerkiksi performansitaide ja sarjakuva, toimialoja taas esimerkiksi kirjastotoimi ja tapahtumateollisuus.
3. <https://suomenteatterit.fi>
4. <https://www.teme.fi/fi/>
5. <https://www.sinfoniaorkesterit.fi>
6. <https://www.muusikkojenliitto.fi>
7. <https://www.teme.fi/fi/stst/ststn-toiminta-ja-jasenyys/>
8. <https://www.zodiak.fi/fi>
9. <https://cirko.fi>
10. EUVL (2012/C 326/02); SEUT (2016/C 202/01); EUVL (2015/C 172/04); Suomen perustuslaki (731/1999); Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaatamisesta (6/1976); Valtioneuvoston asetus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen voimaansaatamisesta (47/2013).

Abstract in English

The Layers of Cultural Policy Debate and Chains of Influence

The three-level analysis deconstructs the local and historical layers that can be separated from the cultural policy debate, the use of power as different speeches and the framing of current policy objectives. Empirical material is a recording of the discussion of a working group of experts in arts and culture. The discussion is about how social sustainability is could be understood as a cultural policy goal. The aim is to describe how a common situational picture and consensus are created in the interaction. The cultural policy debate between actors in the arts and culture is a particularly interesting research topic at a time when the operating environment and everyday structures of a diverse sector, the priorities of lobbying and the criteria for public funding are undergoing an active chan-

ge and are the subject of a multi-voiced political struggle. The analysis is divided into an analysis of the situational dynamics of interaction and the speeches of the members of the working group; an analysis of individual expressions and their rhetorical functions; and an analysis of the broader cultural policy debate framing the discussion, the everyday reality and circumstances of different art forms and domains. The result is a description of the long chains formed by sectoral discourses, different types of knowledge and rhetorical traditions to which the speeches of the members of the working group are attached to.

Keywords: cultural policy debate, critical discourse analysis, interaction order, chains of communication

Kirjoittaja

Hanna Tammisto, maisteriopiskelija,
Itä-Suomen yliopisto

Tuulia Hongisto

KULTTUURIN HYVINVOINTIVAIKUTUKSET JA KULTTUURINEN PÄÄOMA OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN KULTTUURIPOLITIIKAN STRATEGIASSA 2025

Tiivistelmä

Kulttuuripolitiikka on osa yhteiskuntapolitiikkaa, jolla vaikutetaan yksilöiden ja ryhmien elämään. Kulttuurin monimuotoisuus rikastuttaa jokapäiväistä elämäämme monin tavoin ja luovuus tukee avoimien, monimuotoisten ja inklusivisten yhteiskuntien rakentumista.

Tässä katsauksessa käsittelen Opetus- ja kulttuuriministeriön Kulttuuripolitiikan strategian 2025 tuottamaa kuvaa kulttuurista siitä näkökulmasta, miten kulttuurin ja kulttuuripolitiikan olemassaoloa perustellaan ja kenestä puhutaan kulttuurin ja kulttuuripolitiikan käyttäjinä ja kohteina.

Katsauksen päätulokset kiteytyvät kahden teeman ympärille. Kulttuuripolitiikan strategiassa hegemonisen puhetavan kulttuurin merkityksestä saavuttavat rikkauden ja menestyksen puhetavat. Kulttuuri näyttäytyy välineenä taloudelliselle vaurastumiselle ja yksilön ja yhteiskunnan menestymiselle. Toisena merkittävänä teemana ilmenee, että vaikka kulttuuripolitiikan strategiassa puhutaan paljon osallisuudesta, saatavuudesta, saavutettavuudesta ja tasa-arvosta, nämä teemat kohtaavat strategiassa ristiriitaisia näkökulmia.

Katsauksen tavoitteena on nostaa kulttuuripoliittiseen keskusteluun kulttuurin yhdenvertainen saatavuus ja saavutettavuus, tiedostaen kulttuurin hyvinvointivaikutukset sekä kulttuurin vaikutus yksilön ja ryhmien pääomaan ja yhteiskunnalliseen asemaan.

Avainsanat: kulttuuri, hyvinvointi, kulttuuripolitiikka, tasa-arvo, kulttuurinen pääoma

Kulttuuri, hyvinvointi ja kulttuuripolitiikka

Pohjoismainen universalistinen hyvinvointivaltiomalli pitää sisällään ajatuksen, jossa jokaisella yksilöllä tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvään elämään (Halmetoja, 2016, s. 120–121). Kulttuuripolitiikka on osa yhteiskuntapolitiikkaa, joka pyrkii vastaamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin (Häyrynen, 2006, s. 11). Kulttuuripolitiikka ei näin ollen voi olla irrallinen yleisistä poliittisista tavoitteista. Myös kulttuuripolitiikassa tulee huomioida pohjois-

mainen arvonäkökulma hyvinvoinnin yhdenvertaisesta tavoitteesta. Taiteen ja kulttuurin tasa-arvoista saavutettavuutta pidetäänkin pohjoismaissa sosiaalisena oikeutena (Sokka & Jo-hannisson, 2022).

Hyvinvointi ja mahdollisuus hyvään elämään eivät kuitenkaan ole yhtäläisesti mahdollisia kaikille kansalaisille. Terveiden ja hyvinvoinnin osalta eriarvoisuus on maassamme huomattavaa. Sosioekonomisten hyvinvoinnin ja terveyden erojen lisäksi on kasvamassa muun muassa asuinalueen, etnisen taustan, asumismuodon ja sukukupuolen mukaisia hyvinvoin-

tieroja. (Kestilä & Karvonen, 2019, s. 13–14.) Kulttuurilla on moninaisia vaikutuksia yksilön elämään hyvinvointia tuottavana elementtinä. Yhteiskunnassa vallitseva eriarvoisuus heijastuu suoraan kulttuurisiin käytäntöihin, ja kulttuuriset käytännöt puolestaan tuottavat ja uusintavat eriarvoisuutta. (Purhonen ym., 2014, s. 11–12.)

Tämä katsaus perustuu 2023 valmistuneeseen pro graduun¹, jossa käsittelen Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian 2025 tuottamaa kuvaa kulttuurista. Opetus- ja kulttuuriministeriö toimeenpanee ja valmistelelee suomalaista kulttuuripolitiikkaa osana valtioneuvoston kokonaisuutta, ja strategia on virkamiesnäkemys kulttuuripolitiikan suunnasta.

Tutkimuskysymykseni pro graduussa ovat: 1. Millaista kuvaa opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025 tuotetaan kulttuurin roolista ja tärkeydestä yhteiskunnassa? ja 2. Miten samaisessa strategiassa määritellään kulttuuripolitiikan toimenpiteiden kohteet eli ne, joille kulttuuria suunnataan? Tulokulma kulttuurin monimuotoiseen olemukseen muotoutuu kulttuurin hyvinvointivaikutusten ja kulttuurisen pääoman teorian kautta.

Kulttuuri on käsitteenä moniulotteinen. Kulttuurin voidaan esimerkiksi ajatella olevan jotain, johon kansalaiset on sivistettävä. Toisaalta kulttuuri voi merkityksellistyä tarpeen mukaan esimerkiksi talouden edistäjänä tai hyvinvoinnin tuottajana. (Häyrynen, 2006, s. 105–106.) Taiteen ja kulttuurin vaikutuksista yksilön hyvinvointiin on tehty useita tutkimuksia ympäri maailmaa. Taiteen avulla voidaan ennaltaehkäistä ja hoitaa sairauksia sekä edistää terveyttä. Eri tavoin eri puolilla maailmaa toteutetuista tutkimuksista voidaan nähdä, että taide vaikuttaa sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen. (WHO, 2019, s. 2, 7.)

Viimeisen vuosikymmenen aikana taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on alettu puhumaan ”kulttuurihyvinvointina”. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen jaettua kokemusta siitä, kuinka taide ja kulttuuri lisäävät hyvinvointia tai ovat osa sitä. Myös kulttuurihyvinvointiala on kehittynyt vauhdilla ja kulttuurihyvinvoinnista on tullut

oma osa-alue kulttuuripolitiikassa. (Laitinen, Jakonen, Lahtinen & Lilja-Viherlampi, 2020.)

Kulttuuripalveluiden ja -tuotteiden saavutettavuus ja saatavuus ovat merkittäviä näkökulmia pohdittaessa, kuinka tasa-arvoiset mahdollisuudet kulttuurin kuluttamiseen on ja ketkä hyötyvät kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Kunnat ovat merkittävä toimija suomalaisessa kulttuuripolitiikassa ihmisiä lähellä olevan, omaehtoisen ja saavutettavan kulttuurin mahdollistamisessa. Kuntien kulttuuritoimintaa on arvioitu vuodesta 2015 lähtien osana Aluehallintovirastojen peruspalveluiden arviointia. Vuosien 2017, 2019 ja 2021 kulttuuritoiminnan arvioinneissa toistuu kuva kuntien kulttuuripalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden vaihtelusta alueittain. Kaupunkimaisissa kunnissa resurssit ovat maaseutua paremmat ja kuntien päätöksenteossa saavutettavuutta huomioidaan vaihtelevasti. Osallistumismahdollisuudet kulttuuritoimintoihin eri väestöryhmissä ovat vaihtelevia. (AVI/Peruspalveluiden arviointi, 2017, 2019, 2021.) Kuntien kulttuuritoiminnan nykytila ja kehittämistarpeet 2020 -tutkimuksen mukaan kulttuuripalveluissa on suuria paikallisia ja alueellisia eroja. Tarjonta on painottunut kaupunkimaisiin kuntiin ja niiden keskustoihin. (Ruusuvirta, Renko & Luonila, 2020, s. 2.)

Kulttuurinen pääoma ja kulttuuripolitiikka

Kulttuurisen pääoman teorian kehittäjänä pidetään ranskalaista Pierre Bourdieuta, jonka mukaan kulttuurinen maku ja kulutus määrittävät, ilmentävät ja uusintavat yksilön ja ryhmien yhteiskunnallista luokka-asemaa. Kulttuurinen pääoma on yksilön ei-materiaalisia tietoja ja taitoja sekä kulttuurista osaamista, joka on tarvittaessa vaihdettavissa toisiin pääoman lajeihin. Bourdieun tieteellinen tutkimus osoittaa, että kulttuuriset käytännöt ovat koulutuksen ja kasvatuksen tuotteita. Kulttuurinen maku ja kulttuurin kulutus ovat läheisesti yhteydessä sosiaaliseen taustaan ja koulutustasoon. Sosiaalisesti tunnistettu taiteen hierarkia vastaa sosiaalista hierarkiaa kuluttamisessa ja yhteiskunnallinen luokka-asema vastaa makua kuluttamisessa.

(Bourdieu, 1984.)

Bourdieu'n teoria on kiinnostanut useita tutkijoita ja erottautumisen teoria on muotoutunut ja laajentunut vähitellen käsittämään koko yhteiskuntaa, jossa ilmenevät erilaiset ryhmät asenteineen, elämäntyyleineen, makuineen ja kulttuureineen. Ylemmät yhteiskuntaluokat pyrkivät sulkemaan alemmat luokat ulkopuolelle erottautuakseen näin muista luokista. (Prieur & Savage, 2013, s. 247–248.)

Aiempi teoreettinen katsaus kulttuuriseen pääomaan on jossain määrin myös ristiriitaista. Osa tutkijoista näkee kulttuurisen pääoman teorian toimivan selkeästi edelleen 2000-luvulla (esim. Purhonen ym., 2014), mutta osa taas kyseenalaistaa koko kulttuurisen pääoman käsitteen hieman vanhentuneena (esim. Lahire 2003, Upright 2004, Prieur 2013, Savage 2013). Upright (2004, s. 129) perustaa kritiikkinsä sille ajatukselle, ettei Bourdieu ole huomionnut tarpeeksi sosiaalisten suhteiden vaikutusta kulttuuriin tapoihin. Lahire (2003, s. 329) taas näkee maun muuttuvana yksilöllisenä ominaisuutena. Yhteistä näille tutkimuksille on kuitenkin se, että ihmiset pyrkivät tavalla tai toisella erottautumaan kulttuurisen maun kautta. Ilmentymismuodot ovat länsimaisissa yhteiskunnissa muuttuneet, mutta perusajatus kulttuurisen maun merkityksestä ilmenee vahvasti.

Semi Purhosen ja kumppaneiden (2014) tutkimus ”Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen” valottaa 2000-luvun suomalaisia elämäntyyliä ja kulttuurista makua. Tämä tutkimus on ensimmäinen Bourdieu'n teoriaan pohjaava systemaattinen tutkimus suomalaisesta yhteiskunnasta kulttuurisen pääoman ja erottautumisen näkökulmasta. Bourdieu'n yli 40 vuotta vanhat havainnot hyvin hierarkkisesta luokkayhteiskunnasta näyttävät pitävän pitkälti pintansa myös Suomen kaltaisessa koulutuksen tasa-arvon mallimaassa.

Purhosen ym. (2014) empiirinen tutkimus tarkastelee monia eri kulttuurin alueita, kuten musiikkia, elokuvia, kirjallisuutta, kuvataidetta, urheilua, syömistä, televisiota, pukeutumista ja kodin sisustusta. Tutkimuksen päätuloksista nähdään, että kulttuurinen maku ja kulttuurin

kuluttaminen ovat selkeästi sosiaalisesti eriytyneitä ja jakoerot ovat pääosin samanlaisia eri kulttuurialueilla. Yksilön sosiaalinen asema, ikä, sukupuoli, pääoma ja erityisesti koulutustaso vaikuttavat kulttuuriseen osallistumiseen, tietämykseen ja makuun. (emt., s. 207.)

Kulttuuripolitiikan tarkastelu kulttuurisen pääoman viitekehyydessä mahdollistaa kulttuurisen sääntelyn merkityksen tarkastelun luokkaerojen näkökulmasta. Kulttuuripolitiikka vaikuttaa siihen, millaiseksi määrittyvät ”hyvän kulttuurin” ja ”huonon kulttuurin” normit ja millaiseksi muodostuu kulttuurinen tarvehierarkia. (Häyrynen, 2006, s. 66.) Poliittisilla päätöksillä ja linjauksilla voidaan joko vahvistaa sosiaaliluokkien eriytymistä, tai vaihtoehtoisesti jopa lieventää yhteiskunnallista luokkaerottelua. Luomalla monipuolisia mahdollisuuksia kulttuurin kokemiseen ja kuluttamiseen vahvistamme yksilön ja ryhmien hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa. On myös todettu, että inklusiiviselle ja alhaalta-ylös suuntautuvalla kulttuuripolitiikalla on nykypäivänä suuri tarve (Petrić ym., 2023).

Kulttuuripolitiikan strategia tutkimuskohteena

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025² on opetus- ja kulttuuriministeriön virkamiestyönä vuonna 2017 valmisteltu näkemys kulttuuripolitiikan pitkän aikavälin suunnasta ja tavoitteista. Kulttuurikentän toimijoille järjestettiin strategiasta lausuntokierros. Kulttuuripolitiikan strategia on päivitys vuonna 2009 luotuun vastaavaan strategiaan ja se kuvaa valtion tehtäviä kulttuuripolitiikassa. Siinä arvioidaan kulttuurialan nykytilaa, toimintaympäristön muutoksia, sekä linjataan kulttuuripolitiikan suuntaa tulevalle.

Kulttuuripolitiikan strategia luo suuntaviivat poliittiseen päätöksentekoon, jota kulloinenkin hallitus toteuttaa omalla tavallaan. Strategian sanotaan olevan avara ja ylittävän yhden hallituksen ohjelman. Strategia on myös merkittävä asiakirja kulttuurialan toimijoille. Strategiasta saadaan tietoa ministeriön pidemmän aikavälin

ajattelusta ja näin ollen se antaa kulttuurikentän toimijoille suuntaviivat. (OKM strategia, 2017, s. 5.)

Strategia ohjaa toiminnan tapoja esimerkiksi velvoittamalla, oikeuttamalla tai mahdollistamalla. Strategia sisältää myös poliittista kamppailua siitä, minkälaisia painotuksia se sisältää ja missä järjestyksessä asiat tuodaan ilmi. (Sorsa, Pälli, Vaara & Peltola, 2010, s. 5–6.) Metodinen tulokulma aineistoon on sosiaalinen konstruktionismi, jossa kieli rakentaa todellisuutta ja tutkittava todellisuus rakentuu sosiaalisessa toiminnassa (Berger & Luckmann, 1994, s. 30–32). Aineistoa käsitellen diskurssianalyttisellä otteella, jossa diskurssit ovat rinnakkaisia sekä keskenään kilpailevia merkityssystemejä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 36). Sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin ytimessä on ajatus siitä, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli on osa vuorovaikutusta. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 22.)

Millaista kuvaa opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025 tuotetaan kulttuurin roolista ja tärkeydestä yhteiskunnassa?

Ensimmäisen tutkimusongelman analyysi muotoutui neljän eri puhettavan ympärille. Näitä olivat 1. rikkauden ja talouden puhetapa, 2. sivistyksen, kehityksen ja menestyksen puhetapa, 3. sosiaalisten vaikutusten puhetapa sekä 4. osallisuuden, oikeuksien ja demokratian puhetapa. Näistä neljästä puhettavasta hegemonisen aseman saavuttivat rikkauden ja talouden puhetapa sekä sivistyksen, kehityksen ja menestyksen puhetapa.

Ensimmäisen tutkimusongelman osalta päätulokseksi nousi kulttuurin ja kulttuuripolitiikan näkyminen strategiassa vahvasti rikkauspuheen ja menestyspuheen kautta. Kulttuurin suurin merkitys paikantuu rikkauteen, talouteen, kehitykseen ja sivistykseen saavuttaen näin hegemonisen aseman suhteessa muihin diskurssihin. Hegemonisen diskurssin osalta kiinnitetään huomio siihen, kuinka laajalti

tämä tietty diskurssi toistuu. Toinen näkökulma hegemonisen diskurssin tunnistamiseen on se, kuinka vaihtoehdottomana ja itsestään selvänä jokin diskurssi ilmenee, vaikka se ei toistuisikaan niin usein. (Jokinen & Juhila, 2016, s. 80.) Nämä hegemoniset teemat toistuvat strategia-puheessa usein ja niiden painoarvo on tekstissä huomattava.

Talouden osalta luova työ ja tuotanto on strategian kolmesta päätavoitteesta ensimmäinen ja koko strategia aloitetaan sanoilla ”kulttuuri on ihmiskunnan rikkautta” (OKM strategia, 2017, s. 3). Kulttuurin merkitys voitaisiin paikantaa muun muassa taiteen itseisarvoon, alueellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden ehkäisyyn ja muun yhteiskunnan tarpeisiin. Onkin merkityksellistä miettiä, kenen näkökulmasta tai mistä näkökulmasta tämä kulttuurinen tarve tuodaan esiin. (Häyrynen, 2006, s. 16.) Kulttuurin merkitys paikantuu tässä strategiassa ehkä vahvimmin juuri muun yhteiskunnan tarpeisiin, kuten taloudelliseen vaurastumiseen ja menestymiseen. Kulttuuri voikin merkityksellistyä juuri talouden edistäjänä ja kansalaisten sivistäjänä sen sijaan, että se paikantuisi hyvinvoinnin tuottamiseen (emt., s. 105–106.).

Viime vuosikymmeninä pohjoismainen kulttuuripolitiikka on siirtänyt painopistettään koulutuksesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista taloudellisen kasvun suuntaan (Sokka & Johannisson, 2022). Kulttuuri paikantuu strategiasa rikkauspuheeseen ja menestyspuheeseen ja näin ollen muun yhteiskunnan tarpeisiin. Vaikka rikkauspuheen ja menestyspuheen lisäksi aineistosta nousivat sosiaalisten vaikutusten ja osallisuuden puhettavat, ne jäivät alisteiseksi hegemonisille puhettavoille. Ja vaikka kulttuurin hyvinvointivaikutukset tunnustetaan strategiasa, eivät ne ulotu strategian tavoitteiksi ja jäävät lähes huomiotta myös lähivuosien kehittämistoimenpiteissä.

Miten kulttuuripolitiikan strategiassa määritellään kulttuuripolitiikan toimenpiteiden kohteet eli ne, joille kulttuuria suunnataan?

Toisen tutkimusongelman osalta teemat muotoutuivat kuuden diskurssin ympärille. Kolme ensimmäistä diskurssia käsittelevät tekstissä tuotettua kuvaa siitä, kuinka kulttuuri kuuluu kaikille ja kolme jälkimmäistä taas kuvaavat tekstin sisäistä ristiriitaa. Ristiriitaisuuksien puhetavat ikään kuin rajaavat kulttuurin, eikä se enää olekaan kaikille yhtäläisesti suunnattu. Ensimmäiset kolme puhetapaa olivat kulttuuria kaikille -puhetavat: 1. saatavuus, saavutettavuus ja osallisuus -puhetapa, 2. tasa-arvon ja eriarvoistumisen puhetapa sekä 3. yksilöllistymisen ja moninaistumisen puhetapa. Ristiriitaisuuksien puhetapoja taas olivat 4. kustannukset kuriin -puhetapa, 5. kulttuurin harrastaminen ja toimijuus -puhetapa sekä 6. valistunut yleisö -puhetapa.

Toinen päätulos voidaan kiteyttää ajatuksen siitä, että vaikka kulttuuripolitiikan strategiassa puhutaan paljon osallisuudesta, saataavuudesta, saavutettavuudesta, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, nämä teemat kohtaavat varsin ristiriitaisia näkökulmia tekstin sisällä. Kulttuurin halutaan olevan kaikille mahdollista saavuttaa ja kokea. Kuitenkin analyysistä ilmenee kolme mielenkiintoista seikkaa, jotka ovat ristiriidassa yhdenvertaisen kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden kanssa.

Ensinnäkin kustannukset kuriin -puhetavasta käy ilmi, että vaikka kulttuurin halutaan olevan saatavissa ja saavutettavaa, ei sen kustannuksista kuluttajille juurikaan puhuta. Saatavuuden ja saavutettavuuden haasteet paikantuvat lähinnä alueelliseen eriarvoistumiseen kaupunkien ja maaseudun välillä. Strategiasa mainitaan muutama kertaan kirjastojen maksuttomuudesta ja siitä, että kustannusten on hyvä pysyä kurissa kuluttajalle. Muutoin taloudellinen saavutettavuus jää strategiassa paitsoon.

Valtion rahoitus kulttuurille on pysynyt suhteellisen muuttumattomana viimeiset vuosikymmenet (Jakonen, Kurlin Niinaho, Oksanen-Särelä & Sokka, 2021, s. 87). Mikäli valtion rahoituksen painotuksia ei tarkastella saatavuuden, saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta, ei taloudellinen eriarvoisuus tule huomioon otetuksi kulttuuripalveluissa. Talou-

delliseen eriarvoisuuteen kulttuurin kuluttamisessa on kuitenkin kehitetty erilaisia tukimuotoja. Esimerkiksi Kaikukortti pyrkii edistämään kulttuuripalveluiden taloudellista ja sosiaalista saavutettavuutta. Kaikukortin tavoitteena on myös edistää sosiaali-, terveystyö- ja kulttuurialan sekä kuntien ja kuntayhtymien hyvinvointialan välistä yhteistyötä. (Kaikukortti, 2022.)

Kaikilla ihmisillä tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet kulttuuriin, eli jokaisella tulisi olla mahdollisuus käyttää kulttuuripalveluja, osallistua kulttuurin kokemiseen ja tekemiseen sekä kehittää itseään (Lahtinen, Jakonen & Sokka, 2017.) Saatavuus ja yhdenvertaisuus eivät voi toteutua, mikäli kulttuuripolitiikassa ei nosteta esiin epätasa-arvoa taloudellisten mahdollisuuksien osalta sekä yksilötasolla, että kuntien rahoituksessa.

Toisena huomiona ristiriitaisuuksien puhetoivoissa on kulttuurin tekemisen jääminen strategiassa pääosin ammattilaisten tehtäväksi. Kulttuurinen toimijuus paikantuu strategiassa ammattilaisten lisäksi lapsille ja nuorille, joiden osalta strategiassa nostetaan useassa kohtaa esiin kulttuuriharrastusten ja taiteen perusopetuksen merkitystä. Taidetta harrastavien aikuisien toimijuus taas lähes puuttuu strategiasta aiheena, joten osallisuuden tavoite vaikuttaa lähinnä näennäiseltä.

Kulttuurin harrastamisen arvoa ja merkitystä ei aina ole kovin hyvin tunnustettu. Esimerkiksi Lampelan (2023) tutkimuksen mukaan kuvataiteen ammattilaisten ja harrastajien välillä on tunnustettu tiettyä jännitettä ja ammattimaisen taiteen arvoa on haluttu nostaa yhteiskunnassa. Ammattimainen taide on pyritty legitimoimaan oikeaksi taiteeksi ja harrastaminen on haluttu erottaa ammatillisuudesta. (Lampela, 2023.)

Koska kulttuurin kokeminen ja tekeminen vaikuttavat myönteisesti yksilön ja ryhmien hyvinvointiin, tulisi kulttuurin tekijyyttä tarkastella myös tästä näkökulmasta. Jos strategian mukaan kulttuurinen toimijuus ei näyttäytyä kaikille mahdollisena, eivät myöskään kulttuurin hyvinvointivaikutukset jakaudu yhdenvertaisesti.

Kolmantena ristiriitaisuuksien puhetapana ilmenee tämän katsauksen ehkä mielenkiintoi-

sin teema suhteessa teoreettiseen viitekehykseen kulttuurisesta pääomasta. Ristiriitaisuuksien diskurssi ”valistunut yleisö” pitää sisällään havainnon siitä, kuinka strategian mukaan kansalaisista halutaan valistuneita kulttuurin kuluttajia. Lapsia ja nuoria halutaan ohjata kulttuuriharrastusten piiriin, jotta he oppisivat ”ymmärtämään” kulttuuria. Taide- ja kulttuuri-alan opetus ja koulutus kasvattaa kykyä ymmärtää ja vastaanottaa kulttuuria ja taidetta (OKM strategia, 2017, s. 11). Yhdeksi kulttuurin tehtäväksi nähdään kansalaisten sivistäminen. (Häyrynen, 2006, s. 105). Tämä näkökulma tulee esiin strategian puheesta sivistää kansalaisia kuluttamaan ”sitä oikeaa” kulttuuria.

Mitä tämä valistuneisuus siis on? Strategia antaa ymmärtää, että kulttuuria pitäisi jotenkin oppia ymmärtämään ja tavoitteena olisi kulttuurin valistunut yleisö. Tässä olemme vahvasti sen kysymyksen äärellä, kenelle kulttuuri on strategian mukaan suunnattu. Onko kulttuuri suunnattu kaikille, jos se on jotain mitä pitää harjaantua ymmärtämään? Puhuuko strategia toisin sanoen siitä, että kulttuuri on heille, joilla on mahdollisuus sitä oppia ymmärtämään?

Kulttuurinen pääoma on yksilön resurssi, joka koostuu perhetaustasta ja koulutuksesta ja joka ilmenee makuina ja käytäntöinä. Yhdessä taloudellisten resurssien kanssa kulttuurinen pääoma jäsentää yksilön sosiaalista tilaa. Elämäntyyli ja maku ovat yhteydessä sosioekonomiseen asemaan ja näin uusintavat epätasa-arvoa. (Purhonen ym., 2014, s. 18.)

Ei siis ole vähäpätöistä, kenelle kulttuuri on strategiassa suunnattu ja mitä tämä kulttuuri on. Ylemmät yhteiskuntaluokat pyrkivät kulttuurisella maulla ja kulutuksella tekemään eroa alempiin yhteiskuntaluokkiin. Jotta voi ymmärtää taidetta ja kulttuuria, täytyy tietää ja ymmärtää taiteen kieltä. Tällainen ymmärrys taas syntyy kulttuurisen pääoman ja koulutuksen kautta. (Bourdieu, 1984.)

Strategia antaa puheessaan sellaisen käsityksen, että kulttuuri vaatii ymmärrystä, joka taas vaatii sosiaalista ja taloudellista pääomaa. Kulttuurisen pääoman teorian mukaan kulttuurin kuluttamisen tyyli on yhteydessä yhteiskuntaluokkaan ja kulttuurisen pääoman avulla

pyritään erottautumaan erityisesti alemmista yhteiskuntaluokista. Näin ollen kulttuurin kuluttaminen voi lisätä eriarvoisuutta yhteiskunnassa.

Useissa maissa mukaan lukien Pohjoismaat lähestyminen kulttuuripolitiikkaan on jokseenkin elitististä (Vestheim, 2012). Huomionarvoista on myös se, että strategian kirjoittanut virkakunta edustaa oletettavasti keskiluokkaisista väestönosaa ja myös he omaavat tietynlaista kulttuurista pääomaa. Virkakunnan asema heijastuu tekstiin ja strategian puhe osallisuudesta on ainakin osin tämän virkakunnan tuottamaa omaa näkemystä. Esimerkiksi skotlantilaisen David Stevensonin (2019) tutkimuksen mukaan asiantuntijat suhtautuvat ennakkoluuloisesti ihmisiin, jotka eivät heidän mukaansa kuluta kulttuuria. Nämä ihmiset kuitenkin kuluttavat kulttuuria, mutta eivät välttämättä asiantuntijoiden näkemyksen mukaista ”hyvää” kulttuuria.

Kulttuuripolitiikkaa on hyvä tarkastella myös kulttuurisen pääoman viitekehyksessä. Tämä mahdollistaa kulttuurisen sääntelyn merkityksen pohtimisen luokkaerojen näkökulmasta. Käsitteet ”hyvästä” ja ”huonosta” kulttuurista muodostuukin osin kulttuuripolitiikan kautta. (Häyrynen, 2006, s. 66.) Kulttuuripolitiikalla voidaan näin ollen vaikuttaa yhteiskunnassa myös eriarvoistavasti, vaikka se tietoista olisi-kaan.

Lopuksi

Tämän katsauksen päätulokset kiteytyvät kahden teemaan. Ensinnäkin kulttuuripolitiikan strategiassa kulttuurin merkitys paikantuu muun yhteiskunnan tarpeisiin ja erityisesti taluteen ja yhteiskunnan menestymiseen. Toiseksi, kulttuuri suuntautuu strategiassa ”valistuneelle yleisölle”, joka johtaa meidät tarkastelemaan kulttuurisen pääoman teorian teemoja. Kulttuuria tulee strategian mukaan opetella ymmärtämään. Niillä, joilla on mahdollisuus kasvaa kulttuurin ja taiteen ”valistuneeksi” kuluttajiksi, on myös aivan erilainen mahdollisuus hyötyä kulttuurin vaikutuksista niin yhteiskunnallisen aseman kuin hyvinvoinnin suhteen.

Kulttuurin merkitys yksilön yhteiskunnallista asemaa määrittävänä tekijänä vaatii katsomaan kulttuuria ja kulttuuripoliittikka vahvemmin eriarvoisuuden ehkäisyn näkökulmasta. Suomalainen yhteiskunta on halunnut olla pohjoismainen hyvinvointivaltio, jossa jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet hyvään elämään (Halmetoja, 2016, s. 120–121). Tämän ajatuksen siivittämänä kulttuuripoliitikan tulee tunnistaa yhteiskunnallinen vastuu ja edistää omalta osaltaan yhtäläistä mahdollisuutta hyvään elämään.

Kulttuurin ja taiteen toimialan tietoperusta on edelleen jokseenkin vajavaista, vaikka tärkeää tutkimustyötä tehdään jatkuvasti. Tietoa on pyritty saamaan etenkin taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja toiminnan tuloksellisuudesta. (Haanpää, Manu & Siltanen, 2020, s. 9.) Myös kulttuurin osallisuuden ja osallistumiseen on kulttuuripoliitikassa kiinnitetty paljon huomiota. Kulttuurin julkisen tuen kehitys ei kuitenkaan täysin kulje tutkimuksissa ilmenneiden tarpeiden mukaisesti, ja tavoitteiden asettelu sekä ohjaus ja koordinaatio

vaativat vielä kehittämistä. (Virolainen, 2015, s. 91.)

Tällä katsauksella olen halunnut nostaa keskusteluun kulttuurin yhteiskunnalliset vaikutukset, erityisesti sen yksilön asemaa määrittävänä tekijänä. Tutkimusta kulttuuripoliittisen päätöksenteon pohjaksi tarvitaan edelleen. Päätöksenteossa ja poliittisessa ohjauksessa tutkimusta tulisi myös hyödyntää paremmin. Tämän katsauksen myötä toivon kulttuuripoliitikan tutkimuksessa otettavan käsittelyyn kulttuurisen pääoman teorian tuomia näkökulmia. Mikäli kulttuuripoliitikassa ymmärrettäisiin kulttuurin merkitys laajemmin ja perusteellisemmin, politiikan ohjaus saisi näin vahvempaa perustaa ja perusteluja päätöksentekoon. Kulttuuripoliitikan tutkimuksessa voitaisiin tarkastella vielä tarkemmin sitä, miten kulttuuri merkityksellistyy haastaen näin poliittista päätöksentekoa ottamaan kantaa siihen, millä perusteilla kulttuuria ohjataan.

Lähteet

- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suomentanut Vesa Raiskila. Kirjapaino Like. Englanninkielinen alkuteos 1966.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press
- Fancourt, D. & Finn, S. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? *A scoping review. Health evidence network synthesis report 67*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf> (haettu 29.10.2020)
- Haanpää, S., Manu, S. & Siltanen, K. (2020). Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperusta, Nykytila ja kehittämishodotukset. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:13*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-708-6> (haettu 27.8.2023)
- Halmetoja, A., Koistinen, P. & Ojala, S. (2016). *Universalismi sosiaalipoliitikan ideaalina*. Tampere: University Press.
- Häyrynen, S. (2006). *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripoliittikka*. Jyväskylä: Minerva Kustannus
- Jakonen, O., Kurlin Niinaho, A., Oksanen-Säreli, K. & Sokka, S. (2021). Mahdollisesti kulttuuria? Valtion kulttuurirahoitus Suomessa vuonna 2019. *Kulttuuripoliitikan tutkimuskeskus, Cuporen työpapereita 13*. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2021/cuporen_tyopapereita_13_mahdollisesti_kulttuuria.pdf (haettu 17.4.2022)
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Kaikukortti (2022) <https://kaikukortti.fi/lisatieto/kaikukortin-tuki-ja-kehittamispalvelu/> ja <https://kaikukortti.fi> (haettu 24.3.2022)
- Kestilä, L., Karvonen S. & Aalto, A-M. (2019). *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Lahire, B. (2003). From the Habitus to an Individual Heritage of Dispositions. Towards a Sociology at the Level of the Individual. *Poetics* 31, 329–355.
- Laitinen, L., Jakonen, O., Lahtinen, E. & Lilja-Viherlampi, L-M. (2020) From grass-roots activities to national policies – the state of arts and health in Finland. *Arts & Health. An International Journal for Research, Policy and Practice*. Volume 14, 2022 - Issue 1. <https://doi.org/10.1080/17533015.2020.1827275> (haettu 3.9.2023)
- Lahtinen, E., Sokka, S. & Jakonen, O. (2017) Yhdenvertainen kulttuuri! Selvitys vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen myönnettävistä valtionavustuksista. *Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen verkkojulkaisu* 41. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2017/cupore_yhdenvertainen_kulttuuri.pdf (haettu 8.1.2022)
- Lampela, K. (2023). Ammattitaiteilijan ja harrastajataiteilijan välinen ero Suomen kuvataidekentällä 1960–1980-luvuilla. *Kulttuurintutkimus*, 40(1), 20–37. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/119509> (haettu 26.9.2023)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 (2017). *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20*. Lönnberg Print & Promo.
- Petrić, M. (toim.), Astor, A., Ben David, G., Bonnet, P., Cvetičanin, P., Fritsch, L., Hazut Yanuka, Y., Heikkilä, R., Holla, S., Janssen, S., Karels, A., Kisić, V., López-Sintas, J., Myrczik, E., Nørgaard Kristensen, N., Page Pereira, L., Peters, J., Petrović, V., Rössel, J., ... Yodovich, N. (2023). *European inventory of societal values of culture as a basis for inclusive cultural policies in the globalizing world*. <https://inventculture.eu/wp-content/uploads/2023/03/D7.1-INVENT-Report-Casestudies.pdf> (haettu 3.9.2023)
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Prieur, A. & Savage, M. (2013). *Emerging Forms of Cultural Capital*. *European Societies*, 15:2, 246–267. Routledge Taylor & Francis Group.
- Purhonen, S., Gronow, J., Heikkilä, R., Kahma, N., Rahkonen, K. & Toikka, A. (2014). *Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus.
- Ruusuvirta, M. & Renko, V. (2017). Peruspalveluiden arviointi. *Aluehallintovirasto*.
- Ruusuvirta, M. & Renko, V. (2019). Peruspalveluiden arviointi. *Aluehallintovirasto*.
- Ruusuvirta, M. & Renko, V. (2021). Peruspalveluiden arviointi. *Aluehallintovirasto*. <https://avi.fi/documents/25266232/109992716/Julkaistu-142+Kulttuuripalvelut.pdf/016cf3dd-0427-26c4-de42-2b2dageegff9/Julkaistu-142+Kulttuuripalvelut.pdf/Julkaistu-142+Kulttuuripalvelut.pdf?t=1661949570134> (haettu 17.10.2022)
- Ruusuvirta, M., Renko, V. & Luonila, M. (2020). Kuntien kulttuuritoiminnan nykytila ja kehittämistarpeet. *Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, Cuporen työpapereita* 12. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tyopaperit/kuntien_kulttuuritoiminnan_nykytila_ja_kehittamistarpeet.pdf (haettu 8.1.2022)
- Sokka, S. & Johannisson, J. (2022). Introduction: Cultural Policy as a Balancing Act. Teoksessa S. Sokka (edit.), O. K. Berge, T. Bille, J. Johannisson, E. Kaaber, K. Lindqvist & P. Lundgren. *Cultural policy in the Nordic welfare states: aims and functions of public funding for culture*. <https://pub.norden.org/nordiskulturfakta2022-01/#92287> (haettu 3.9.2023)
- Sorsa, V., Pälli, P., Vaara, E. & Peltola, K. (2010). Strategia mahdollisuutena ja rajoitteena kuntaorganisaatioissa. Kielestä, kommunikaatiosta ja vallasta. *Hanken School of Economics, research reports* 70.
- Stevenson, D. (2019). The cultural non-participant: Critical logics and discursive subject identities. *Arts and the Market*, 9 (1), pp. 50–64. <https://doi.org/10.1108/AAM-01-2019-0002> (haettu 8.9.2023)
- Upright, G. B. (2004). Social Capital and Cultural Participation: Spousal Influences on Attendance at Arts Events. *Poetics* 32, 129–143.
- Vestheim, G. (2012). Cultural policy-making: negotiations in an overlapping zone between culture, politics and money. *International Journal of Cultural Policy*, 18:5, 530–544. <https://doi.org/10.1080/10286632.2012.708862> (haettu 26.9.2023)
- Virolainen, J. (2015). Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset, Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. *Cuporen verkkojulkaisu*. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf (haettu 27.8.2023)

Loppuviitteet

1. Hongisto, Tuulia (2023). Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja kulttuurinen pääoma: Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tu-ni-202301131396> (haettu 25.9.2023)
2. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. <https://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-263-466-5> (haettu 25.9.2023)

Abstract in English

Culture's well-being effects and cultural capital in the Ministry of Education and Culture's cultural policy strategy 2025

Cultural policy is part of social policy through which the lives of individuals and groups are influenced in different ways. Cultural diversity enriches our everyday life in many ways, and creativity supports the building of open, diverse and inclusive societies.

In this review, I discuss the image of culture produced by the Ministry of Education and Culture's Cultural policy strategy 2025. I use

discourse analysis from the perspective of how the existence of culture and cultural policy is justified and who are spoken of as the users and targets of culture and cultural policy.

The main results of the review are summarized around two themes. Culture appears as a tool for economic prosperity and the success of the individual and society. Another significant theme that emerges is that although the cultural policy strategy talks a lot about participation, availability, accessibility and equality, these themes face quite contradictory perspectives

Kirjoittaja

Tuulia Hongisto, YTM, Yksikön päällikkö, Helsingin nuorisopalvelut, tuulia.hongisto@hel.fi

KULTTUURIPOLITIikka STRATEGISESSA VALTIOSSA

Taiteen ja kulttuurin ohjaus ja rahoitus hallinnollisena politiikkana

YTM Olli Jakosen kulttuuripolitiikan alaan kuuluvan väitöskirjan ”Kulttuuripolitiikkaa strategisessa valtiossa. Taiteen ja kulttuurin ohjaus ja rahoitus hallinnollisena politiikkana” tarkastustilaisuus pidettiin Jyväskylän yliopistossa 3.12.2022. Vastaväittäjänä toimi dosentti Simo Häyrynen (Itä-Suomen yliopisto) ja kustoksena professori Miikka Pyykkönen (Jyväskylän yliopisto).

Aluksi

Arvoisa kustos, kunnioitettu vastaväittäjä, hyvät kuulijat!

En liene kovin väärässä väittäessäni, että jokainen tässä salissa on varmasti nauttinut valtion tukemasta taiteesta ja kulttuurista. Ilmeisiä esimerkkejä ovat kirjastot, taidemuseot, teatteri, elokuvat tai vaikkapa työväenopiston harrastustunnit sekä myös Yleisradion ohjelmatarjonta. Puhumattakaan siitä, jos määrittelemme kulttuuria vielä tätä melko perinteistä tapaa avarammin.

Vaikka valtion merkitys kulttuurille Suomessa on edelleen keskeinen, arkiajattelussa jää ehkä vähemmälle huomiolle se, että kyse ei ole mistään automaatiosta. Taustalla on kulttuuripoliittisia tekoja, joilla yhteiskunnan kulttuuri-toimintoja mahdollistetaan ja hallinnoidaan.

Kulttuuripolitiikassa tehdään väistämättä valintoja. Niillä ratkaistaan, mitä tunnistetaan kulttuuriksi, miten paljon jokin kulttuuri-toiminta saa rahaa, ja toisaalta, mitä jätetään katveeseen. Toisin sanoen kyse on siis politiikasta – vallankäytön avulla ratkaistavista arvoista ja eduista.

Näkökulmia kulttuuripolitiikan politiikkaan

On ehkä itsestään selvää, että valtiollista kulttuuripolitiikkaa toteuttaa viime kädessä eduskunta valiokuntineen sekä kulloinenkin istuva hallitus ja kulttuuriministeri – ja muutkin ministerit. Tämä on sitä tuttua politiikkaa, niin sanotusti politiikkaa isolla P:llä.

Oman väitöstutkimukseni lähtökohta kuitenkin on siinä, että politiikka ei ilmiönä rajoitu ainoastaan puolueisiin tai poliittikkoihin. Se on olemassa myös julkishallinnon ministeriöiden ja virastojen rakenteissa ja hierarkioissa. Julkisen kulttuuripolitiikan piirissä muodostuu näin ollen vähemmän julkisuutta saavaa politiikkaa pienellä p:llä.¹ Erilaiset valintatilanteet, päätökset sekä viime kädessä intressit ja arvot nimitäin ikään kuin ”piiloutuvat” ja ”koneellistuvat” osaksi hallinnollisen järjestelmän rakenteita. Tätä ilmiötä olen työssäni kutsunut hallinnolliseksi politiikaksi. Yksinkertaisesti laitettuna: kyseisellä käsitteellä pureudun hallinnon ja virkakunnan merkitykseen kulttuuripolitiikan toteutuksessa.

Konkreettisia, tuoreita esimerkkejäkin ilmi-

östä voi mainita: olemme saaneet lukea viime aikoina uutisista esimerkiksi valtiovarainministeriön työryhmän ehdottamista talouskurisäännöistä tuhlaileville poliitikoille² ja vaikkapa sosiaali- ja terveysministeriön vallankäytöstä koronakriisivuosina.³ Kuntapolitiikasta voi mainita Helsingin kaupungin rahoitusjohtajan kaupungin kulisissa operoivana vallankäyttäjänä, ”jota suuri yleisö ei tunne juuri lainkaan”.⁴

Hallinnon ja politiikan rajalinjoissa on toki kyse yhteiskuntatieteiden perusasetelmasta. Kyse on edustuksellisen demokratian eri instituutioiden tehtävien jäsentämisestä. Myös tieteenalajaot heijastavat hallinnon ja politiikan roolijakoa. Hallinnon ja politiikan rajalinjaa onkin vaikea vetää yksiselitteisesti – se on enemmän jatkumo kuin selkeä kahtiajako.

Myös tutkimus osallistuu politiikan ja hallinnon rajankäynteihin. Sektorihallinnon keskeinen asema kulttuuripoliittisen vallan tutkimuksellisessa jäsentymisessä on nimittäin osin tuotettu aiemman tutkimuksen painotuksissa, jotka taas ovat olleet monilta osin kiinni kulttuurihallinnossa.

Päivätyössäni kulttuuripoliittisen tutkimuskeskus Cuporella olen tehnyt jo pitkään tutkimusta päätöksenteon käyttöön, monesti kulttuurihallinnon esittämien tarpeiden perusteella. Väitöstäni ei olisi edes olemassa ilman tätä läheistä yhteistyötä kulttuurihallinnon kanssa. Olen siis itsekkin tutkimusta tehdessäni tasapainoillut ikään kuin kahden maailman rajoilla: päätöksentekoa palvelevan soveltavan tutkimuksen piirissä ja toisaalta yliopistolla, niin sanotusti vapaan akateemisen tutkimuksen parissa.

Tutkimuksen taustakehys

Tällä kaikella haluan sanoa, että julkisen hallinnon analyysit ovat kulttuuripoliittisten prosessien ymmärtämiseksi tärkeitä. Käytännössä poliitikkojen ja ison P:n politiikan pelivara rakentuu tälle pohjalle. Väitöstyössäni tartuin suomalaisen kulttuuripoliittisen kannalta melko keskeiseen aiheeseen – valtion johtaman julkisen kulttuurihallinnon perusteisiin ja toimin-

taan erityisesti 2010-luvulla. Miksi tätä aihetta sitten kannattaa tutkia edelleen? Vaikka muutokset kulttuuripoliitikassa ovat olleet ehkäpä hitaita, on tärkeää aika ajoin tutkia myös tuttuja kohteita, kriittisinkin linssein, ja luoda kuvaa asioiden nykyisestä kehitysvaiheesta. Toisaalta hyödyntämäni julkishallinnon ja politiikan tutkimuksen näkökulmat ovat olleet pohjoismaisessa kulttuuripoliittisen tutkimuksessa vähemmän käytettyjä lähestymistapoja⁵.

Tunnetusti suomalaisen julkisen kulttuuripoliittisen rakentamisen aktiivinen kultakausi sijoittui 1960-luvulta 1990-luvun alkuun, osana hyvinvointivaltioideologiaa. Tällöin luotiin keskeisiä taiteilijan tukeen, taidelaitoksiin, koulutukseen ja kulttuuritoimintaan liittyviä rakenteita ja vastuita, kuten myös lakisääteinen kunnallinen kulttuuritoimi, jotka vieläkin muodostavat kulttuuripoliittikkamme perustan. Tietenkin jo tässäkin on kyse politiikasta, ja sattumanvaraisuuksista: kuka sattui olemaan ministeri, kuka istui missäkin komiteassa, millaisia asioita päätettiin edistää kulloisessakin vaiheessa. Kulttuurihallinnon toteutunut malli rajauksineen on vain yksi mahdollisista vaihtoehdoista, eikä sen tietenkään tarvitse ikuisesti pysyä samanlaisena.

Viime vuosikymmeninä erilaisia poliittisia ideologioita edustavat hallituskokoonpanot eivät ole tuoneet kulttuuripoliittikkaan järjestyttäviä muutoksia. Poliitikot ovat allekirjoittaneet hyvinvointivaltion rakennuskaudella tehdyt ratkaisut. Järjestelmää on paranneltu ja kehitetty sieltä täältä, mutta ison P:n politiikan parissa on oltu melko samoilla linjoilla nykyjärjestelmän ja hallinnon kanssa. Valtion kulttuuribudjettikaan ei ole sitten 1990-luvun juuri kasvanut. Sama on todettu Pohjoismaissa ja jopa laajemmin Euroopassa: kulttuurijärjestelmät ovat olleet byrokraattisten järjestelmien suojaamana melko muuttumattomia ja vastustuskykyisiä.

Toisaalta kulttuuripoliittikka on ollut osana 1990-luvulla alkanutta käännoä, jossa yhteiskuntapolitiikka on muuttunut markkinavetoisemmaksi ja taloudellista tehokkuutta korostavaksi. Tämä siirtymä on usein kiteytetty uusliberalismin käsitteen alle. Byrokraattisen hallinnon piti uudistuman ja julkishallinnon

kehittymän tuloksellisemmaksi. Päätösvaltaa tuli hajauttaa. Tuloksia pitäisi pystyä mittaamaan. 2000-luvulla edelleen vahvistunut tulosjohtaminen ja pyrkimys vaikuttavuuteen synnyttivät kulttuuripolitiikkaankin uudenlaisia tavoitteita ja vaihtoehtoisia suunnittelu- ja ohjausstrategioita. Tuloksiin pohjautuvat perustelut ja käytännöt ovat tulleet kiinteäksi osaksi kulttuuripolitiikkaa. EU-jäsenyys muutti myös kulttuuripolitiikassa hallintomalleja ja toimintatapoja. Esiin ovat nousseet myös uudenlaiset yhteistoiminnalliset hallintamallit. Niissä hallinto, kulttuurin tekijät sekä muut yhteiskunnan osapuolet voisivat yhdessä erilaisissa hankkeissa ja verkostoissa edistää kulttuuriasioita. Myös hallinnonalojen yhteistyö kulttuuriasioissa on korostunut.

Mikä mielenkiintoista, näiden kehitysten myötä politiikan nähdään monimutkaistuneen, asiantuntijavaltaistuneen ja päätöksenteon teknokratisoituneen. Kulttuuripolitiikasta on tullut epäpoliittista ja teknistä. Esimerkiksi politiikan tutkimuksessa on pohdittu, onko hallinnon rooli jopa kasvanut.⁶ Uudesta asiasta ei sinänsä ole kyse: ministeriön tehtävänä on jo vuosikymmeniä ollut kulttuuripolitiikassakin sen kokonaisuuden varjelu.⁷ Hallinnossa toiminnan valmistelu ja toimeenpano kantavat yli hallituskausien, budjetit ovat vakiintuneita. Kulttuuriministerin kausi on myös lyhyt suurille uudistuksille. Poliitikon käsi ei lukuisiin linjauksiin ja avustuspäätöksiin millään pysty yltämään. Virkakunnalla on myös hallussaan asiantuntijuus: poliitikot tietävät usein sen mitä virkakunta heille kertoo ja suosittelee.

Strateginen valtio ja hallinnollinen politiikka

Kaiken kaikkiaan meillä on tarvetta tutkimukselle, joka pureutuu empiirisesti valtion kulttuurihallintoon ja hallinnollisen järjestelmän piirissä toteutuviin valinta- ja päätöstilanteisiin. Väitöstutkimukseni pääkäsitteitä, strateginen valtio⁸ ja hallinnollinen politiikka⁹, ei ole tällaisina käytetty kulttuuripolitiikan tutkimuksen parissa Suomessa. Työni otsikolla – kulttuuri-

politiikkaa strategisessa valtiossa – korostan kulttuuripolitiikan ja edellä kuvaamani hallinnollisen politiikan nykyistä valtiollista kehystä. Kulttuurin rahoitus- ja ohjausjärjestelmien kehittäjät ja toimeenpanijat ovat nimittäin itsekkin erilaisten ideologisten ohjaustasojen alaisuudessa. Strateginen valtio hyödyntää kulttuuripolitiikassakin erilaisia ohjaustapoja ja hallintomalleja verrattuna esimerkiksi 1970- ja 1980-lukuun, jolloin säädettiin lakeja ja allokoitiin rahoitusta. Erityisesti strateginen valtio korostaa bisneksestä omaksuttua strategista johtamista, tulosohjausta ja yksituumaista tavoitteenasettelua. Tavoitteena on hajauttamisen jälkeinen paluu valtiokeskeiseen hallintoon. Hallinnon virkakunnalle on annettu suuri rooli strategisessa ja tehokkaassa politiikan kehittämisessä ja toimeenpanossa, toki yhteistoiminnassa useiden osapuolten kanssa. Tutkimuksessani kysynkin: miten strategisen valtion hallinnollinen politiikka ja erilaiset ohjauskeinot ilmenevät nykyisessä kulttuuripolitiikassa?

Tutkimukseni koostuu neljästä artikkelista. Niissä pyrin kartoittamaan keskeisiä 2010-luvun kulttuuripolitiikan kehityskulkuja. Ensimmäisessä tutkin uusien taloudellisten perustelujen ja käytäntöjen levittäytymistä kulttuuripolitiikkaan luovan talouden termistön alla. Toisessa artikkelissa tarkastelin taidepolitiikan uudistusta Taiteen edistämiskeskus -viraston perustamisen myötä. Kolmannessa artikkelissa käsitelen virkakunnan merkitystä tulosohjauksen ja kulttuurihallinnon valtionavustusjärjestelmän toteuttajana. Neljäs artikkelini käsittelee kulttuurin rahoitusta valtionhallinnon kokonaisuudessa, kaikki ministeriöt mukaan lukien. Tässä ylitän siis tavanomaisen tavan katsoa kulttuuripolitiikkaa vain opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttamana politiikkana.

Keskeisiä tuloksia

Artikkeleiden tulosten kokoamiseksi olen kirjoittanut työhöni laajan johdannon. Eräs siinä esittämäni keskeinen tulos on luomani tyologisointi, jossa tarkastelen konkreettisia kehityskulkuja, joissa hallinnollista politiikkaa

muodostuu: aina hallitusohjelmaprosessista tulosohjauksen kautta erilaisiin hallintaverkostoihin. Tutkimukseni keskeiset, yleisemminkin kiinnostavat tulokset voi tiivistää seuraaviin pääkohtiin.

Ensinnäkin taloudelliset käsitteet, kuten kulutus ja jakelu, ovat olleet osa kulttuuripolitiikan sanastoa jo vuosikymmeniä. Pari vuosikymmentä sitten kulttuuripolitiikan piirissä syntyi uusi käsitejärjestelmä, joka korosti luovuuden ja kulttuurin merkitystä talouskasvulle. Tästä puhutaan luovana taloutena. Sillä tarkoitetaan kulttuurin roolia esimerkiksi matkailun edistämisessä, tuotekehittelyssä tai innovaatioissa. Vähän perässä voimistuivat puheet hyvinvointivaikutuksista. Sillä puolestaan tarkoitetaan, että kulttuuri voisi edistää terveyttä ja hyvinvointia, mielellään todistettavasti. Jälleen ehkäpä vanha teema, mutta uudessa muodossa. Näistä välineellisyyttä ilmaisevista käsitteistä on tullut keskeinen osa kulttuuripolitiikan roolin perustelua erilaisia mitattavia tuloksia korostavassa yhteiskuntapolitiikassa. Toisaalta käsitteet eivät muutu suoraviivaisesti toimenpideohjelmiksi ja hallinnon käytännöiksi, kuten rahoitusmomenteiksi tai osastovastuuksi. Saati mullista kokonaisuutta järjestelmää. Uudet tavoitteet läpäisevät politiikkasektoreiden vastuualueita ja näin ollen hämärtävät myös perinteisen kulttuuripolitiikan rajoja. Ne saavat aikaan hallinnollista politiikkaa.

Toiseksi kulttuuripolitiikassakin julkishallinnon kehitysvaiheet ja hallinnolliset trendit sekoittuvat. Esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen toiminnan osana ovat erilaiset kehittämisohjelmat ja asiantuntijapalvelut. Niissä korostuvat erilaiset strategiselle valtiolle ominaiset hallintamallit: tiedolla johtaminen, verkostot, hankkeet ja strategiatyö.¹⁰ Aiempia malleja ei kuitenkaan ole purettu uusien tieltä. Näin syntyy myös ristiriitaisia toimintatapoja. Nykyinen kulttuurihallinto tasapainottelee uusien verkostomaisten mallien, vaikuttavuuden, tulosohjauksen, strategisten hankkeiden sekä toisaalta vanhojen rakenteiden ja budjettimomenttien viidakossa. Tulosohjaus ja strateginen suunnittelu korostavat virkakunnan aktiivista roolia. Havaitsin, että tällainen saattaa enteillä

vallan keskittymistä. Kansalaisyhteiskuntaa ja taiteen kenttiä pyritään aiempaa tiukemmin ohjaamaan yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Kulttuuripolitiikan asteittainen ja tarkoitukseen suunniteltu strategisoituminen saattaa tulla lisäneeaksi virkakunnan valtaa politiikan sisällön ja kriteeristön suhteen. Strategia-ajattelu ja tulosjohtaminen pyrkivät myös kesyttämään erilaisia poliittisia intressejä yhteisen tavoitteenasettelun ja tehokkaan johtamisen tieltä. Tämä näkyy niin yliopistomaailmassa kuin omassa tutkimuksessani esimerkiksi perinteisten taidetoimikuntien vähentyneenä valtana.

Kulttuurin kentät ovat toisaalta hyvin monimuotoinen, jopa mosaiikkimainen kokonaisuus. Ne koostuvat aina yksittäisistä taiteilijoista luovien alojen yritysten kautta kansallisiin taidelaitoksiin. Erilaisia strategioita, lakeja ja rahoitusmalleja on lukuisia. Näin kulttuuripolitiikassa onkin sen tilkkutäkkimäisyyden vuoksi hankalaa tehdä kokonaisuutta koskevia uudistuksia, kuten vaikkapa mainitulla yliopistosektorilla uuden yliopistolain myötä. Totesin, että kulttuuripolitiikassa autonomian perinne on edelleen monin tavoin vahva. Kulttuurihallinnon rakenne ja toimintatavat, esimerkiksi erilaisten asiantuntijaelinten ja toimikuntien hyödyntäminen rahanjaossa, ovat korostaneet jatkuvuutta ja suojanneet kulttuurijärjestelmämme dramaattisilta muutoksilta.

Ensimmäistä kertaa sitten 1990-luvun selvitimme, miten koko valtion rahoitus kulttuurille jakautuu eri taiteenalojen ja kulttuurialojen kesken. Tutkimani valtion kulttuurirahoituksen kokonaisuus on todellisuudessa paljon monimutkaisempi kuin ensiksi luulisi. Tietopohjaa ei ole ollut helposti saatavilla. Pelkästään perinteisen kulttuuripolitiikan alueella kulttuurin budjettirivit muodostavat erittäin monimutkaisen kokonaisuuden, puhumattakaan koko valtiosta. Myös tämä korostaa asiantuntijavaltaa, vaikka sinänsä kansanedustajat rahoituksesta muodollisesti päättävätkin.

Vaikka tietoon perustuva politiikka ja arviointiohjauksen periaate ovat nousseet yhteiskunnan keskiöön, kulttuurin valtion rahoitus ei ole perustunut sinänsä erityisesti vaikuttavuustietoon tai arviointituloksiin. Ennemminkin

kyse on historiallisesti muodostuneista kulttuuripolitiikan käytännöistä, erilaisten kulttuurilaitosten ja -toimijoiden merkityksestä kulttuuripolitiikan kokonaisuudessa ja aktiivisista suhteista hallinnon sekä kulttuurin kenttien välillä. Toisaalta kyse on parlamentaarisen politiikan vähäisestä kiinnostuksesta rahavirtojen uudelleen järjestelyyn. Puheessa korostuvat tulokset, mutta itselleni herää kysymys, miten yhteiskuntapolitiikka todella ohjautuu strategisesti tiedolla johtamisen ja tulosten perusteella?

Lopuksi

Tutkimuksessani luon kuvan strategisen ajattelu- ja menettelytavan syvenemisestä suomalaisessa kulttuuripolitiikassa, joka kilpailustrategisista piirteistään huolimatta nojaa edelleen monin osin hyvinvointivaltiollisiin periaatteisiin. Toivoakseni väitöskirjatyöni tuloksia voi-

daan hyödyntää tulevaisuudessa esimerkiksi kulttuurin julkisen rahoituksen kehittämisessä. Etenkin nyt, kun aiemmin kulttuurin rahoituksen pelastaneet veikkausvoittovarot ovat muutoksen kourissa. Kenties rahoitusvastuita ja niihin liittyviä ohjausjärjestelyitä voidaan pohtia uudelleen niin, että ne ottavat nykyistä paremmin huomioon moninaisia kulttuurisia tarpeita. Uskoisin, että väitöskirjatyöni voi antaa myös kulttuurin parissa toimiville eväitä kulttuurin hallinnollisten prosessien parempaan tuntemukseen ja mahdollisesti jopa niihin vaikuttamiseen. Haluan kuitenkin lopuksi korostaa, että kulttuuripolitiikka ei kuitenkaan ole vain rahan jakamista. Kulttuuripolitiikka on yhteiskunnallisia arvo- ja intressikamppailuja sekä keskustelua siitä, missä menevät kulttuurin ja politiikan rajat. Ketkä ovat mukana ja ketkä jätetään ulkopuolelle? Kenen ääni on kuuluvampi kuin toisten?

Viitattut lähteet

- Bell, D. & Oakley, K. (2015). *Cultural Policy*. 1. painos. Routledge.
- Box, R. C. (2018). Administrative Politics: Context, Roles, and Process. Teoksessa A. Farazmand (toim.), *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance* (s. 1–9). Springer. Living reference work entry: https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_1425-1
- Dahlström, C., Peters, B. Guy, Pierre, J. (2011). *Steering from the Centre: Strengthening Political Control in Western Democracies*. University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442687066>
- Elliott, I. C. (2020). The implementation of a strategic state in a small country setting – the case of the 'Scottish Approach'. *Public Money & Management*, 40(4), 285–293. <https://doi.org/10.1080/09540962.2020.1714206>
- Elomäki, A., Kantola, J., Koivunen, A. & Ylöstalo, H. (2016). Kamppailu tasa-arvosta: tunne, asian tuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa. *Sosiologia*, 52(4), 377–395. <http://hdl.handle.net/10138/225338>
- Frenander, A. (2022). Nordic research on cultural policy in retrospect: The Nordic Journal of Cultural Policy. Commentary Article. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 17(1), 113–124. <https://doi.org/10.18261/nkt.25.1.8>
- Keränen, M. (2014). Onko politiikkaprosessi politiikka vai hallintoa? Teoksessa L. Häikiö, ja H. Leino (toim.), *Tulkinnan mahti: johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin* (s.33–55). Tampere University Press.
- Murto, E. (2016). Power Relationships Between Ministers and Civil Servants. Teoksessa L. Karvonen, H. Paloheimo & T. Raunio, (toim.). *The Changing Balance of Political Power in Finland* (s. 189–208). Santerus Academic Press.
- Mykkänen, J. (2017). Kuka päättää hyvinvointimallin tulevaisuudesta? Teoksessa J. Kananen (toim.), *Kilpailuvallion kyädissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus* (s. 97–127). Gaudemus.
- Numminen, J. (2020). *Sivistys-Suomen synty 2. Opetusministeriön kansliapäällikkö muistelee: Kulttuuripolitiikka*. Edita.
- Peters, B. G. (2018). *The Politics of Bureaucracy. An Introduction to Comparative Public Administration* (7. painos). Routledge.

Loppuviitteet

1. Mielenkiintoista keskustelua kulttuuripolitiikan ison P:n ja pienen p:n politiikasta ks. Bell & Oakley 2015.
2. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009151351.html> [haettu 19.10.2023]
3. <https://yle.fi/a/3-11747897> [haettu 19.10.2023]
4. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009084325.html> [haettu 19.10.2023]
5. Tämä koskee erityisesti Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift -journalin artikkeleita vuosilta 1998–2020. Ks. Frenander 2022.
6. Esim. Dahlström, Pierre & Peters 2011; Keränen 2014; Murto 2016; Mykkänen 2017; Peters 2018.
7. Esim. Numminen 2020.
8. Ks. Elliott 2020; Elomäki, Kantola, Koivunen & Ylöstalo 2016.
9. Ks. Box 2018.
10. Ks. <https://www.taike.fi/fi/taike-vaikuttaa>

Kirjoittaja

Olli Jakonen, YTT, erikoistutkija, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, olli.jakonen@cupore.fi

Olli Jakonen & Vappu Renko

ESA PIRNES: ”OIKEASTAAN KAIKKI KESKEISET KULTTUURIPOLITIIKAN PERUSTELUT OVAT OLLEET ESILLÄ TAVALLA TAITOISELLA JO HYVIN KAUAN”

Haastattelussa pureudumme syvälle suomalaisen kulttuuripolitiikan ytimeen yhdessä kulttuuriasiainneuvos emeritus, YTT Esa Pirneksen, kanssa. Neljännesvuosisadan ajan Pirnes työskenteli opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan osastolla ja nyt, eläkkeelle siirtymisen jälkeen, hän keskusteli kanssamme kulttuuripolitiikan ja -hallinnon kehityksestä, nykytilasta ja hieman tulevaisuudestakin.

Olli Jakonen ja Vappu Renko: Olet opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriasiainneuvos emeritus. Kuvaisitko tiiviisti urapolkuasi: miten päädyit työskentelemään valtion kulttuurihallinnossa ja millaisissa tehtävissä ehdit siellä toimia? Mikä on erityisesti painunut mieleen työstä kulttuurihallinnossa?

Esa Pirnes:

Opiskelin 1970- ja 1980-luvun taitteen molemmin puolin Jyväskylän yliopistossa, jossa vaikutti tuolloin vahvana ns. sivistysyliopistoliike. Siihen kuului kriittisyys silloista hallinnollistunutta politiikkakäsitystä kohtaan, minkä yliopistokontekstissa koettiin uhkaavan klassista sivistysajattelua. Hallinnon puolestaan koettiin byrokratisoituneen liikaa. Oli siksi niin itselleni kuin kavereillenikin yllätys, että päädyin – satumien myötä, kuten usein käy – hallintoon töihin.

Ensin työskentelin silloisessa Keski-Suomen lääninhallituksessa ja sieltä siirryin opetusministeriöön vuonna 1998. Lääninhallituksessa, ja lyhyen aikaa aluksi myös ministeriössä, toimin

viestintätehtävissä. 25 vuotta ehdin kuitenkin työskennellä ministeriön kulttuuripolitiikan osastolla, tosin viitisen vuotta tuosta ajasta niin, että puolet virasta olin ministeriön palveluksessa ja toisen puolen Jyväskylän yliopistolla tutkijana. Kulttuuripolitiikan osastolla työskentelin strategisten toimien, erilaisten ohjelma- ja työryhmätöiden parissa sekä tiedolla johtamiseen liittyvissä tehtävissä. Selkein yksittäinen tehtävä alkuvuosien jälkeen oli kulttuuripolitiikan sektoritutkimusvastaavana toimiminen ja kulttuuripoliittisen tutkimuksen seuraaminen laajemminkin. Olin mukana myös erilaisissa koko valtioneuvostoa koskevissa ennakointiprosesseissa ja tiedontuotantoasioissa.

Mieleenpainuvin asia liittyy tuohon erityisvastuuseen kulttuuripolitiikan sektoritutkimuksesta. Kun aloitin kulttuuripolitiikan osastolla, pääsin mukaan Ritva Mitchellin kulttuuripolitiikan sektoritutkimusta koskeneen selvitystyön tukiryhmään. Selvitystyön seurauksena syntyi Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, jonka ohjausvas-

taava ministeriössä ehdin myöhemmin olla runsaan 15 vuoden ajan. Oli suuri ilo seurata – ja osaltaan varmaan vaikuttaakin siihen – että Cuporesta on kehittynyt olemassaoloaikanaan selkeästi hahmottuva ja hyvin toimiva sektoritutkimustoimija osaksi kulttuurin toimialakenttää ja sen rakennetta.

Toinen asia, jonka haluan mainita, liittyy ministeriön nimen muuttamiseen opetusministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöksi. Ehkä pieni askel ihmiskunnalle, mutta merkittävä kulttuurialalle ja -hallinnolle. Siihen, millä käsitteillä asioita tunnustetaan, liittyy tosiasioiden tunnustamisen ulottuvuus, ja tuossa nimenmuutoksessa kulminoitui aika pitkällinen kulttuurin ja sen merkityksen puolesta puhumisen "jumputus".

Valtion kulttuurihallinto on ulkopuolelta katsottuna muuttunut vuosien varrella organisaattiorakenteiden sekä vaikkapa ohjaustapojen osalta. Esimerkiksi vaikuttavuus ja strategisuus on tuotu vahvasti mukaan ainakin ajatuksen tasolla. Miten valtion kulttuurihallinto ja siellä työskentely ehti urasi aikana muuttua ministeriön sisältä katsottuna? Millaisia ovat keskeiset havaitsemasi muutokset tai kehityskulut?

Organisaattiorakenne on tosiaan ehtinyt muuttua moneen kertaan, mutta se näyttää kuuluvan organisaatioiden elämään. Aloittaessani ministeriössä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan asiat oli juuri yhdistetty samalle osastolle. Siinä oli tietty vahva ideansa näiden politiikka-alueiden yhteisten rajapintojen tunnistamisesta, esimerkiksi kansalaisyhteiskunta-toimintojen osalta. Kun itse tein myöhemmin väitöskirjani laajasta kulttuurin käsitteestä kulttuuripolitiikan lähdekäsitteenä ja kulttuuripolitiikan identifioinnin perustana, niin tuossa organisaattiorakenteessa voi nähdä häiveen tästäkin. Sittenmin toisaalta kulttuu-

ripolitiikka ja toisaalta liikunta- ja nuorisopolitiikka eriytettiin omiksi osastoikseen. Siinä toki hyvä puoli on hallinnonalan ja siten myös käytännön toiminnan selkeämpi rajautuminen, mutta siinä menetetään kurrottautuminen eri toimi- ja hallinnonaloja yhdistäviin asioihin ja niiden mahdolliseen yhteiseen edistämiseen.

Odotus strategisesta toiminnasta ja eri toimien yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentamisen vaatimus lisääntyivät kaiken aikaa ministeriötyöurani aikana. Näihin liittyi myös ns. tiedolla johtamisen esiin tuominen vuosituhannen vaihteen tienoilla. Jo aiemmin julkiseenkin hallintoon oli tuotu tulosohjausideologia siihen liittyvine käytäntöineen.

Nämä ovat lähtökohtaisesti kaikki kannatettavia asioita, mutta niiden toteuttaminen kaikkea muuta kuin yksiselitteistä. Tulosjohtaminen tuli tutuksi jo 1990-luvun taitteessa Keski-Suomen lääninhallituksessa, joka oli silloin yksi tuon "uuden ihmeellisen opin" kokeiluvirastoista julkishallinnossa. Itse olen aina suhtautunut siihen tietyllä varauksella. Hyvää siinä oli ja on, että se pakottaa ajattelemaan hallinnonkin asioita tavoite- ja seurantatietoisesti; se on siis lähtökohtaisesti hyvä ajattelun avartamisen väline. Sen sijaan tulosohjauksen tiukka "ideologinen" toteuttaminen voi toimia päinvastaiseen suuntaan kahlitsemalla ajattelua ja toimintaa juuri noiden välineiden asettamiin usein aika kapeisiin raameihin. Nähdäkseni kulttuuripolitiikassa tulosohjausta ei ole sovellettu kovin orjallisesti, missä toimialan luonteesta on ollut

etua. Ja tämä on hyvä asia.

Strategisuus on ehdottomasti hyvä tavoite, mutta sen toteuttamisen ministeriöpolitiikassa tekee hyvin haasteelliseksi se, että

ministeriö on poliittisesti johdettu organisaatio. Poliitiikasta strategisuus on aika kaukana. Voisi kai sanoa hieman kyynisesti, että politiikkaohjauksessa strategisuus on sitä, että halutaan tehdä toisin kuin edelliset vallanpitäjät ovat tehneet.

” **Politiikkaohjauksessa strategisuus on sitä, että halutaan tehdä toisin kuin edelliset vallanpitäjät ovat tehneet.**

Toiminnan yhteiskunnallisen ja muun vaikuttavuuden todentamisessa on kulttuuripolitiikassa myös omat haasteensa. Sekin johtuu toisaalta toimialan luonteesta: vaikuttavuutta ei voida todentaa samalla tavalla ja samoilla aikajäniteillä kuin joillain muilla toimi- ja hallinnonaloilla. Toisaalta vaikuttavuuden todentamisessa edistyminen edellyttäisi huomattavasti nähtyä vahvempaa resursointia tiedontuotantoon ja tutkimukseen.

Suomalaista kulttuuripolitiikkaa on monesti kutsuttu rakenteiltaan ja sisällöiltään vakaaksi, jopa jähmeäksi. Millainen on oma näkemyksesi poliitikkojen roolista kulttuurihallinnon ohjauksessa: näkyvätkö

erilaiset puoluepoliittiset painotukset valtion kulttuurihallinnossa ja onko tässä nähtävissä muutosta ajan saatossa? Miltä kulttuuripolitiikan poliittisuus näyttää kulttuurihallinnosta käsin? Onko kulttuuriministerin puolueella väliä?

Vaikka tuossa edellä sanoin, että strategisuus poliittisesti johdetussa organisaatiossa on sitä, että tehdään juuri toisin kuin edelliset vallanpitäjät ovat tehneet, niin oman kokemukseni mukaan kulttuuripolitiikassa tätä tapahtuu käytännössä melko vähän. Pyrkimystä kyllä voi olla, kun uusi ministeri poliittisine sidoksineen aloittaa työnsä, mutta aika pian toiminta asettuu samoihin pääuomiin kuin edeltäjillä.

Ehkä tämä on juuri sitä kulttuuripolitiikan vakautta tai jähmeyttä. Sitä voi toki pohtia, onko se hyvä vai huono asia, tai onko kyse siitä, että poliitikoilla ei kenties joistain puheistaan huolimatta ole lopultakaan suurta paloa – tai kykyä? – lähteä muuttamaan totuttuja rakenteita ja toimintamalleja. Toki kulttuuripoliittisia painotuserojakin on, mutta käytännössä ne oman kokemukseni mukaan ovat rajoittuneet enemmän siihen, miltä oma ministerityö näyttää kuin että voimakkaasti muutettaisiin asioita. Selvin poikkeus on virka- ja muut nimitykset. Niissä jokainen poliittinen regiimi haluaa käyt-

tää valtaansa.

Vielä puolueista ja politiikasta: Kulttuuriministerin salkkua on usein kutsuttu ”kevyeksi” verrattuna moneen muuhun ministerinpestiin ja esitetty, ettei puolueilla olisi tähän salkkuun erityistä kiinnostusta. Ylipäättään kulttuuripolitiikkaan viitataan usein sellaisena poliitiikanalana, joka ei poliitikkoja juuri kiinnostaisi. Onko näkemyksesi mukaan tässä väitteessä perää? Kiinnostaako kulttuuripolitiikka puolueita ja jos ei, miksi?

Tätä on hyvin vaikea luotettavasti arvioida, kun ei ole selkeää mittatikkua sitä varten.

Tuntumani on, että yksilötasolla monilla poliitikoilla on kiinnostusta kulttuuriin enemmän kuin yleensä ajatellaan. Meillä on ollut Suomessa esimerkiksi kulttuurista yleisesti tai jostain sen osa-alueelta kiinnostuneita ja kompetentteja pääministereitä, kuten vaikkapa Kalevi Sorsa tai Paavo Lipponen. Matti Vanhanen on tällä hetkellä Kansalliskammerin hallituksen puheenjohtaja.

On toinen asia, miten yksilötason kiinnostus näkyy puolueiden toiminnassa ja linjauksissa. Totta varmastikin on, että niiden agendalla kulttuuripolitiikka ei nouse kovin korkealle. Onko kyse kulttuuripolitiikan sektori- ja rahoituskoon heijastumisesta agendaan vai siitä, että puolueissa laajemmin ei ole painetta ja työntöä nostaa kulttuuripoliittisia kysymyksiä vahvemmin esiin? Kulttuuriministereistä en osaa sanoa, kuinka paljon itse kukin on ollut kiinnostunut kulttuurista ennen tehtävään tuloaan, mutta tehtävässä toimiessaan kiinnostusta on ollut kaikilla riittävästi tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen.

Oman kokemukseni valossa toteaisin vielä sen, että ei vain poliitikkojen keskuudessa vaan muutoinkin poliittishallinnollisissa maailmassa varsinaista kulttuurin vähättelyä tapaa nykyisin enää hyvin harvoin. Toisaalta äskettäin tehty

kysely osoitti, että ei arvostus valtiollisten ja kunnallisten päätöksentekijöiden ja vaikuttajien keskuudessa ole myöskään niin hyvällä tasolla, etteikö kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksen puolesta pitäisi edelleen tehdä vaikuttamistyötä.

Väitöskirjassasi (2008) käsittelet laajaa kulttuurin käsitettä kulttuuripolitiikan perusteluna. Samalla pohdit taide- ja laajemman kulttuuripolitiikan suhdetta. Miten näet kapean taideperustaisen ja toisaalta laajemman kulttuurikäsitteen perustelujen muuttuneen suomalaisessa kulttuuripolitiikassa tämän jälkeen: ovatko painotukset muuttuneet ja jos, miten?

Painotukset kulttuuripolitiikan piirissä eivät ole sanottavasti muuttuneet. On ehkä hyvä huomata, että oikeastaan kaikki keskeiset kulttuuripolitiikan perustelut ovat olleet esillä tavalla tai toisella jo hyvin kauan. Ei vaikkapa kulttuurin hyvinvoinnillisia tai taloudellisia vaikutuksia ole keksitty vasta 2000-luvulla, mutta niistä puhutaan enemmän ja osin uusilla käsitteillä. Myös näkökulma, josta käsin vaikutuksia katsotaan, on jonkin verran muuttunut. Esimerkiksi kulttuurinen animointi, innoittaminen ja elävöittäminen olivat aiemmin käsitteitä, joilla saatettiin tähdätä käytännössä hyvinvoinnillisiin ja elinympäristöllisiin tavoitteisiin, mutta asioita katsottiin taiteesta ja kulttuurista käsin. Nyt käsitteet ja näkökulma lähtevät enemmän terveys- ja hyvinvointipoliittisesta suunnasta taiteeseen ja kulttuuriin päin.

Minun tutkimukseni tarkoitus oli tarkastella yleisemmin ja teoreettisestikin kulttuurin ja (muun) yhteiskunnan rajapintaa ja suhdetta. Käytännöllisenä kysymyksenä tämä johtaa kulttuuripolitiikan aseman ja läpäisevyyden tarkastelemiseen yhteiskuntapolitiikassa. Tähän liittyvät myös sektoripolitiikkojen väliset suhteet. Muotoilin tarkastelun kysymyksenä kulttuurin politiikasta, joka lähtökohtaisesti – käsiteanalyysin pohjalta – voisi tuottaa laa-

jempaa kulttuurilähtöistä politiikkaa kuin mitä kulttuuripolitiikka edustaa vakiintuneessa sektorihallinnollisessa mielessä.

Merkittävää edistymistä tässä suhteessa ei ole tapahtunut, eikä sellaista taida olla näköpiirissäkään. Toki kyseessä onkin vaativa haaste. Suomalaisessa kontekstissa sellaisen ('kulttuurin politiikan', kuten tutkimuksessani nimesin) mahdollisuus voisi avautua parhaiten silloin, jos löydettäisiin uudestaan klassinen sivistyspoliittinen ymmärrys ja tahtotila, toki nyky maailmaan sovellettuna. Paikallisemmalla tasolla siihen voisi päästä myös (elin)ympäristöllisestä ajattelutavasta käsin, mutta esimerkiksi 'cultural plan' -tyyppinen toimintakaan ei ole saanut kunnolla jalansijaa.

Pitkään on keskusteltu valtioneuvostotason kulttuuripolitiikkavastuista eri politiikan aloilla. Esimerkkejä kulttuuripolitiikassa ovat esimerkiksi luovan talouden ja kulttuurihyvinvoinnin painotukset ja niihin liittyvien toimenpiteiden toteutus. Väitöskirjassasi viittaat kulttuuripolitiikkaan ”onnellisena jäniksenä sektoriansassa”. Miten ajattelet tilanteesta nyt: onko kulttuurikysymyksiä pystytty tuomaan osaksi muiden hal-

limnonalojen toimintaa ja toisaalta onko ns. sektorikulttuuripolitiikka pystynyt muuttamaan omia toimintatapojaan tai jopa laajentumaan?

” Kulttuuripolitiikkaa käsitellään ja kohdellaan vain yhtenä sektoripolitiikkana.

Onnellisella jäniksellä sektoriansassa viittasin siihen, että kulttuuripolitiikka on saanut tunnustetun ja vakiintuneen paikan yhteiskuntapolitiikassa osana muita sektoripolitiikkoja – mikä on 'onnellinen' asia kulttuuripolitiikan kannalta – mutta tämä on samalla johtanut siihen, että sitä myös käsitellään ja kohdellaan vain yhtenä sektoripolitiikkana. Tämä merkitsee sitä, että esimerkiksi budjettipolitiikassa kulttuuripolitiikka saa lähtökohtaisesti ja suurin piirtein oman totutun osansa mukaisen osuuden yhteiskuntapolitiikan eduista ja haitoista. Hyvinä aikoina voidaan saada lisärahoitustakin ja muuta suopeutta, mutta kun tehdään leikkauksia ja

säästöjä, ne kohdistuvat kulttuuripolitiikkaan-kin perustelipa koronakriisin vaikutuksia ja alan jälleenrakennustarpeita selvittänyt työryhmä miten tahansa alan kehittämisen tarpeita.

Hieman edellistä jatkaen: Koronapandemiara-joitusten aikaan moni kulttuuritoimija kertoi näkemyksensä, että päättäjät eivät Suomessa arvosta kulttuurialaa tai ymmärrä sen yhteiskunnallista merkitystä. Miten näet, että kulttuurin merkitystä ja siihen kykytyvän politiikan ymmärrystä voisi levittää nykyistä laajemmalle poliittishallinnollisessa systeemissä?

Annanko optimistisen vai pessimistisen vastauksen? Pessimistinen vastaus voisi olla se, että kun em. kulttuurialan jälleenrakennus- ja kehittämistarpeita käsitellyt työryhmä kirjoitti raporttinsa vuonna 2022, se kiinnitti huomionsa nimenomaan argumentoinnin ja viestinnän tapaan. Haluttiin puhua kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä niin selkeästi ja havainnollisesti (lyhyestikin, että jaksettaisiin lukea) kuin mahdollista. Raportti oli suunnattu nimenomaan päätöksentekijöille ja puolueille huomioitavaksi uuden hallituskauden ohjelmassa. Itse kukin voi arvioida, minkä verran ja millä tavoin raportin teesit ja esitykset näkyvät hallitusohjelmassa.

Kulttuurin merkityksen perusteluaineistoa löytyy riittämiin, sekä tuollaisessa liki selkokiekisessä muodossa että laajemmin esimerkiksi tutkimuksissa, joten tätä reittiä pitkin ei taideta päästä paljoa pitemmälle ymmärryksen lisäämisessä. Toki tätä perustelutyötä pitää silti jatkaa ja toistaa aina vaan.

Yksi varteenotettava mahdollisuus saada kulttuurialan viestiä eteenpäin olisi pyrkiä ja päästä sellaisiin ehkä yllättäviinkin pöytiin, joista voitaisiin saada tukea ja ymmärrystä omalle asialle. Itselläni oli työurallani tilaisuus osallistua valtioneuvoston ennakoitintyöhön, jonka puitteissa ennakoitiin yhteiskunnan tulevia kehityssuuntia ja valmisteltiin aina uusia vaalikausia varten toimintaympäristömuutoskuvaukset ja ns. tulevaisuuskatsaukset. 2010-luvun taitteen tienoilla havahduin, kun puolustus- ja sisäministeriön edustajat puhuivat osallisuudesta,

osallistumisesta ja yhteisöllisyydestä yhteiskunnallisina haasteina. Minun oli helppo puhua teemasta heidän kanssaan ja saada kulttuurinkin asialle ymmärrystä, kun teema oli niin tuttu kulttuuripolitiikassa. Kun ajattelee yhteiskuntien kehitystä niin maailmalla kuin meilläkin tuon jälkeen, on helppo ymmärtää, miksi juuri noilla hallinnonaloilla teemaan oli havahduttu.

Poikkihallinnollisuuden merkitystä on korostettu enenevässä määrin kulttuuripolitiikassa kuten myös muilla politiikkasektoreilla. Kulttuuriasioita on valtionhallinnossa jaettu opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi etenkin työ- ja elinkeinoministeriöön (mm. luova talous) sekä sosiaali- ja terveystieteisiin (mm. kulttuurihyvinvointi). Miten ministeriöiden välinen yhteistyö kulttuuripolitiikassa mielestäsi käytännössä toimii ja miten sitä voisi edelleen kehittää?

Sektoripolitiikka valtionhallinnossa on voimissaan ja paikoin jopa korostunut uudelleen. Toisaalta esimerkiksi kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämisen nimissä on pystytty jonkin verran nytkäyttämään aitaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveystieteiden välillä, mutta varsinaisiin rakenteellisiin ratkaisuihin ei olla päästy.

Luovan talouden politiikka on oma tapauksensa. Siitä on taidettu tehdä kaikilla viimeisimmillä hallituskausilla ohjelma, selvitys, tiekartta tai vastaava, ja sellainen näyttää taas olevan tekeillä kulttuuripoliittisen selonteon yhteydessä. Ehkä tämä kertoo jotain, millaisesta asiasta ja haasteesta tässä on kysymys. Asiakaan ei ole helppo, mutta ei ainakaan hallinnonalarajojen ylittäminen eikä toiminta- ja rahoitusvastuiden rakentaminen uusiin asemiin.

Aiemmin mainitsemani kulttuurialan jälleenrakennus- ja kehittämistarpeita selvittänyt työryhmä esitti, "että perustetaan vaikutusvaltainen neuvotteleva, aloitteita, linjauksia ja seuranta tekevä elin, jossa on edustajat kulttuurin ja luovien alojen kannalta keskeisistä ministeriöistä sekä toimijoista". Vaikka tämä voi näyttää byrokraattiselta tieltä, niin ehdotuksessa on potentiaalia parilla ehdolla. Ensinnäkin, jos tuollainen elin todellakin on riittävän korkeal-

la poliittisella ja/tai hallinnollisella tasolla, jotta vastuu näkyy ja tuntuu ja jotta käsiteltävät nousvat asiat osaksi keskeisesti seurattuja politiikkavastuita. Toiseksi yhteistyöelimen työhön on tarpeen liittää ihan vaikka tulosohjausideologian mukaisesti linjauksista ja toimista sopiminen, niiden ylös kirjaaminen ja niiden seuranta siten, että toteutumattomista asioista "rangaitaan", eli ne laitetaan uudestaan toteutettaviksi, kunnes ne toteutuvat, tai jos eivät toteudu, se on myös perusteltava näkyvästi.

Valtion rahoituskokonaisuudessa kulttuurin osuus on tutkitusti suhteellisen pieni. Samaan aikaan kulttuuritoimijat korostavat mielellään usein, miten vähällä rahalla saadaan valtavasti aikaan. Keskustelu julkisesta kulttuurirahoituksesta on parhaillaan erityisen aktiivista hallituksen säästöjen ja veikkausrahoituksen muutoksen takia: esimerkiksi kulttuurin yhteisöavustuksia sekä kuntien valtionosuuksia uhkaavat leikkaukset. Miten valtion kulttuurihallinnon näkökulmasta ajattelet, että kulttuuritoimijoiden kannattaisi perustella kulttuurirahoituksen tarvetta päättäjille? Keskittyykö keskustelu jopa liikaa julkiseen rahoitukseen tai sen vähyyteen?

Rahakeskustelu on kulttuurialalle hankala asia, jos sitä ajattelee vaikuttavuuden näkökulmasta – millainen argumentointi tuottaa paremman tuloksen, vai tuottaako mikään? On tietysti helppoa vaatia lisää rahaa, tai sanoa, että "miksi meiltä aina leikataan ensimmäisenä". En ole koskaan ollut varma, kuinka kestävä argumentti tuo jälkimmäinen on. Aikojen saatossa on leikkattu monilta muiltakin, joskus varmaankin aiemminkin ja suhteellisesti enemmänkin kuin kulttuurilta. Kuten aiemmin totesin, tunnustettu sektoriasema lähtökohtaisesti takaa sen, että alaa kohdellaan josta kuinkin samoin periaattein ja toimin kuin muitakin aloja.

Toisaalta kaikki muutkin alat nostavat äläkän, jos niiltä leikataan, tai vaativat lisää rahoitusta omille tarpeilleen. Tämä kai on ns. maailman meno näiltä osin. Ja kyllä, olen sen "yksi prosentti valtiontalousarvion menoista kulttuurille" -vaatimuksen takana, jonka sekä toimialan kenttä että opetus- ja kulttuuriministeriö ovat esittäneet. Se on sopivankokoinen mittatikka, ei kulttuurin merkityksen ja sen kasvun kannalta perustelematon, mutta ei myöskään kohtuuton. Prosenttivaatimus on tosin siinä mielessä myös pulmallinen, kun sen prosentin laskemiseen vaikuttavat myös rakenteelliset budjettimuutokset, jotka vaikeuttavat vertailuja vuosista toisiin. Budjettirakenteiden erilaisuus vaikeuttaa puolestaan kansainvälisiä vertailuja ja niihin perustuvia vaatimuksia, joten tarkempiakin tarkasteluja tarvitaan vaatimusten tueksi.

Noin siis kulttuuribudjetin kokonaistasolla. Oma kysymyksensä ovat sitten yksittäiset menokohteet ja niihin liittyvät lisärahoitusvaatimukset tai leikkausten vastustamiset. Näitä koskevissa leikkauksissa voi tapahtua kohtalokkaitakin virheitä. Kulttuurialan monissa menokohteissa on usein kysymys hyvin pienistä

rahamääristä, jolloin toimialaa tuntemattomille voi syntyä helposti käsitys, että silloin on samalla kysymys myös pienestä ja tarpeettomasta toiminnasta tai toimesta. Näin taitaa olla tällä hetkellä vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuen ja siihen liittyen esimerkiksi selkokirjallisuuden tuen kanssa. Tämänkaltaisten (pienien) menoerien puolesta argumentointi on erittäin tarpeellista, koska näitä tunnetaan ja ymmärretään huonosti.

Taas toisaalta, ei kulttuurialan kannata näytettyä myöskään kaiken vastustajana, vaan kannattaa olla myös proaktiivinen kulttuurialan rahoitusta koskevassa keskustelussa. Tämän hetken yleinen leikkauskeskustelu on paikoin aika villiä. Varsinkin sosiaalisessa mediassa esimerkiksi Suomen Akatemian rahoittamia tutkimushankkeita repostellaan ja räävitään tätä nykyä surutta pelkkien otsikoiden tai hankekuvaustiivistysten perusteella. Voisin veikata, että vastaavaa tulee tapahtumaan erilaisten kulttuu-

” Olen sen ”yksi prosentti valtiontalousarvion menoista kulttuurille” -vaatimuksen takana.

rialan rahoituskohteiden kanssa. Tikunnokkaan nostettaneen erityisesti aiemmin veikkausvoitovaroain rahoitettuja kohteita, järjestötukia ja muita sellaisia. Näiden kohdalla toimialan kannattaisi itsekin käydä keskustelua ja testata argumentoinnin kestävyyttä eri rahoituskohteiden suhteen. Ehkä siinä samalla nousisi omaehtoisestikin ajatuksia toimintojen kehittämiseksi tarvittaessa myös säästötarkoituksessa.

Kulttuuripoliitiikan tutkimusta tehdään lukuisilla tahoilla ja tieteenaloilla. Opetus- ja kulttuuriministeriön oma julkaisusarja on myös aktiivinen kulttuuripoliittisen tiedon välittäjä. Millaisena näet tutkimuksen merkityksen valtion kulttuurihallinnon toiminnalle? Saadaanko tutkimustuloksista relevanttia tietoa ja voidaanko niitä hyödyntää käytännössä?

Tutkimus on tärkeää. Alussa jo viittasin kulttuuripoliitiikan sektoritutkimukseen. Cupore toimii nykyisin hyvin ammattitaitoisesti, mikä tarkoittaa tutkimusosaamisen lisäksi myös sitä, että tunnetaan riittävän hyvin hallinnon ja politiikan järjestelmiä ja toimintoja. Tämä tuo tutkimuksille uskottavuutta, mutta ei vähennä kriittisenkään tutkimusotteen harjoittamista, pikemminkin päinvastoin. Akateeminen tutkimus operoi laajemmalla kentällä, ja kulttuuripoliittisesti kiinnostavaa tietoa tuotetaan monilla eri tieteen ja tutkimuksen aloilla.

Tutkimustiedon hyödynnettävyyden kannalta kulttuuripoliitiikan sektoritutkimus tuottaa paljon tärkeää ja relevanttia tietoa kulttuurihallinnon ja -politiikan käyttöön, se on selvää. Cuporessa on kiinnitetty viime vuosina myös paljon huomiota tutkimustiedon viestinnälliseen ulottuvuuteen, mikä on hyvä asia.

Ongelma tutkimustiedon hyödynnettävyydessä on usein hyödyntäjäpuolella. Esimerkiksi ministeriössä työmäärä ja -tahti on usein niin kiivas, että tutkimustietoa ei ehditä riittävästi käsitellä ja prosessoida, kun mietitään omia linjauksia ja toimia. Ehkä parhaiten tutkimustieto tulee tosiaan hyödynnettyä – kuten kysymyksessä viitataan – erilaisissa työryhmitöissä ja niiden julkaisuissa. Vastuullinen työryhmä,

usein käytännössä sen sihteeri, pyrki hyödyntämään käsiteltävää asiaa koskevaa tutkimustietoa, varsinkin jos käsiteltävä asia on selkeästi rajautuva. Laajemmissa kulttuuripoliittisissa selvityksissä tutkimustietoa voi olla jopa vaikeampi hyödyntää, kun tieto on moninaista ja sen kerääminen ja työstäminen käsiteltävään asiakokonaisuuteen sopivaksi on työläämpää.

Yleisempi pulma, eikä siis vain tai erityisesti kulttuurialaa koskien, on se, että tutkimustietoon suhtaudutaan joskus hallinnossa ja oletettavasti vielä enemmän politiikassa huolettomasti tai tarkoitushakuisesti. Noukitaan yksittäinen itselle tai toimialalle suotuista tietoa ja sitä levitetään vähän joka paikkaan, jolloin

” Ongelma tutkimustiedon hyödynnettävyydessä on usein hyödyntäjäpuolella.

mahdollisesti alkuvaiheessa vielä mukana ollut tiedon konteksti tai tulkintakehys katoaa. Tai käsitellään eri menetelmin tai tavoin tuotettuja tietoja ikään kuin tasavertaisesti. Tiukoihin tutkimuskriteereihin perustuva tieto ja esimerkiksi tutkimus- tai selvitysaselmaltaan eri tavalla tuotettu konsulttitieto eivät ole välttämättä vertailukelpoisia. Erityisesti tilastotietojen käyttöön liittyy paljon epäselvyyksiä, jos ei oteta huomioon sitä, millä menetelmillä tieto on tuotettu ja mitä ja millä ehdoin se mitätään asiaa tarkkaan ottaen koskee.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä koordinoidaan parhaillaan päivitetyn kulttuuripoliittisen selonteon (ja rinnalla toteutettavan luovien alojen kasvustrategian) valmistelua. Selontekoja on tehty toistuvasti, mutta aikajänneet ovat olleet pitkiä; viimeisin selonteko on vuodelta 2011. Millaisia ovat kokemuksesi aiemmista selontekoprosesseista ministeriössä? Miten selonteko voi parhaimmillaan vaikuttaa kulttuuripoliitikkaan ja mitä tarvitaan, jotta se olisi mahdollisimman vaikuttava?

Olin mukana vuoden 2011 selontekotyöryhmän sihteeristössä (työryhmän ehdotus selonteko-

si valmistui ja valtioneuvosto antoi selonteon vuonna 2010, eduskunnan kannanotto valmistui vuonna 2011). Vastaavankaltainen prosessi oli vuonna 2002 valmistunut taide- ja taiteilijapolitiittinen ohjelma, josta valtioneuvosto teki periaatepäätöksen ja josta käytiin eduskuntakeskustelu. Monissa muissakin vastaavissa kulttuuripolitiikkaa laajasti käsittelevissä prosesseissa olen ollut mukana, mutta niissä ei ole ollut suoraa eduskuntakäsittelyä.

Kokemukseni on se, että selontekoja tai ohjelmia valmistelevat työryhmät ovat hyvin paneutuvia ja vastuullisia. Ylensä niissä koetaan saada kokonaisuus haltuun ja linjauksia ja toimenpide-ehdotuksia tehdään aktiivisesti. Kääntöpuolena on ehkä se, että silloin kun tarvittaisiin keskittymistä keskeisimpiin asioihin ja linjauksiin sekä priorisointeja, se ei tahdo oikein onnistua. Mukaan halutaan kaikki mahdolliset asiat, mitä kulttuuripolitiikkaan katsotaan kuuluviksi tai jotka ovat ajankohtaisia. Viestinnällisesti ja siten vaikuttavuuden kannalta tämä ei ole välttämättä toimivin ratkaisu.

Tuosta em. selonteosta on todettava, että eduskunta ei varsinaisesti edellyttänyt selonteon toteuttamista sellaisenaan. Se hyväksyi päätöksensä sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisen kannanoton, johon oli nostettu kahdeksan selonteossa mainittua toimenpidettä. Niitä voi pitää eduskunnan priorisointeina, mutta ne eivät puolestaan olleet erityisen strategisia tai temaattisia vaan yksittäisiä poimintoja laajasta kattauksesta. Osa niistä oli "ikuisuus-kysymyksiä" tai yleisluontoisia, kuten taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittäminen ja taide- ja taitoaineiden aseman vahvistaminen, osa yk-

” Pitäisi olla joku selkeä mekanismi, jolla selonteon linjaukset pidetään elossa ja toimintaa ohjaavina.

sityiskohtaisia tai ajankohtaisia, kuten Taiteen keskustoimikunnan muuttaminen Taiteen edistämiskeskukseksi ja toimenpiteiden lisääminen nettipiratismin estämiseksi.

Selonteot ja vastaavat merkittävät linjausdokumentit vaikuttavat kulttuuripolitiikkaan näyttämällä kehittämisen suuntaa, mutta riskinä on niiden jääminen taka-alalle melko pian valmistumisensa jälkeen. Pitäisi olla joku selkeä mekanismi, jolla selonteon linjaukset pidetään elossa ja toimintaa ohjaavina.

Yksi syy unohtumiselle tai liian vähäiselle vaikuttavuudelle on se, että hallitusohjelmat ja niiden toteuttaminen ajavat käytännön poliittisessa ja hallinnollisessa toiminnassa pitemmän aikavälin linjausten ohi. Hallitusohjelmien toteutumista seurataan nykyisin hyvin tarkkaan, ja totta kai kullakin ministerillä on oman alansa hallitusohjelmakirjausten toteutumisessa maineensa pelissä. Hallitusohjelmien ongelma on kuitenkin se, että niihin valikoituu vain osa tärkeistä asioista, joista jotkut ovat yksittäisiä ja osin varmaan sattumanvaraisiakin. Ne eivät välttämättä ole ristiriidassa vaikkapa kulloisenkin viimeisimmän selonteon tai muun keskeisen linjausdokumentin kanssa, mutta tuskinpa ohjelmia on myöskään valmisteltu strategisesti linjausten mukaisesti.

Suomalaista kulttuuripolitiikkaa hahmotetaan usein pitkinä linjoina, jotka kytkeytyvät laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Miten näet kulttuuripolitiikan vaikuttaneen suomalaisen yhteiskuntaan oman urasi aikana? Entä miten näet kulttuuripolitiikan tulevaisuuden: millaisia uusia linjoja on mahdollisesti muodostumassa?

Pitäydyn tässäkin "sektoriansa"-näkemyksessäni. Tunnustettuna toimi- ja hallinnonalana kulttuuripolitiikka on pysynyt muun kehityksen kerkassa ja antanut näin yhteiskunnan kehityskulkuihin oman panoksensa. Sitä on vaikeampi arvioida, onko kehitykseen pystytty antamaan enemmän tai vähemmän kuin minkä sektoriosan mukainen

(vaikutus)valta antaa tilan. Ollaanko siis muun kehityksen peesaajia ja sopeutujia vai johdatelijoita ja edelläkävijöitä? Kysymyksen viittaamien pitkien linjojen nimeämiset ja kuvaukset

(kansallisvaltiollinen, hyvinvointivaltiollinen ja markkina- tai kilpailuvaltiollinen vaihe) eivät vielä anna vastausta tähän kysymykseen, vaan pikemminkin seuraavat yleisiä yhteiskunnallisia kehitysvaiheita ja jättävät kysymyksen vaikutussuhteesta tarkemman kulttuuripoliittisen tutkimuksen tehtäväksi.

Sen voi sanoa, että vaikka kulttuuripoliitika on kulkenut yleisen kehityksen virrassa, niin sen piirissä on kyetty sekä edistämään kulttuurin tarpeista itsestään lähteviä kehittämisen mahdollisuuksia ja kehityskuluja että tarvittaessa varauksellistamaan ja kenties vastustamaan-kin kaikkein yksioikoisimpia yleisiä hallinnollispoliittisia tulkintoja ja menettelyjä, mm. kilpailuvaltiollisessa kehitysvaiheessa koskien vaikkapa tuulosohjausta. Katson siten, että kulttuuripoliitikka on vähintään pitänyt päänsä pinnalla yleisten yhteiskunnallisten kehityskulkujen virroissa ja pyörteissä ja parhaimmillaan pystynyt myös kiinnittämään muiden huomiota omaan uintisuoritukseensa.

Nykyistä kehitystilaa voi kai kutsua hybridimalliksi, jossa vaikuttavat sekä kansallisvaltiolliset, hyvinvointivaltiolliset että kilpailuvaltiolliset tendenssit. Näiden lisäksi vaikuttavat myös yliaikakautiset taiteen itseisarvoisuudesta lähtevät tendenssit. Näen itse tällaisen "hybridisyyden" myönteisenä asiana ja itse asiassa kulttuuripoliitikan voimana ja onnistumisen lähteenäkin, ja uskon että näin tulee olemaan myös jatkossa. Varmaan jossain vaiheessa tunnistautuu taas jokin uusi yleisyhteiskunnallinen ja kulttuuripoliittinen kehitysvaihe, mutta tietynlainen monikärkisyys tai -kerroksisuus kulttuuripoliitikassa uskoakseni säilyy. Sitä en rohkene ennustaa, millainen on seuraava vaihe, mutta varmasti se liittyy tavalla tai toisella digitaaliseen maailmaan. Mutta eiköhän sekin asetu uudeksi kerrokseksi aiempien lomaan.

Valtion kulttuurihallinnossa vaikuttaa olevan meneillään sukupolvenvaihdos. Samalla esimerkiksi kulttuuri- ja taidepolitiikan osaston

henkilöstömäärä näyttää jatkuvasti vähentyneen, kun osa viroista on jätetty täyttämättä. Miten näet valtion kulttuurihallinnon tulevaisuuden: mitä kulttuurihallinnon toiminta myös jatkossa edellyttää ja mitä tulevaisuuden virkahenkilöiltä vaaditaan?

Sukupolvenvaihdokset taitavat olla liukuvia ja jatkuvia, kun huomaa itsekkin sellaisen osaksi asettuneen, eivät siis mitään yhtäkkisiä ja vain aika ajoin tapahtuvia. Kulttuurihallinnon tulevaisuus noudattelee sekin yleisiä yhteiskuntapoliittisia, ja tässä tapauksessa siis hallintoa, koskevia virtauksia.

” Strategisen työtteen osaaminen koskee tulevaisuudessa virkamiestyötä laajasti.

Paineet hallinnon supistamiselle ovat nykynäkymin ilmeisiä, joskaan ei varmaan niin dramaattisesti toteutuvia kuin joistain poliittisista heitoista

ja räväkimmistä kansalaismielipeiteistä voisi päätellä. Eivät mitkään hallintorakenteet tietenkään pyhiä ja koskemattomia saa olla, mutta esimerkiksi muutosten tavoittelussa usein helpo-pona ratkaisuna esitettyyn suuruuden ekonomiaan on syytä suhtautua kriittisesti. Siis siihen, että isot yksiköt olisivat tehokkaampia kustannuksellisesti tai toiminnallisesti kuin pienet. Joskus näinkin voi olla, mutta ei läheskään aina. Kulttuuripoliittisen sektoritutkimuksen järjestämismalli on toimivuudessaan hyvä esimerkki pienuuden ekonomiasta.

Jos ajattelee ministeriön kulttuurihallinnossa tarvittavaa virkamiesmäärää ja -osaamista tulevaisuudessa, niin siihen vaikuttaa aika paljon se, mitä tapahtuu valtionavustusrahoitukselle ja -käytännöille. Valtionavustuksethan ovat merkittävä osa kulttuurialan rahoitusmekanismeja, ja niiden käsittelyprosessit työllistävät paljon virkamiehiä. Valtionavustuspolitiikkaan kohdistuu kuitenkin tätä nykyä – ja lähivuosina entistäkin enemmän, jos leikkauspaineet kasvavat – painetta sekä poliittisella kentällä että kansalaismielipeiteessä. Paineesta ja kritiikistä suuri osa perustuu väärin käsityksiin, mutta yhtä kaikki, perkaamista saattaa olla edessä. Sa-

maan aikaan valtionavustusten käsittelyprosessi ollen digitalisoimassa. Nämä kehitystekijät tullevat vaikuttamaan työnkuviin. Luulen, että laajempien kokonaisuuksien ymmärtämisen ja

strategisen työtteen osaamisen edellytys tulee koskemaan tulevaisuudessa virkamiestyötä aika laajasti.

Lue lisää:

Pirnes, Esa, 2008. Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Jyväskylän yliopisto. URL: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18544/9789513930851.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

VUOSIKIRJAN 2023 KIRJOITTAJAT

Anna Anttila, FT, dos. projektipäällikkö, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto ry, anttila.anna@gmail.com Postiosoite: Maurinkatu 2 A 3, 00170 Helsinki

Tuulia Hongisto, YTM, Yksikön päällikkö, Helsingin nuorisopalvelut, tuulia.hongisto@hel.fi

Miia Huttunen, YTT, kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, miia.j.huttunen@jyu.fi

Mikko Jakonen, YTT, Yhteiskuntapolitiikan professori, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, mikko.jakonen@uef.fi

Olli Jakonen, YTT, erikoistutkija, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, olli.jakonen@cupore.fi

Anu Järvensivu, FT, dos. tutkimuspäällikkö, Työterveyslaitos, anu.jarvensivu@ttl.fi Postiosoite: Työterveyslaitos, 33032 Työterveyslaitos

Kaisu Kumpulainen, YTT, kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Sikke Leinikki, VTT, tiimivastaava, Humanistinen ammattikorkeakoulu, sikke.leinikki@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Sikke Leinikki, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Milla Lähdeniemi, TtM, TKI-asiantuntija, Humanistinen ammattikorkeakoulu, milla.lahdeniemi@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Milla Lähdeniemi, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Miikka Pyykkönen, YTT, professori, Jyväskylän yliopisto, miikka.m.pyykkonen@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Vappu Renko, VTM, FM, tutkija, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, vappu.renko@cupore.fi

Anton Schalin, YTM, tutkija, Jyväskylän yliopisto, anton.j.schalin@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Hanna Tammisto, Itä-Suomen yliopisto ilona.tanskanen@turkuamk.fi

Sanna Vierimaa, YTM, suunnittelija, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Oulun yliopisto ja väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto, sanna-mari.vierimaa@oulu.fi

Emmi Villman, FM, Kotoutumisohjaaja, Jyväskylän kaupunki, emmi.villman@jyvaskyla.fi

TIETOJA VUOSIKIRJASTA

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja on tieteellinen julkaisu, joka tuo yhteen useilla eri tieteenaloilla tehtävää kulttuuripolitiikkaa koskevaa tutkimusta. Julkaisu ilmestyy Internetissä ja on vapaasti kaikkien saatavilla.

Vuosikirjaa julkaisee Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura ry. Seuran tarkoitus on koota yhteen monitieteistä ja monipuolisille tulkinnoille avointa kulttuuripolitiikan tutkimusta. Se edistää tutkijoiden, hallinnon ja erilaisten kulttuuripolitiikan toimijoiden yhteistyötä Suomessa ja kansainvälisesti sekä edesauttaa tutkimustulosten soveltamista käytäntöön. Lisätietoja seurasta löydät yhdistyksen kotisivuilta osoitteesta www.kulttuuripolitiikantutkimus.fi.

Vuosikirjassa julkaistaan vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita, suppeampia tieteellisiä avauksia (research notes) sekä tutkimuksen alaan liittyviä kolumneja. Lisäksi julkaisu voi sisältää katsauksia ja kirja-arvioita, lektioita sekä alaa koskevista väitöskirjoista annettuja vasta-

väittäjän lausuntoja.

Kaikki vuosikirjassa julkaistut artikkelit ovat käyneet läpi Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan hyväksymän vertaisarviointimenettelyn. Toimituksen luettua ja hyväksyttyä saapuneen artikkelin se siirtyy kahdelle anonyymille vertaisarvioijalle, jotka laativat arvionsa kahden kuukauden kuluessa. Sen jälkeen tekstit palautetaan tekijöiden korjattaviksi ja uudelleen vuosikirjaan lähetettäväksi.

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirjan pääkieli on suomi, mutta sen julkaisukieliä ovat myös ruotsi ja englanti. Kaikista referee-artikkeleista julkaistaan englanninkielinen tiivistelmä.

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirjan toimituskunta ottaa mielellään vastaan erityyppisiä tekstejä julkaistavakseen. Tarkempia ohjeita vuosikirjassa julkaisemista varten löydät vuosikirjan sivuilta OJS-alustalla, journal.fi/kultpol.